

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
CYRILOMETODĚJSKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Katedra pastorální a spirituální teologie

Anna Františka Svobodová

Význam hranic v životě Bohu zasvěcené osoby

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhLic. Kateřina Lachmanová, ThD.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jsem při tom jen uvedené prameny a literaturu.

V Olomouci dne 14. dubna 2010

Anna Františka Svobodová

Děkuji ThLic. Kateřině Lachmanové, ThD. za odborné vedení práce, cenné informace a podnětné rady. Sestrám svého řeholního společenství děkuji za vytvoření vstřícného prostředí pro psaní bakalářské práce a pomoc při jejím technickém dokončování.

OBSAH

ÚVOD	6
1 BIBLICKO-TEOLOGICKÝ POHLED NA HRANICE	8
1.1 Identita a hranice osob nejsvětější Trojice a identita a hranice člověka	8
1.2 Hranice ve vztahu člověka a Boha.....	11
1.3 Vývoj hranic ve vztahu člověka a Boha.....	14
2 PSYCHOLOGICKÝ POHLED NA HRANICE	18
2.1 Obecná charakteristika hranic z pohledu psychologie	18
2.2 Trojí základní typ hranic a čtyři základní typy lidí s patologicky vymezenými hranicemi	21
2.3 Vývoj hranic v životě člověka	24
2.4 Obrana zdravě vymezených hranic: asertivita	29
3 SPECIFIKA HRANIC V ŽIVOTĚ ZASVĚCENÝCH OSOB.....	31
3.1 Vztah hranic a zasvěceného života	31
3.2 Hranice a sliby evangelijních rad.....	33
3.3 Význam formace k zasvěcenému životu pro vytváření hranic zasvěcených osob ..	35
3.4 Zátěž vztahových modelů rodiny u kandidáta zasvěceného života.....	37
3.5 Přijetí existence hranic a jejich aplikace v zasvěceném životě.....	39
3.5.1 Přijetí a vymezení vnitřních hranic zasvěcenou osobou.....	41
3.5.2 Přijetí a vymezení vnějších hranic zasvěcenou osobou ve vztazích	44
4 HRANICE A ŽIVOT ZASVĚCENÝCH OSOB VE SPOLEČENSTVÍ.....	46
4.1 Hranice mezi společenstvím zasvěcených osob jako celkem a jednotlivými členy společenství	47
4.2 Hranice zasvěcené osoby ve vztahu k sobě samé	48
4.3 Hranice ve vztahu autority a jí svěřených osob	49
4.4 Hranice ve vztazích mezi členy společenství.....	50
4.5 Hranice ve vztahu zasvěcené osoby k jejím rodinným příslušníkům.....	51
4.6 Hranice ve vztazích zasvěcené osoby s lidmi mimo její komunitu	53

5 HRANICE A SLUŽBA ZASVĚCENÝCH OSOB	56
5.1 Hranice ve službě zasvěcených osob	57
5.2 Hranice ve vztahu zasvěcené osoby s klientem	58
5.3 Obrana zdravých hranic zasvěcených osob v pomáhajících profesích	60
6 PŘÍKLADY ŠPATNĚ VYMEZENÝCH HRANIC VE VZTAZÍCH ZASVĚCENÝCH OSOB	62
6.1 Některé projevy patologických hranic ve vztahu k Bohu	62
6.1.1 Falešná představa Boha jako „pomocníka v nouzi“	63
6.1.2 Falešná představa Boha jako „strach nahánějícího a trestajícího“	64
6.2 Některé podoby vztahu s bližním s patologicky vymezenými hranicemi	65
6.2.1 Vztah k autoritě	65
6.2.2 Vztahy mezi členy jednoho společenství	66
6.2.3 Vztahy s lidmi mimo komunitu	67
6.3 Některé důsledky patologických hranic ve vztahu jednotlivce ke společenství jako celku	68
6.4 Některé důsledky patologických hranic ve službě	69
6.4.1 Ve vztahu ke službě samotné	70
6.4.2 Ve vztahu ke klientovi	71
6.4.3 Syndrom pomocníka	73
6.5 Příklady citací Písma, které zdánlivě podporují patologicky vymezené hranice	75
ZÁVĚR	78
LITERATURA	82
SEZNAM ZKRATEK	85

ÚVOD

V souvislosti s pomáhajícími profesemi se dnes ve společnosti často hovoří o problematice psychologických hranic. V této práci bych ráda přiblížila jejich aktuálnost i pro zasvěcený život a seznámila čtenáře s jejich konkrétním významem pro vztahy zasvěcených osob. Ráda bych, aby se jistá znalost hranic a jejich zákonitostí stala účinným pomocníkem všem zasvěceným osobám v jejich každodenním hledání dobra uprostřed vztahů, které žijí a ve kterých naplňují své povolání.

Problematika vztahových hranic je v církvi v naší zemi ještě poměrně málo známá a ve společenstvích zasvěceného života o ní víceméně neslyšíme vůbec. Proto se ji snažím představit v širších souvislostech dogmatické teologie, psychologie, teologické antropologie, církevních dokumentů, které hovoří o zasvěceném životě, a na základě určité osobní zkušenosti tohoto života, která mi umožnila objevovat obecné principy fungování hranic v jednotlivých jeho aspektech. Mezioborový přístup nám umožní získat na celou problematiku hranic ucelenější náhled a pomůže nám lépe porozumět samotnému významu hranic v životě zasvěcené osoby.

Důvodem volby tématu mé bakalářské práce byla úzká souvislost mezi hranicemi ve vztazích a identitou. Často jsem si uvědomovala jistou nejasnost v tom, kdo jsem, co se ode mě očekává, v čem je má skutečná hodnota, co je v mém životě prioritní a co je až druhotné. Ve spleťtité síti vztahů, jichž jsem součástí, se kříží vztahy profesní s lidskými a řeholními. Nebylo a není vždy snadné rozlišit, kde během vzájemného konfliktu nastal problém, zda jej mám řešit já a kdy a jakým způsobem bych do něj měla vstoupit. Seznámení se s hranicemi a jejich problematikou mi pomohlo začít se lépe orientovat ve svých vztazích a především nalézat cestu, jak se učit s konflikty vyrovnávat, řešit je a hledat v nich pravdu. Domnívám se, že v době, kdy stále častěji hovoříme o syndromu vyhoření, nadměrném stresu a psychických zhrouceních, a to i u zasvěcených osob, je toto téma velmi aktuální.

O problematice hranic vyšlo několik publikací, ze kterých ve své práci místy čerpám, ale které zůstávají na obecně křesťanské rovině¹ nebo téma hranic rozvíjejí na úrovni pomáhajících profesí.² Literatura, která by se zabývala přímo hranicemi

¹ Např.: CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Hranice*. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 1998.

² Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 3. vydání. Praha: Portál, 1999; SCHMIDBAUER, W.

v životě zasvěcených osob, k dispozici zatím není, ale jednotlivé zmínky o této problematice můžeme najít v knihách některých soudobých katolických duchovních autorů,³ kteří se věnují formaci, duchovnímu doprovázení nebo psychoterapii zasvěcených osob. Kromě literatury, která se hranicemi zabývá přímo nebo se jich úzce dotýká, se ve své práci opírám o Písmo, církevní dokumenty, Katechismus katolické církve, Kodex kanonického práva, díla současných teologů na poli dogmatiky a v části o psychickém vývoji člověka čerpám přímo z vývojové psychologie.

Vlastní struktura práce sleduje představení širšího pohledu na problematiku hranic v jednotlivých souvislostech, o kterých jsme již mluvili, od její obecné charakteristiky až po některé její konkrétní aspekty v zasvěceném životě.

Biblicko-teologický pohled první kapitoly nám umožní zakotvit celou problematiku hranic skrze víru v Bohu a v jeho plánu stvoření. V druhé kapitole nám psychologický pohled na hranice přiblíží souvislosti mezi vztahovými hranicemi a lidskou psychikou. Tím získáme ucelenější obecnou představu o hranicích v životě člověka, kterou ve třetí kapitole uvedeme do souvislostí života zasvěceného Bohu. Budeme mimo jiné hovořit o vztahu hranic a slibů evangelijních rad a o významu vymezování hranic ve formaci. Čtvrtá kapitola nám představí konkrétní vztahy zasvěcených osob žijících ve společenství, ve kterých je důležité zdravé hranice hledat a vymezovat, aby sloužily cíli našeho života, kterým je svatost nás všech. Pátá kapitola pojednává o hranicích, které zasvěcené osoby vymezují v souvislosti se svou službou. Poslední šestá kapitola se věnuje patologicky nastaveným hranicím ve vztazích, které zasvěcená osoba žije, počínaje falešnými představami o Bohu a konče sebezničující službou pod nátlakem křesťanské „dokonalosti“. Uvedeme si v ní také několik úryvků z Písma, které mohou patologické nastavení hranic ve vztazích zdánlivě podporovat.

Syndrom pomocníka. Praha: Portál, 2008.

³ Např. Josef Maureder, rakouský jezuita, novicmistr a psychoterapeut, nebo Karl Frielingsdorf.

1 BIBLICKO-TEOLOGICKÝ POHLED NA HRANICE

Základním východiskem našeho pojednání o hranicích v životě zasvěcených osob je Bůh, který je původcem veškerého stvoření i našeho zasvěcení. Je původcem hranic, o kterých budeme hovořit, a biblicko-teologický pohled nám pomůže celou tuto problematiku v Bohu zakotvit.

První podkapitola nás zavede k Bohu, jeho vůli a svobodě, se kterou chce sám sebe a stvoření, na jehož vrcholu stojí člověk. Budeme hovořit o svobodné, hranicemi vymezené identitě jednotlivých osob nejsvětější Trojice v jejich vzájemném vztahu, o identitě člověka a jeho hranici ve vztahu k Bohu, o svobodě, která s identitou osoby úzce souvisí, a o lidském hříchu, který je popřením naší skutečné identity. V druhé podkapitole se budeme konkrétněji věnovat hranici ve vztahu dvou svobodných bytostí, Boha a člověka, a ve třetí si ukážeme její vývoj a význam v procesu formování ostatních našich hranic vymezujících naši identitu vůči ostatnímu stvoření.

1.1 Identita a hranice osob nejsvětější Trojice a identita a hranice člověka

Abychom mohli hovořit o identitě a hranicích osob nejsvětější Trojice, musíme se zastavit u svobody Boha a toho, jak je a chce sám sebe. Skutečná svoboda, která je vlastní Bohu, vždy směřuje k vědomému dobru.⁴ Osoby Trojice se poznávají jako nejvyšší dobro a svou svrchovanou svobodu proto uskutečňují věčným darováním sebe sama v lásce.⁵ Můžeme říci, že Bůh se chce tak, jak je, je chtění v uskutečnění, neboť osoby Trojice zcela určují sebe sama, jsou prostě takové, jaké chtějí být a chtějí být takové, jaké jsou.⁶ Identita osob Trojice je dána jejich jedinou touhou, kterou je přebývat v druhých dvou a hostit druhé dvě,⁷ neboli štědře se darovat a obdržet stejně štědrá odpověď.⁸ Jejich

⁴ „Čím větší dobro někdo poznává, chce a realizuje, tím je svobodnější, byť se to jeví tak, jako by to bylo nutné.“ POSPÍŠIL, C.V. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2007, s. 494.

⁵ „Otec, Syn a Duch svatý jsou zcela 'svobodní od' jakéhokoli 'vnějšího' vlivu a zároveň jsou maximálně 'svobodní pro' dobro, jímž je jejich vlastní identita a vzájemné nekonečné sebedarování.“ POSPÍŠIL, C.V. *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 494.

⁶ Srov. POSPÍŠIL, C.V. *Jako v nebi*, s. 494. V Bohu „je pouze jediný úkon 'sebechtění',“ kterým je milování, a „který je totožný s všeobjímajícím úkonem vědění, nekonečným úkonem uskutečňování se, sebedarování, tedy s jediným 'My' Otce, Syna a Ducha svatého“. Tamtéž, s. 494-495.

⁷ „Otec chce sebe kvůli Synu a Duchu svatému; Syn chce sebe kvůli Otci a Duchu svatému; Duch svatý chce sebe

hranicemi jsou jejich vzájemné vztahy, neboť Boha Otce zcela vymezuje jeho otcovství vůči Synu a vůči Duchu svatému jeho aktivní vydechování, Boha Syna zcela vymezuje jeho synovství vůči Otci a vůči Duchu svatému opět jeho aktivní vydechování a Duch svatý je zcela vymezen svým vztahem k Bohu Otci a Synu, kterými je vydechován.

Z identity osob nejsvětější Trojice, která je vymezena nekonečným úkonem chtění sebe v druhých dvou, hostit druhé dva a chtít sebe kvůli druhým dvěma, vyvěrá láska Boha k stvořeným jsoucňům, bytostem a osobám. Veškeré stvoření je proto zakotveno v láskyplném sebedarování osob Trojice.⁹ V tvorech neobdařených rozumem vidíme v různé míře její stopu a v lidech se setkáváme s jejím obrazem a mnohotvárnou podobou trojičního tajemství. Příčinou je rozličná schopnost tvorů a lidí přijímat a vyjadřovat Boží obdarování a vnitřní svoboda Boha, ve které tvoří různé stupně bytí a různé stupně dobra, neboť není otrokem dokonalosti svého božství.¹⁰

Z popisu stvoření člověka, jak jej nacházíme v knize Genesis, se dovídáme, že jsme byli stvořeni k Božimu obrazu a podle jeho podoby (srov. Gn 1;27) jako vrchol celého stvoření (srov. Gn 1;26). Naše podoba s Bohem souvisí s naším stvořením jako osoby, ke které, stejně jako u osob Nejsvětější Trojice, patří svobodná identita utvářená vztahy.

Byli jsme stvořeni, nemohli jsme „se stvořit“ tak, jak „se chceme“.¹¹ Naše stvořenost je naší základní hranicí. Není v naší moci vlastními silami dosáhnout plnosti svého bytí. Limit naší stvořenosti vymezuje prostor pro vztah s Bohem,¹² který nás stvořil, aby nás mohl plností našeho lidství ve vzájemném láskyplném vztahu obdarovat. Naše lidská identita tak zapadá do identity Boha, který touží, „*aby mnozí jiní došli zbožštění prostřednictvím úkonu božsky štědrého a vděčného osobního sebedarování*“¹³ osob Trojice v lásce.

Bůh nás stvořil jako svobodné osoby, ale naše svoboda je stvořená, je jiná, než je svoboda Boha. Jeho dar opravdové stvořené svobody nám lidem je vyjádřením skutečné

kvůli Otci i Synu. “ To odpovídá „transcendenci ‘Ty’, případně ‘My’ vůči ‘Já’, které díky tomu také v ‘Ty’ a v ‘My’ nachází poslední důvod vlastní sebeúcty a vlastního bytí. “ POSPÍŠIL, C.V. Jako v nebi, s. 495.

⁸ V tom můžeme spatřit čirou agapé (darující se, sestupnou lásku) i dokonale proměněný erós (lásku vzestupnou, toužící po druhém), ze kterých vyplývá chtění sebe sama pro druhé. Srov. *tamtéž*, s. 495.

⁹ „*Bůh Otec, Syn a Duch svatý chtějí jak sebe v mnoha jiných, chtějí se bezvýhradně darovat navenek mnoha jiným, tak mnoho jiných hostit v sobě, tedy to, aby mnozí jiní došli zbožštění prostřednictvím úkonu božsky štědrého a vděčného osobního sebedarování ve společenství s ostatními.*“ Boží „*chtění něčeho stvořeného ‘navenek’ věčně ‘přebývá’ v onom věčném ‘chtění sebe v jiných a pro ně’*“. *Tamtéž*, s. 497, 498.

¹⁰ Srov. *tamtéž*, s. 498.

¹¹ Srov. *tamtéž*, s. 495.

¹² Srov. BIANCHI, E. *Klíčové pojmy křesťanské spirituality*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, s. 142.

¹³ POSPÍŠIL, C.V. *Jako v nebi*, s. 497.

Boží všemohoucnosti, která jediná nás může učinit svobodnými.¹⁴ Bůh chtěl, abychom se pro něho rozhodovali svobodně, neboť vztah opravdové lásky není možný bez svobody zúčastněných osob. My ji vnímáme jako možnost volby, ve které zůstává prostor se vůli Boha vzepřít. Nepřímo tak Bůh připouští i důsledky naší vzpoury, hříchu, přestože jsou z jeho strany nechtěné. Pro nás samotné je naše „ne“ Boží vůli zpronevěřením se vlastní identitě, popřením vlastního lidství a v posledku nás vede k autodestrukci.¹⁵

Na začátku jsme si řekli, že skutečná svoboda roste s dobrem, které chce a uskutečňuje, a že osoby Trojice se poznávají jako nejvyšší dobro. Můžeme proto říci, že pravá svoboda Boha se uskutečňuje zodpovědnou a sobě věrnou identitou jednotlivých osob Trojice k sobě navzájem, která se promítá do celého stvoření.¹⁶ Bůh po stvoření člověka řekl: „*Bůh viděl, že všechno, co učinil, je velmi dobré*“ (Gn 1;31). Analogicky pravou svobodou naší lidské osoby je zodpovědný a věrný přístup k vlastní identitě, který přijímá a uznává limity, se kterými jsme byli stvořeni,¹⁷ a chrání nás před pokušením postavit se proti Bohu a chtít být vším, být stejní jako on.¹⁸

Bůh chce, abychom se stali dobrými správci (srov. Mt 24;45-46 nebo Mt 25;14-30) svobodného života, který nám daroval. K tomu potřebujeme jasné vědomí toho, kdo jsme a kdo nejsme, co patří a co nepatří do naší kompetence. Potřebujeme jasné vědomí naší identity vymezené hranicemi. To nám stěžuje náš hřích, jehož kořenem je vlastně „bezbožnost“,¹⁹ podlehnutí onomu pokušení být jako Bůh a poradit si sám bez něj. Brání nám vidět naše dobro ve společenství s Bohem. Vede k tomu, že se nám zdravé hranice naší identity obtížně hledají, neboť naše oči bez Boha nevidí správně; hůře se nám hranice vymezují, neboť nám brání různé egoistické potřeby, které nám maskují potřebu Boha; a hůře se nám i udržují, neboť bez Boha nám nemůže být jasné, co je naše skutečné dobro. Budeme ve stálém pokušení zaměnit dobro skutečné za zdánlivé.

¹⁴ Srov. POSPÍŠIL, C.V. *Jako v nebi*, s. 498-499.

¹⁵ Srov. *tamtéž*, s. 499.

¹⁶ Srov. *tamtéž*, s. 499-500.

¹⁷ „*Jde o výbavu, která je nám dána do vínku a která nás provází až do konce naší pozemské existence.*“ Jedná se o vlastní dějiny, původ, tělo, rodinu, „*celou řadu situací, osob, časů a míst, událostí a podmínek, které nás předcházejí a z nichž jsme vyrostli a o nichž nám není dáno, abychom je svou volbou jakkoli ovlivnili či o nich rozhodli.*“ BIANCHI, E. *Cit. dílo*, s. 141.

¹⁸ Srov. *tamtéž*, s. 141.

¹⁹ Srov. CANTALAMESSA, R. *Život pod vládou Kristovou*. 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, s. 36-49.

V následující podkapitole budeme podrobněji hovořit o podobě hranice ve vztahu Boha a člověka vymezující dvě svobodné identity, které se mají navzájem milovat a tvořit jednotu (srov. Jan 17;20-23).²⁰

1.2 Hranice ve vztahu člověka a Boha

Náš vztah s Bohem by měl být dynamickým dialogem dvou svobodných osob, který má směřovat k naplnění našeho lidství. Řekli jsme si, že svoboda úzce souvisí s jistou věrností vlastní identitě. U Boha je to snadné. On je takový, jaký chce být - darující se. U nás je to složitější. Naše pravdivá identita vyrůstá z přijetí naší ohraničenosti, s níž jsme byli Bohem stvořeni a která v nás otevírá prostor pro vztah s ním.²¹ Neschopnost přijetí vlastních limitů před Bohem je proto překážkou pro rozvoj naší skutečné svobody a identity.

Hranice v našem vztahu k Bohu, která je daná naší stvořeností, nám brání dosáhnout plnosti nezávisle na něm a otvírá nás naslouchání Bohu a jeho Slovu. Toto naslouchání je nutnou součástí hledání nás samotných, které úzce souvisí i s hledáním našeho osobního povolání v poslušnosti Bohu a jeho vůli.²² Náš vztah s Bohem by proto měl být vztahem svobodné poslušnosti motivované láskou. Jeho pravou podobu nám Bůh zjevil na pozemském životě Ježíše Krista, který se často modlil k Otci na osamělých místech (srov. Mt 14;23, Mk 6;46, Lk 4;42, Lk 6;12), „*naučil se svým utrpením poslušnosti*“ (Žid 5;8) a „*stal se poslušným až k smrti*“ (Flp 2;8), to vše konal z lásky k Otci a k člověku. Křesťanská poslušnost by proto měla být vedena láskou - Duchem svatým, který nám byl dán ve křtu, a který nás vede k tvořivému a zodpovědnému životu podle vůle Boží. Tu poznáváme především skrze požadavky evangelia²³ a v naslouchání Duchu svatému.

²⁰ Podporuje nás v tom Písmo (srov. Gn 1;26-27), církevní otcové (např. sv. Augustin se svým známým výrokiem, že nepokojné je srdce lidské, dokud nespočine v Bohu, srov. KKC 368, s. 26), i dokumenty magisteria (srov. GS 21), které nám říkají, že jsme byli stvořeni pro společenství s Bohem uskutečňujícím se ve vztahu lásky.

²¹ Srov. BIANCHI, E. *Cit. dílo*, s. 141-142. Člověk je „schopen“ Boha, neboť je stvořen Bohem a pro Boha (srov. KKC 27).

²² Srov. BIANCHI, E. *Cit. dílo*, s. 142.

²³ Srov. *tamtéž*, s. 143. V evangeliu nám Ježíš Kristus jako nejvyšší požadavek předkládá přikázání lásky, abychom nadevše milovali Boha a hned po něm svého bližního jako sebe sama (srov. Lk 10;27, Jan 13;34, Jan 15;12). V Janově evangeliu se dozvídáme, že milovat Boha znamená plnit jeho přikázání (srov. Jan 14;15) a v 1. listu Janově, že láska k Bohu se nutně projevuje láskou k bližnímu, kterým je každý člověk (srov. 1 Jan 4;20,

Má-li být náš vztah s Bohem dynamickým vztahem svobodné poslušnosti motivované láskou, pak hranice stvořenosti v něm vymezuje prostory svobody. My i Bůh neseme za tento svůj prostor osobní zodpovědnost. Pro nás je to místo, kde se stále znovu a znovu rozhodujeme pro poslušnost Bohu²⁴ nebo proti ní. Situaci nám komplikuje náš hřích, ale i falešné představy o Bohu, které vedou k nesprávnému nastavení hranic ve vztahu s Bohem. To nám brání rozeznat, co je skutečné dobro a co slouží skutečné lásce, svobodě a životu v plnosti.

Pomoc v této situaci nacházíme u Boha, který s námi vede dialog. Čeká na naši odpověď na slovo, které nám dal, a činí tak svůj další krok závislým na naší svobodné odpovědi.²⁵ Respektuje naše pravé hranice a zároveň požaduje, abychom my respektovali jeho svrchovanost. Bůh je naším průvodcem,²⁶ nikoli despotickým tyranem nebo naopak pouhou projekcí naší vlastní vůle. Lemuje naši životní cestu ukazateli, přičemž poslední nás dovede vždy k dalšímu.²⁷ Jen málokdy vidíme v dynamice následování daleko před sebe. Bůh nás na této cestě zve, abychom dělali, co udělat můžeme, na co máme schopnosti a síly.²⁸ Nenutí nás, slyší naše „ne“, respektuje ho a dále nás miluje. Neustále nám dává možnost volby a nechává nás, abychom se svobodně rozhodli.²⁹ Každá naše volba má své důsledky. Rozhodneme-li se proti lásce, Bůh nás netrestá, ale nechává na nás dopadnout bolestivé následky našeho jednání. Tím, že Bůh vždy respektuje naše hranice, nám dává příležitost ke změně.³⁰

1 Jan 5;1).

²⁴ Pro lásku, život, dobro.

²⁵ Srov. RAHNER, K. Sebrané spisy 4, 373. Citováno v MAUREDER, J. *Porozumět Božímu volání* 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, s. 18.

²⁶ Srov. MAUREDER, J. *Porozumět*, s. 18.

²⁷ Srov. *tamtéž*, s. 30.

²⁸ Je to jako s pěti chleby a dvěma rybami při zázračném nasycení (srov. Jan 6;5-13). Bůh mohl zástup nasytit chlebem, který by spadl z nebe, jako sytil Izraele na poušti manou (srov. Ex 16;4,14-15), ale Kristus nám skrze tento zanedbatelný lidský příspěvek říká, že počítá s naší spoluúčastí na díle spásy. Ten chlapec nemusel svůj chléb a ryby nabídnout, nikdo ho nenutil. Stejně je to i s námi.

²⁹ Rakouský jezuita, kněz a psycholog, Josef Maureder, velmi pěkně shrnuje vztah mezi námi a Bohem v našem rozhodování. Říká, že: „*Rozhodování patří k životu jako nádech a výdech. Rozhodnout se a pak už se svým rozhodnutím nezabývat, pouze v tomto rytmu je utvářen život. Rozhodnutím je i žádné rozhodnutí nedělat. Denně máme možnost volby, (...). Někdy se stává tato svoboda volby takřka utrpením, kdybychom chtěli, v našich těžkých zápasech, utéci před tíhou životního rozhodnutí. (...) (Bůh) se nechává pohnout lidskou odpovědí. Jde spolu s námi i oklikami, má trpělivost a nikdy se nás nevzdává.*“ MAUREDER, J. *Porozumět*, s. 32.

³⁰ Pokud se někdo rozhodne Bohem vytyčené hranice nerespektovat, způsobuje mu tím určitou „bolest“, neboť Bůh stále touží po svobodném „ano“ člověka, kterého s láskou stvořil. Narušíme-li hranice, které ve svém stvořitelském plánu vytyčil, může se stát, že v určitém okamžiku řekne „dost“ a udělá v našem životě něco, čím se nás pokusí vrátit na správnou cestu. Vždy nám ale ponechává prostor volby. Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 206-207, 211.

Respektovat Boží svrchovanost se postupně učíme i my a nebývá to pro nás snadné. Bůh je ve vztahu k nám zcela svobodný. Dělá-li něco pro nás, není to proto, že bychom si to jakkoli zasloužili nebo vynutili. Často se zlobíme, když se události neodvíjejí podle našich představ. Tehdy máme pocit, že nás Bůh nechce vyslyšet.³¹ On je ale naprosto imunní vůči našim manipulativním snahám, koná pro nás stále to nejlepší a vše pro to, aby nás nasměroval k našemu jedinému cíli, kterým je život ve společenství s ním. Příkladem, jak nás Bůh vychovává, abychom přijali jeho svobodu a respektovali jeho svrchovanost, je příběh Mojžíše, zvláště při setkání s Hospodinem v hořícím keři (srov. Ex 3;1-4;18a), ale i příběh Joba.³² V Novém Zákoně nám za příklad může posloužit postupné zrání apoštolů Petra nebo Pavla. Podobně se to i my v různých životních zkouškách učíme a náš vztah s Bohem se tím prohlubuje.

Bůh chce, abychom respektovali jeho „ne“, které nám říká na některé naše plány a představy, stejně jako chceme my, aby naši bližní respektovali naše „ne“, které vyslovíme. To ale neznamená, že by Bůh nechtěl, abychom mu něco říkali, o něco ho prosili, nebo po něčem toužili. Ve Starém Zákoně máme mnoho případů, kdy Bůh změnil své rozhodnutí na základě něčí prosby nebo přimluvné modlitby.³³ V Novém zákoně nás Ježíš Kristus také vede k prosebné modlitbě, když nám říká: „*Proste a dostanete; hledejte a naleznete; thučte, a otevře se vám! Neboť každý, kdo prosí, dostává, a kdo hledá, nalézá, a kdo thuče, tomu se otevře. (...) Jestliže tedy vy, třebaže jste zlí, umíte dávat svým dětem dobré dary, čím spíše váš nebeský Otec dá dobré věci těm, kdo ho prosí.*“ (Mt 7; 7,8,11).³⁴ Bůh chce, abychom respektovali jeho svrchovanost nad naším životem, ale nijak se nebrání tomu, abychom se svou modlitbou snažili ještě více sjednotit s jeho spasitelnou vůlí, a tím usilovali vždy o větší dobro, pro sebe i pro druhé. Respektování hranic neznamená být pasivní, ale důvěřovat v láskyplný vztah Boha k nám, ve kterém je možné vytrvale prosit o to, co poznáváme jako dobré, aniž by tím byl vztah jakkoli

³¹ Ten je projevem našeho nerespektování Božích hranic. Vždyť Bůh může řídit věci jinak, než jsme si to my představovali.

³² Job se sice hněval na Hospodina, který ho odmítl vysvobodit, když ho o to prosil, ale Job také nechtěl o Bohu přemýšlet negativně nebo ukončit jejich vztah. Job Bohu nerozuměl, ale dál ho miloval a tím vyjádřil respekt k Bohu a jeho svrchovanosti. Bůh Jobovu upřímnost ocenil a jejich vztah se přestátými zkouškami ještě prohloubil.

³³ Vždy šlo o modlitbu lidí, kteří vynikali velkou vírou. Například Abrahám, který se přimlouvá za Sodomu (srov. Gn 18;16-33), Mojžíš přimlouvající se za vyvolený lid tančící kolem zlatého telete (srov. Ex 32;7-14), nebo třeba prorok Amos, který se modlil, aby odvrátil od Izraele nebezpečí kobylek a ohně (srov. Am7;1-7).

³⁴ Otcovu ochotu splnit naše prosby nám přibližuje i na podobenství o soudci a vdově (srov. Lk 18;1-8) nebo na příběhu o muži, který přijde o půlnoci ke svému příteli prosit ho o tři chleby, neboť má nečekanou návštěvu (srov. Lk 11;5-8).

narušen, a věřit, že naplnění našich modliteb je vždy k našemu dobru, ať už vypadá jakkoli.

Náš vztah s Bohem směřuje svojí dynamikou k hlubšímu poznání pravdy o Bohu i o nás. Proto se v následující podkapitole budeme věnovat vývoji hranic mezi námi a Bohem, který má zásadní význam v procesu formování naší identity, nalezení našeho vlastního místa v Božím plánu spásy a ve vymezování hranic ve vztazích k ostatním lidem a k celému stvoření.

1.3 Vývoj hranic ve vztahu člověka a Boha

Bůh nás povolal k životu a tím zároveň i do vztahu s ním, ale nikdo z nás se nenarodil s hranicemi. Jejich budování je proces, který probíhá paralelně s naším fyzickým, duševním a duchovním vývojem a úzce souvisí s naším rostoucím uvědoměním sebe jako samostatné osoby. Spolu s našimi fyzickými a duševními schopnostmi roste i naše schopnost poznání Boha, které je základem naší představy o něm. Vývoj naší hranice ve vztahu k Bohu proto úzce souvisí s vývojem naší představy o něm na základě toho, jak ho poznáváme.

Až do věku šesti nebo sedmi let nejsme schopní abstraktního chápání. Pod abstraktními pojmy musíme mít nějaký konkrétní obraz. Bůh je pro nás proto nějaká konkrétní představa zformovaná vlivem našeho nejbližšího okolí, kterým jsou většinou rodiče.³⁵ Vývoj této představy začíná již v prenatálním období. Jde o prožitek všemohoucnosti a závislosti, který nejprve prožíváme ve vztahu k matce.³⁶ Ta proto může být chápána jako náš první „symbol Boha“. V momentě, kdy začneme vnímat i otce jako nositele určité všemohoucnosti v našem životě a toho, na kom jsme závislí, vede nás to k relativizaci vnímání matky jako „symbolu Boha“ a začínáme chápat, že Bůh je větší než ona i otec. K prohloubení tohoto vědomí může napomáhat i společná rodinná modlitba, ve které si postupně uvědomujeme, že naši rodiče mají také potřeby a prosby, se kterými se obrací na někoho většího, který je dobrý, má o nás všechny zájem, a přestože je

³⁵ Srov. FRIELINGSDORF, K. *Falešné představy o Bohu, jejich vznik, odhalení a překonání*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, s. 19, 21.

³⁶ Matka je tou, která dítě ve svém lůně přijímá nebo odmítá, má do určité míry moc nad jeho životem a její postoje jsou vnímány dítětem jako „ano“ nebo „ne“ vůči jeho životu. Srov. *tamtéž*, s. 21.

neviditelný a neuchopitelný, je skutečný: Říkají mu Bůh.³⁷ V budování naší představy o Bohu jsou pro nás důležité i všichni věřící dospělí v našem okolí, neboť jako děti jsme schopni výrazné imitace a identifikace. Proto víru v Boha často předávají prarodiče nebo jinak blízké dospělé osoby.³⁸

Dětské představy o Bohu nebývají teologicky správné ani dostatečné, ale není vhodné tyto představy radikálně vyvracet, protože nejsme schopni Boha v daném věku jinak uchopit. Proto je spíše dobré dětskou představu vhodnými otázkami prohlubovat a posouvat k pravdě. Podstatné je, abychom v dětství pochopili, že ani naše představy ani představy našich blízkých nejsou konečnou a vyčerpávající pravdou o Bohu a abychom se ve své dětské představě „nezasekli“.³⁹ Tato výchova nám zjednoduší v období pubescence a adolescence navázat postupně a nenásilně vztah s živým Bohem.

K období dospívání patří intenzivní snaha najít „vlastní cestu“ odlišnou od té „rodičovské“. Snaha vymezit se vůči rodičům a jejich hodnotám přináší většinou upuštění od dětské víry, které se jeví jako nedostatečná. Odklon od dětské představy o Bohu může vyústit buď do hledání smyslu života mimo křesťanství, nebo do setkání s živým Bohem, který se dává poznat těm, kteří ho hledají (srov. Lk 11;9-10, Žid 11;6).⁴⁰ Osobní setkání s Bohem, který nás bezpodmínečně miluje, je základní a ryze intimní záležitostí každého z nás. Umožňuje začít vědomě rozvíjet dynamický vztah dvou živých osob ve vzájemném dialogu. V něm se učíme chápat hranice své stvořenosti ve vztahu k Bohu a přijímat zodpovědnost za život, který jsme přijali. Tak opouštíme „duchovní pubertu“ a naše víra se stává dospělou.

S Bohem se setkáváme mnoha způsoby: na stránkách Písma, při slavení liturgie, v osobní či společné modlitbě, v druhém člověku atd. Jak ho v dynamice našeho vzájemného vztahu postupně poznáváme, odhalujeme, jaký skutečně je, a tak objevujeme

³⁷ Srov. FRIELINGSDORF, K. *Falešné představy*, s. 21-22. Z pohledu vyvíjejícího se dítěte shrnuje celý proces vytváření dětské představy o Bohu D. Funke, který ho rozděluje do tří etap. V první etapě dítě zcela idealizuje matku, která je pro něho Bohem. Tím mu ale brání prožívat realitu. Jak se dítě postupně osamostatňuje, zjišťuje, že ledacos dokáže samo a proto v druhé etapě naivně přesouvá svoji představu o dokonalosti na sebe sama. To mu ovšem opět brání prožívat realitu a východiskem z patové situace se stává ve třetí etapě osoba otce, který rozbíjí symbiózu matky s dítětem a stává se symbolem Boha, který přesahuje člověka. Srov. *tamtéž*, s. 22-23.

³⁸ Srov. *tamtéž*, s. 23.

³⁹ Srov. *tamtéž*, s. 20.

⁴⁰ Opustit dětskou představu o Bohu znamená buď opustit zcela víru, nebo přejít do „duchovní puberty“, ve které hledám pravdu o sobě a o Bohu. Tento proces je završen osobním setkáním s živým Bohem, které je ryze intimní záležitostí každého z nás a které nám umožňuje začít vědomě rozvíjet dynamický vztah dvou živých osob ve vzájemném dialogu. V něm se učíme chápat hranice své stvořenosti ve vztahu k Bohu a přijímat zodpovědnost za život, který jsme přijali. Tímto způsobem opouštíme duchovní pubertu a naše víra se stává dospělou.

hranice, které formují naši skutečnou identitu. Tváří v tvář Bohu stále hlouběji nacházíme sebe sama, své lidství a své naplnění.⁴¹

Cesta objevování a formování našich hranic pod Božím pohledem, která vede ke skutečnému přijetí zodpovědnosti za svůj život, je také cestou k nalezení vlastního povolání v tajemném Božím úradku a vede nás ke svobodné odpovědi⁴² na Boží lásku, kterou jsme neustále obdarováváni. Ta nás vždy otvírá našim bližním a jim vstříc posunuje naše hranice.⁴³

Pravdivý pohled na Boha a sebe sama v Bohu nám umožňuje nalézat zdravé hranice i ve vztazích k našim bližním a celému stvoření. Setkáváme se však s rozdílem mezi teoretickým poznáním našich skutečných hranic, přihlášením se k nim a jejich uvedením do praxe. Můžeme si ve vztahu k Bohu uvědomovat, kde bychom měli v konkrétním vztahu své zdravé hranice mít, ale prakticky narážíme na mnohé patologické mechanismy, které jsou znakem našich starých špatných hranic. Každý náš vztah je navíc jiný a neustále se vyvíjí, a proto ani správné nastavení hranic není jednorázovou záležitostí, ale školou prožívání vztahů ke všemu stvořenému skrze náš vztah k Bohu. Díky tomuto

⁴¹ Tváří v tvář Bohu můžeme rozeznat několik rovin naší identity. Budeme postupovat po pomyslné pyramidě od základny k vrcholu. Jednotlivé roviny budeme uvádět v pořadí, ve kterém na sebe navazují od základní roviny lidské až po rovinu charismatickou. Platí pravidlo, že nesprávně utvořená, pokřivená nebo špatně prožívaná identita na základnější rovině brání prožívat dobře jakoukoli rovinu následující.

Základní rovinou je rovina lidská, kde tváří v tvář Stvořiteli a ostatnímu stvoření poznáváme, že jsme lidé. Na této rovině vymezujeme základní hranice své identity, neboť poznáváme, kdo jsme, jaké jsou naše přirozené schopnosti a možnosti a jaké je naše místo v lidské společnosti. Druhou rovinou je rovina křesťanská, kde tváří v tvář Bohu Otci poznáváme, že jsme milované Boží děti. Objevujeme svoji schopnost přijímat lásku a milovat jako plnější způsob života. Naše hranice se stávají propustné pro lásku. Paralelou je u nekřesťanů rovina, na které se svobodně rozhodují věnovat část své životní energie potřebám druhých lidí, neboť v tom vidí naplnění své touhy po překročení sebe sama, která je zjevně nebo skrytě vlastní každému člověku. Uvědomují si, že v tom tkví jejich skutečné štěstí. Následuje rovina zasvěcení, kde tváří v tvář Kristu Snoubenci poznáváme, že naše duše jsou Jeho snoubenkami, Božím vlastnictvím. Zasvěcení se Bohu je naším svobodným rozhodnutím odpovědět na Kristovo pozvání přijetím závazků evangelních rad, které znamená dobrovolné otevření se postupně proměně našich hranic ve výlučném snoubeneckém vztahu s Ježíšem Kristem. Vnější podoba našich hranic je formována hranicemi společenství, ve kterém jsme se Bohu zasvětili, a službou, kterou jsme byli pověřeni. Vnitřní hranice jsou utvářeny naším každodenním životem ve vztahu s živým Kristem, kterého poznáváme na stránkách Písma, v liturgii, v našich bližních... Vždy jde o postupné otvírání se potřebám našich bližních, které je odpovědí na stále hlubší zakoušení Boží lásky k nám samotným, neboť láska vyžaduje odpověď. Na vrcholu pyramidy je rovina charismatická, která je vlastní každému konkrétnímu společenství, a kde např. tváří v tvář Kristu Ukřižovanému poznáváme, že jsme milosrdné sestry. Srov. GOYA, B. *Psicologia e vita consacrata [Psychologie a zasvěcený život]*. Milano: Edizioni San Paolo s.r.l., 1996, s. 62-68.

⁴² Rozhodnutí věnovat část své životní energie do služby druhým a jejich potřebám nesmí vyplývat z pocitu povinnosti, ale vždy musí jít o svobodné rozhodnutí. To je možné pouze jsme-li skutečnými vlastníky sebe sama. „Ale člověk může dát jen to, co sám má, čím je, a jestliže naše bytí není zralé, završené a jestliže v něm nepřebývá Boží přítomnost, jež mu uděluje jeho plnost, zůstává navždy v postoji očekávání, a ne v postoji darování sebe sama.“ CROISSANT, J. *Žena neboli kněžství srdce*. 1. vydání. Praha: Paulinky, 2005, s. 52.

⁴³ Naše odpověď není na prvním místě motivována lidmi, ať už námi nebo druhými v našich či jejich potřebách, ale Bohem, přičemž není podstatné, zda žijeme v manželství nebo v zasvěceném stavu.

vztahu lásky a důvěry jsme schopni najít v konkrétním vztahu naše hranice, které by nezraňovaly ani nás ani druhého, ale umožňovali rozvoj lidství a směřovaly k dobru.

Na závěr můžeme shrnout, že Bůh pro nás chce život s hranicemi, abychom byli schopní žít uvnitř sebe sama, věděli, kdo jsme a kdo nejsme, a byli za to zodpovědní. Jako základní hranice nám dal svobodu a stvořenost. Uznáváme-li je jako pozvání k životu ve vztahu s živým Bohem, pak vše, co nám tento vztah pomáhá prožívat, nám pomáhá objevovat a chránit naše skutečné hranice ve vztazích s lidmi a opouštět mylné představy, které jsme získali v rodině nebo v jiném společenství, jehož jsme součástí.⁴⁴

V následující kapitole se zastavíme u hranic z pohledu psychologie, která se zabývá duševními pochody lidí. Její poznatky nám mohou být přirozenými nástroji sebepoznání stojícími ve službě Bohu.

⁴⁴ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 24.

2 PSYCHOLOGICKÝ POHLED NA HRANICE

Biblicko-teologický pohled minulé kapitoly nám umožňuje vnímat problematiku hranic v souvislostech naší víry a osobního vztahu s Bohem. V této kapitole ji rozvineme ve vztahu k lidské psychice z pohledu psychologie. Budeme hovořit o obecné charakteristice psychologických hranic, stručně zmíníme jejich základní typy a konflikty, které se s nimi pojí, budeme se věnovat vývoji hranic v rámci psychogeneze člověka a na závěr se zastavíme u asertivity jako obrany zdravě vymezených hranic.

2.1 Obecná charakteristika hranic z pohledu psychologie

Pojem „hranice“ jsme si vypůjčili ze zeměpisu. Chápeme, že jasně definované hranice mezi státy nebo různými správními celky jsou nutností. Ukazují prostor zodpovědnosti, moci a možností ovlivňovat chod života lidí, kteří v něm žijí. Podobně psychologické hranice, o kterých zde hovoříme, určují prostor našeho života. Vymezují naši identitu, kompetence a naše fyzické, duševní a duchovní možnosti. Oproti hranicím zeměpisným je jim vlastní výraznější dynamický aspekt, neboť se neustále mění v čase, tak jako se měníme my sami a naše vztahy. Rozdělujeme je na funkční a vztahové. Funkční hranice jsou naše schopnostní a výkonnostní limity. Omezují nás v tom, co jsme schopni fyzicky zrealizovat nebo vymyslet a čemu jsme schopni se naučit nebo to svou inteligencí uchopit. Hranice vztahové vymezují pole naší zodpovědnosti, kde máme právo i povinnost rozhodovat o sobě a svém životě.⁴⁵ Již v úvodu jsme si řekli, že se v této práci budeme zabývat spíše hranicemi vztahovými neboli psychologickými.

Hranice ve vztazích nám určují, kdo jsem a kdo nejsem, co je a co není mou záležitostí, co mám a co nemám řešit, za co nesu a nenesu zodpovědnost, co jsou a co nejsou mé vlastní emoce, postoje, názory, potřeby, touhy atd. Zdravé hranice nám umožňují spatřit druhého člověka v jeho radosti i bolesti, abychom je s ním podle svobodného rozhodnutí své vůle mohli sdílet, ale brání tomu, aby nás druhý člověk manipuloval. Umožňují nám také rozhodovat se sami za sebe a nést za své rozhodnutí

⁴⁵ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dlo*, s. 51.

zodpovědnost, vnímat a přijmout všechny naše pozitivní i negativní emoce, potřeby, činy atd. a respektovat hranice druhých.

Jasně pochopení, co je a co není naše, nám pomáhá přijmout za sebe sama zodpovědnost, nepřesouvat ji na druhé a neočekávat od nich, že budou stejní jako já. Přijetím zodpovědnosti za vlastní život se stáváme svobodnými a otvírá se nám mnoho možností. Pokud tak neučiníme, stáváme se figurkami, se kterými manipulují naše vlastní emoce a touhy nebo druzí lidé. Možnosti našeho skutečně svobodného rozhodování se tak scvrkávají na minimum. S klidným srdcem se naopak můžeme oprostít od toho, co do sféry naší zodpovědnosti nepatří, jako například život druhých lidí, pokud nám nebyli svěřeni.⁴⁶ Často můžeme pozorovat kolik času a sil věnujeme snaze získat kontrolu nad jejich životními projevy.⁴⁷ Hranice nám pomáhají, abychom se nejprve starali sami o sebe, neboli přijali sebe sama, a aktivně začali žít svůj život. Teprve potom jsme v situaci, ve které se můžeme vědomě a svobodně rozhodnout dát část svých sil do služby druhým lidem, a tak vstoupit do prostoru lásky k bližnímu, aniž bychom se v něm ztratili.

Jako hranice zemí chrání poklady a identitu národa a vymezují ho vůči okolním národům, stejně tak naše psychologické hranice chrání a vymezují naši identitu. Na rozdíl od těch mezistátních nemají být rigidní, ale naopak mají být schopné se změnit podle toho, jak se mění naše vztahy. Abychom však mohli své hranice posouvat, musíme si nejprve připustit jejich existenci, nalézt, kde se v našem životě skutečně nacházejí, zjistit, kde je jejich správné místo, a naučit se respektovat jejich zákonitosti.

Naše hranice nejsou zdi, které nás oddělují od druhých lidí, ale tím, že vymezují náš vlastní prostor, umožňují, abychom s druhými tvořili jednotu v různosti, neboť *„pravé společenství není uniformita, která potírá rozmanitost, ale naopak jednotu jako cesta k tomu, abych byl víc a plněji sebou samým“*, říká profesor Pospíšil a přirovnává jednotu v různosti k tajemství *„nejsvětější Trojice, kde vedle naprosto dokonalé jednoty nacházíme zároveň i absolutní míru identity jednotlivých osob díky řádu jejich vycházení.“*⁴⁸ Hranice mají mít podobu pevného plotu s vrátky, které se podle potřeby otevírají nebo zavírají,⁴⁹ neboť mají být propustné a zároveň mají skýtat jistou ochranu.⁵⁰

⁴⁶ Např. děti rodičům, komunita představenému, manželé sobě navzájem atd.

⁴⁷ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 24-25.

⁴⁸ POSPÍŠIL, C.V. Některé otázky ekleziologie společenství. *Teologické texty*. Praha: Královská kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, 1998, roč. 9, č. 2, s. 44.

⁴⁹ Aby dovnitř mohlo dobro, ale zlo aby zůstalo mimo, a nezranilo nás (srov. Zj 3;20 a Mt 12;43-45).

⁵⁰ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 26.

Základním projevem, který chrání naše psychologické hranice, je schopnost říkat „ne“, které našemu okolí jasně dává najevo, že jsme samostatné bytosti, které mají vládu nad svým životem.⁵¹ Někdy nám pomůže zachovat naše hranice i fyzická vzdálenost.⁵² Dočasnou hranicí může být i emocionální odstup, který dává našemu srdci aktuálně potřebný prostor bezpečí.⁵³

Už jsme si řekli, že hranice vymezují prostor našeho já, toho, kdo jsme, a za co neseme zodpovědnost. Na prvním místě jsou to pocity, které nám mohou ukazovat stav našich vztahů, ale nemusí mít vždy pravdu. Dále jsou to postoje, které odpovídají našemu vnitřnímu zaměření k Bohu, druhým lidem, práci a životu vůbec. Získáváme je hned v počátcích života a hrají velkou roli ve vnitřních vzorcích našeho chování. Do prostoru našich hranic patří i naše přesvědčení, tedy to, co přijímáme jako pravdivé. Pocity, postoje a přesvědčení ovlivňují naše rozhodování a následně i chování, které má své přirozené důsledky. Pokud někdo brání, aby na nás tyto důsledky dopadaly, bere nám možnost poučit se a naše východiska přehodnotit.⁵⁴ Nejcennějším obsahem naší identity jsou hodnoty, které máme v úctě a které jsou pro nás důležité.⁵⁵ Zodpovědný přístup k našemu vnitřnímu bohatství nám dává možnost skutečně svobodné volby bez manipulace ze strany druhých.⁵⁶

Rozhodneme-li se pro hledání svých pravdivých hranic, uvědomíme si, že budeme vytyčovat dvě hraniční linie. První vymezuje míru, ve které se budeme vystavovat negativnímu působení druhých lidí na nás, což ale neznamená, že bychom je měli přestat milovat.⁵⁷ Ta druhá vymezuje prostor v našem nitru, kde mohou být všechny naše pocity, nutkání a touhy, aniž bychom si je zakazovali. V tomto místě si s nimi můžeme beztrestně

⁵¹ Svými slovy ukazujeme druhým, kdo jsme, a kde jsou hranice, které nás určují.

⁵² Zvláště když potřebujeme načerpat síly, získat odstup, abychom si mohli něco promyslet, nebo odejít z prostoru, kde na nás útočí zlo, protože ochranné schopnosti našich hranic se mohou dlouhodobým náporům zla vyčerpat.

⁵³ Potřebují ji např. lidé, kteří byli dlouhodobě vystaveni nějakému zneužívání a mají-li „roztát“, potřebují právě tento chráněný prostor přijímající lásky, který by neměl být trvalou životní formou. Spíš se jedná o čas nového nadechnutí a sebrání sil, po kterém se opět postaví do reality. Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 28-32.

⁵⁴ Přehodnotit své pocity, postoje a přesvědčení. Často se to děje mezi rodiči a dětmi. Rodiče za své děti „žehlí“ jejich průšvihy, místo aby na ně nechaly v přiměřené míře dopadnout důsledky jejich chování. „*Výchova s láskou a hranicemi, s vřelostí a důsledky přináší sebejisté děti, které mají smysl pro vládu nad svým životem.*“ CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 35.

⁵⁵ Mnoho z nás je v zajetí „pseudohodnot“, kterými je souhlas lidí, místo souhlasu Božího, úspěch v lidské společnosti, místo spásy duše, moc, bohatství a rozkoš, místo skutečné lásky, jejímž jediným dárce je Bůh.

⁵⁶ Často se nám stává, že svalujeme zodpovědnost za své pocity, postoje, přesvědčení, chování a rozhodnutí na někoho jiného a při dopadu důsledků cítíme v sobě zlobu. Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 33-36.

⁵⁷ „*Oddělením se láska chrání, protože se stavíme proti tomu, co ji ničí.*“ *Tamtéž*, s. 36-37.

setkat a svobodně se rozhodnout, které, jak a kdy budeme nebo nebudeme uspokojovat. Toto dvojité uspořádání hranic je stejně důležité jako samo jejich hledání a přijetí zodpovědnosti za ně, neboť vede k našemu zdravému fungování, k němuž patří i sebeovládání.⁵⁸

V následující podkapitole se seznámíme se základními typy psychologických hranic a s konflikty, které mohou podmiňovat.

2.2 Trojí základní typ hranic a čtyři základní typy lidí s patologicky vymezenými hranicemi

Ve vztazích pozorujeme tři základní typy hranic a celou škálu mezi nimi, které můžeme vůči nějakému „ty“ zaujmout. Určujeme je podle propustnosti, kterou hranice v daném vztahu vykazují. Oba extrémní typy⁵⁹ jsou patologické a dělíme je dále na dva podtypy. Z těchto špatně nastavených hranic v našich vztazích vznikají konflikty, které také mají své principy. Postupně se zastavíme u všech tří typů hranic a následně se seznámíme i se čtyřmi základními typy konfliktů, které kolem hranic vznikají.

Prvním typem je příliš tvrdá hranice, kterou řadíme mezi hranice patologické. Podobá se vysoké neprostupné zdi, která nás obklopuje. Nikdo nemá možnost nám cokoli říci nebo nám radit, co bychom měli dělat. Máme-li svůj názor, není tu místo pro jiný. Nezajímáme se o druhého a jeho pocity nebo potřeby jsou nám lhostejné, protože „přece se má každý starat sám o sebe“. Jsme lidmi zabarikádovanými ve svém světě.

Druhým typem je příliš propustná nebo prakticky neexistující hranice, kterou také řadíme mezi patologické. Jako lidé s tímto typem hranice, jsme-li schopní si vlastní program udělat, jakýkoli podnět zvenčí ho mění a nakonec je nám zvenčí většinou určován. Snažíme se vycítit, co chce ten druhý nebo přítomná většina, a podle toho měníme svůj názor. Žijeme emocemi lidí okolo nás a samota v nás vyvolává pocit vnitřního prázdna. Nejsme schopni žít svůj vlastní život, neboť se ztrácíme v druhých.

Třetím typem je zdravá polopropustná hranice. Umožňuje nám být lidmi s vlastním názorem, o kterém jsme ochotni diskutovat a případně ho změnit. Máme svůj program, ale můžeme v něm za určitých okolností udělat výjimku. Rádi se setkáváme s druhými

⁵⁸ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 36-37.

⁵⁹ Úplná nebo velká propustnost či nepropustnost hranic.

lidmi, ale jsme schopni chvíli existovat i bez nich. Nemusíme se vždycky o všem hned sdílet a naše pomáhání druhým není sebezničující.

Jednotlivé typy hranic se u nás mohou v různých vztazích kombinovat. Vůči jednomu člověku můžeme mít hranici tvrdou, k druhému žádnou a k třetímu zdravou. Navíc jsou hranice skutečností dynamickou. Nelze je stanovit jednou provždy, neboť musí reagovat na vývoj konkrétního vztahu, který souvisí s lidským vývojem zúčastněných osob. Proto bychom měli své hranice sledovat a obnovovat.

Podle typu nastavené hranice rozeznáváme čtyři základní typy lidí. Prvním typem jsou lidé, kteří nedokážou říkat „ne“ špatným věcem, resp. jim vždy říkají „ano“. Tomuto konfliktu se říká „povolnost“. Jsou to lidé neschopní říkat „ne“ zlu ve svém životě, příliš závislí na přijetí druhých, kterým se chtějí zalíbit, respektive nechtějí přijít o jejich přízeň. Mají jen velmi neurčité nebo žádné hranice. Postupně nejenže ztrácejí schopnost říci zlu „ne“, ale i zlo rozeznat. Většinou končí tak, že na sebe přijímají mnoho zodpovědnosti a vytyčují minimum hranic. Nedělají to však proto, že by se tak svobodně rozhodli, ale ze strachu.⁶⁰

Druhým typem jsou lidé, kteří říkají „ne“ dobrým věcem. Nejsou schopní uznat legitimitu svých vlastních potřeb, které považují za špatné, ničivé nebo ostudné, a v nouzi nedokážou požádat o pomoc. Jejich hranice mají podobu zdi, ve které chybí vrátka, skrze něž by mohlo dobro vejít do srdce. Tomuto problému s hranicemi se říká „vyhýbání se“. Často dochází u konkrétního člověka ke kombinaci vyhýbavosti s povolností. Pokud ho někdo požádá o pomoc, nedokáže ho odmítnout, ale pokud on sám něco potřebuje, nedokáže si o to říct. Hovoříme pak o „převrácených hranicích“, neboť tito lidé nemají hranice, kde by je mít měli, a naopak je mají tam, kde by je mít neměli.⁶¹

Třetím typem jsou lidé, kteří nerespektují hranice ostatních. Mohli bychom říci, že neslyší jejich „ne“, které je pro ně něco jako „možná ano“, přičemž jejich „možná ano“ si interpretují jako jisté „ano“. Jsou to lidé se sklonem různými prostředky přesvědčovat druhé, aby převzali zodpovědnost za to, co by ve skutečnosti mělo být v jejich vlastní kompetenci. Mívají problém s vlastními hranicemi, které nerespektují dřív než ty cizí. Jsou otroky svých tužeb, a čím víc se jim daří je uspokojovat, tím horší jejich otroctví je.

⁶⁰ Bůh po nás nechce, abychom dávali něco s nechtí, vždyť Bůh miluje radostného dárce (srov. 2 Kor 9;7). Darujeme-li něco ze strachu, vyhovíme druhému jen pasivně, necháme se do něčeho vmanipulovat, vyvolá to v nás vztek, protože přijdeme o něco, co jsme potřebovali pro svůj vlastní život a ztratili jsme vládu nad sebou samými. Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 28-29, 33, 41-43.

⁶¹ Srov. *tamtéž*, s. 43-45.

Tyto osoby rozdělujeme do dvou skupin. První jsou „*agresivní jedinci s touhou ovládat*“⁶² a druzí jsou „*manipulátoři s touhou ovládat*“.⁶³ Nejsou schopni přijímat zodpovědnost za svůj život. Vždy se schovávají za svou agresivitu nebo úskoky a neumí žít svůj život sami za sebe. Navíc trpí samotou. Ostatní se jich pro jejich sklon k manipulaci bojí a oni si uvědomují, že lidé okolo jsou s nimi jen díky moci, kterou nad nimi mají. Nicméně i povolní a vyhýbaví lidé mohou mít touhu ovládat druhé. Povolný člověk o to usiluje svou úslužností, vyhýbavý zase svou zdánlivou „nenáročností“.⁶⁴

Posledním, čtvrtým, typem lidí jsou lidé „*nereagující*“, kteří nevnímají potřeby druhých. Lidé, kteří trpí touto poruchou hranic, se opět rozdělují do dvou skupin. V první skupině jsou lidé s kritickým pohledem na potřeby svých bližních, který vyplývá z jejich negativního vztahu vůči vlastním potřebám, které považují za nepřijatelné a špatné. Do druhé skupiny patří lidé, kteří jsou naopak natolik pohlceni vlastními touhami a potřebami, že na potřeby dalších lidí už jim nestačí kapacita. Jde o určitou formu narcismu.⁶⁵ Nereagující jedinci mají často sklon k ovládnutí druhých. Optimální pár vytváří s povolným či vyhýbavým člověkem, který jim rád pomůže s uspořádáním jejich potřeb a „neobtěžuje“ s potřebami vlastními.⁶⁶

Nastavení našich hranic úzce souvisí s jejich vývojem během našeho fyzického, duševního a duchovního zrání. Ve třetí podkapitole se proto zaměříme na psychický vývoj naší identity a hranic, které ji vymezují, v době od početí až k dospělosti za pomoci vývojové psychologie.

⁶² Jsou to lidé, kteří si vůbec neuvědomují, že ostatní nějaké hranice mají a jdou tvrdě za svým. Druhé se snaží za každou cenu přesvědčit o své představě, aby oni změnili svůj názor. Toto přesvědčování je provázeno slovní nebo i fyzickou hrubostí.

⁶³ Na rozdíl od předchozích jsou méně upřímní, hranice druhých neboří, ale snaží se je přesvědčit, aby ze svých hranic vyšli. Nepřímo upravují okolnosti ve svůj prospěch a navozují v druhých pocit viny, pokud nepřistoupí na jejich představu. Tito lidé popírají svou touhu druhé ovládat a zodpovědnost za svou neupřímnost přijmou, pouze jsou-li s ní konfrontováni, a reagují na to přijetím hranic druhých a lítostí.

⁶⁴ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 45-48.

⁶⁵ Je důležité rozlišit tuto zahleděnost do sebe, která nás uzavírá vůči potřebám druhých, od legitimní starosti o naplnění vlastních základních potřeb. Otevření našich vlastních hranic pro druhého člověka je možné až v momentě, kdy se skutečně máme o co dělit.

⁶⁶ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 48-50.

2.3 Vývoj hranic v životě člověka

Už jsme si řekli, že se nerodíme ani s vědomím svých hranic, ani s vědomím vlastní identity. Vytvářením vlastních hranic během psychického vývoje nacházíme postupně i svoji identitu. Hranice nás odlišují od okolí. Nejprve vnímáme svou odlišnost fyzickou a později i psychickou. Ta úzce souvisí s potvrzením vlastní hodnoty jako samostatné osoby. Hranice si utváříme především prožíváním vztahů v rodině, kde hraje velkou roli výchova rodičů, a později i v kolektivu vrstevníků a ostatních dospělých osob, se kterými vytváříme vztahy. Proto velmi záleží na nastavení hranic v prostředí, kde náš psychologický vývoj probíhá. Jsou-li hranice nastaveny zřetelně a zdravě, osvojíme si i jejich základní pravidla.⁶⁷

Během prenatalního vývoje je dítě nedílnou součástí své matky, s níž komunikuje nejen skrze látky procházející s matčinou krví pupeční šňůrou a placentou, ale i skrze vjemy smyslové, hlavně sluchové a taktilní. Emoční postoj matky v tomto období utváří v dítěti nejhlubší vědomí přijetí, jistoty a důvěry.⁶⁸

První měsíc života po porodu, tzv. novorozenecké období, je časem adaptace, kdy se rozvíjejí základní reflexy sloužící přežití, uplatňují se vrozené způsoby chování a schopnost učení. Rozvoj novorozence závisí na přiměřeném množství podnětů,⁶⁹ kterých se mu dostává.

Po novorozeneckém období následuje tzv. kojenecký věk,⁷⁰ který se vyznačuje otevřeností světu, a proto se nazývá obdobím receptivity. Jeho úkolem je, aby kojeneček získal základní důvěru ke světu okolo sebe. Můžeme ho dále rozdělit na dvě fáze. Až do půl roku věku žije dítě s matkou v tzv. symbiotickém (fúzním) vztahu. Neuvědomuje si ani hranice vlastního těla a vnímá sebe a matku jako jeden celek. Mezi 6. a 9. měsícem začíná fáze odlišení, kdy analýzou smyslových vjemů zjišťuje, že matka je sice trvale přítomný objekt, ale jiný než je ono samo. To mu umožňuje s matkou navázat skutečný vztah. Jedná se o první vědomý vztah s nějakým „ty“. Tomuto okamžiku se říká „psychologické narození“. Vede k aktivitě, která je zacílená na matku. Dítě vyžaduje její

⁶⁷ Vypěstujeme si jasné vědomí toho, kdo jsme a za co jsme zodpovědní, schopnost se rozhodovat, poznání, že dobré rozhodnutí má pro nás pozitivní důsledky a špatné rozhodnutí má pro nás důsledky negativní a poznání, že je možná skutečná láska založená na svobodě zúčastněných.

⁶⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000, s. 37-38.

⁶⁹ Srov. *tamtéž*, s. 39-42.

⁷⁰ Označení je fakticky nepřesné, neboť doba, po kterou je dítě kojeno, je v naší kulturní oblasti většinou mnohem kratší, i když existují i výjimky opačným směrem.

pozornost a má strach z její ztráty, který ho vede k frustraci. Postupně ale koriguje své přání mít matku jen pro sebe takovou, jakou si ji představuje, a pro udržení jistoty nám stačí vědomí stálé přítomnosti matky a převažující pozitivní zkušenost jejího chování ve vztahu k němu.⁷¹ Správné nastavení vztahu mezi dítětem a matkou je individuální a mělo by oběma přinášet uspokojení jejich potřeb. Nespokojenost matky, ať už má jakoukoli příčinu, se přenáší na dítě, které ji neumí pochopit. Matka je pro něj zdroj jistoty a bezpečí. Přijímá-li verbálně informaci, která potvrzuje jeho přijetí ze strany matky, a neverbální informaci, kterou je odstrkováno, je dítě zmatené a matce nerozumí. Není schopné z jejích reakcí rozeznat význam svého chování ani své osoby. Matka v něm neupevňuje pocit jistoty, ale vzbuzuje chaos. Dítě se naučí dávat matčiným reakcím pro sebe přijatelnější význam, než skutečně mají, což znamená, že je interpretuje nesprávně. Tato falešná interpretace se může přenášet i do vztahů s dalšími lidmi. Tak postupně dochází k deformaci vnímání vlastní identity.⁷²

Dítě může reagovat na nejistotu ve vztahu k matce třemi typy vazby. Prvním je vazba vyhýbavá, která se projevuje slabým úsilím dítěte o kontakt s matkou, včetně negativních projevů chování vůči ní. Pokud není v okolí jiná osoba, se kterou si dítě vytvoří „náhradní mateřský vztah“, trpí citovou deprivací, která vede k celoživotní nejistotě a dezorientaci. Druhým typem je vazba úzkostná, která se projevuje nadměrným lpěním dítěte na matce, které vede při náznaku možného odloučení od ní k nepřiměřeně úzkostné reakci. Třetím typem je vazba ambivalentní, která se projevuje kombinací obou již uvedených vazeb.⁷³

Vztah s matkou se stává modelem pro vytváření podobných vztahů s ostatními blízkými lidmi. Lidi ve svém okolí rozdělujeme na blízké a cizí pomocí rozdílných pocitů, které v nás vyvolávají. Jedná se o pocit jistoty a bezpečí u lidí blízkých a o pocit strachu z lidí cizích.⁷⁴ Celý proces našeho odlišování od okolí nemá charakter zlomu, ale odehrává se postupným uvědomováním si hranic sebe sama,⁷⁵ které jsou zpočátku hlavně

⁷¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Cit. dílo*, s. 64-65.

⁷² Srov. *tamtéž*, s. 67-68.

⁷³ Srov. *tamtéž*, s. 67-68.

⁷⁴ Srov. *tamtéž*, s. 62-63.

⁷⁵ To je nejprve nepřesné. Projevuje se identifikací dítěte s jeho nejoblíbenější hračkou, kterou má stále u sebe, a kterou vnímá jako svou kontinuální součást. Srov. *tamtéž*, s. 70.

fyzické a později i emoční. Jistotu a hodnotu dávají naší osobě pozitivní reakce přijetí z našeho okolí.⁷⁶

V průběhu druhého až třetího roku života hovoříme o tzv. batolecím věku, který je charakterizován naším dalším osamostatňováním, dalším vymaňováním se ze symbiotické vazby s matkou a naší explorační expanzí do širšího světa, která souvisí s rozvojem řeči a motoriky, hlavně chůze. Nazývá se prvním obdobím emancipace, které je poznamenáno hledáním rovnováhy mezi potřebou osamostatňování a potřebou stability, jistoty a bezpečí. Prakticky se často jedná o konflikt potřeby autonomie a pocitu pochybnosti a studu, z nezvládnutí své samostatnosti,⁷⁷ který popsal E. Erikson. Díky prvním krůčkům se dokážeme matce vzdálit, abychom se k ní zase vrátili. První slova nám umožní říkat „já“ a „ne“, a tak postavit první vztahové hranice své identity, které nemusí být motivovány ani tak našimi potřebami, jako „radostí“ z možnosti vymežit se vůči okolí, hlavně matce, protože už si uvědomujeme, že její chování nám není vždy příjemné. Zjišťujeme, že někdy chceme něco jiného než ona. Zdá se nám lákavé být sami sebou, svobodní, ale zároveň se bojíme samoty.⁷⁸ Řešení tohoto paradoxu nacházíme v batolecím období v napodobování lidí okolo nás, kterým si fixujeme jejich náklonnost jako jistou náhradu za symbiotickou vazbu s matkou, od které se stále více odlišujeme. Tak přebíráme za vlastní hotové vzorce chování, které nám zůstávají až do dospělosti.⁷⁹

Následující předškolní věk je typický naší iniciativou a aktivitou, které jsou zaměřeny výrazně egocentricky. Pomáháme si tak k upevnění vlastního významu. Uvažujeme-li o sobě, snažíme se zachovat si přijatelný obraz sebe sama, a to i za cenu zkreslení skutečnosti.⁸⁰ Naše sebehodnocení ale v konečném důsledku zůstává zcela závislé na názoru jiných osob, hlavně rodičů, který v této fázi nekriticky přejímáme.⁸¹

V tomto věku považujeme za svoji součást vše, co je v „našem teritoriu“, ať už jsou to lidé, ke kterým máme nějaký vztah, věci, které nám patří, nebo prostředí, ve kterém

⁷⁶ Ve věku jednoho roku chápeme existenci vlastní bytosti, která je odlišná od našeho okolí, základně se orientujeme v našem nejbližším prostředí, chápeme stabilitu vnějšího světa a je v nás posilován pocit jistoty ve vztahu k vlastní existenci i ke světu, který se zásadně opírá o náš vztah s matkou, resp. rodiči. Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Cit. dílo*, s. 71.

⁷⁷ Srov. *tamtéž*, s. 74, 84.

⁷⁸ Tento rozpor mezi svobodou s rizikem samoty a blízkostí s rizikem závislosti nás neopustí až do konce života, neboť vytváří prostor, ve kterém se formuje naše vnitřní autonomie. Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 75.

⁷⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Cit. dílo*, s. 95-97.

⁸⁰ Tomuto způsobu uvažování se říká magické. Úzce souvisí s rozvojem fantazie, ve které je nám možné vše, co je jinak nedosažitelné. Srov. *tamtéž*, s. 116.

⁸¹ Srov. *tamtéž*, s. 119, 116.

žijeme.⁸² To vše je uvnitř námi chápaných hranic nás samotných. Jako součást své identity vnímáme i všechny své sociální role, mezi které patří i „gender“ role, neboť v tomto věku již chápeme rozdíl obou pohlaví a známe obsah role chlapecké i dívčí.⁸³ Je to i čas, kdy si vytváříme první vnitřní hranice podle norem chování, které přejímáme především ze své rodiny. Jsme k tomu vedeni mechanismem pozitivního hodnocení. Snažíme se naplňovat požadované normy, abychom nepřišli o citovou jistotu a přijetí našich blízkých.⁸⁴ Vznikají také první vztahy s našimi vrstevníky, které si vybíráme hlavně podle společných potřeb a zájmů. Učíme se soupeřit i spolupracovat.⁸⁵

V mladším školním věku⁸⁶ se rozvíjí naše vztahy v rodině i ve škole. Zvláštní důležitosti v tomto období nabývá osoba otce, který je pro nás jinou alternativou bezpečného vztahu a pomáhá nám tak k většímu odpoutání od matky.⁸⁷ Naše sebehodnocení je stále závislé na lidech v našem okolí, hlavně na rodičích, ale i na učitelích, spolužácích a sourozencích.⁸⁸ Můžeme proto říci, že vnímání vlastní hodnoty je silně podmíněno naším okolím a jeho přijetím, což nám brání více se vymezit.

Ve středním školním věku⁸⁹ roste naše potřeba být přijímáni skupinou svých vrstevníků, se kterou se identifikujeme stejně jako se svou rodinou. Máme již představu o sobě samotných.⁹⁰ Pomalu se rozvíjí naše schopnost vytvořit si vlastní názor, i když zatím zcela akceptujeme názor autority. Už ale víme, že jsme originální, neboli jiní než ostatní, a že zůstaneme i do budoucna stejným člověkem, přestože se budou měnit naše schopnosti a vyvíjet naše vlastnosti.⁹¹

Následuje první fáze dospívání, kterou nazýváme odborně pubescence, a lokalizujeme ji někde mezi 11. a 15. rok života. Tuto fázi chápeme jako vlastní období hledání a rozvíjení naší identity.⁹² Usilujeme o hlubší sebepoznání, které by se stalo

⁸² Projevuje se to v tzv. „egocentrické řeči“, ve které říkáme: „moje maminka, můj pes, moje auto, ...“.

⁸³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Cit. dílo*, s. 117-118.

⁸⁴ Srov. *tamtéž*, s. 121-122.

⁸⁵ Srov. *tamtéž*, s. 133.

⁸⁶ Jedná se o věk přibližně mezi 6. a 8. nebo 9. rokem života.

⁸⁷ Otec je pro nás zdrojem zkušeností a informací, které nám nedala a nemohla dát matka. Představuje „sváteční“ formu autority, která neřeší běžné problémy, ale o to větší „mocí“ disponuje. Otec je i modelem mužské role a interakce mezi ním a matkou nám slouží jako model vzájemného vztahu mezi mužem a ženou. Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Cit. dílo*, s. 173-175.

⁸⁸ Jinak se bude hodnotit nejstarší dítě, jinak nejmladší, jinak prostřední a jinak jedináček. Souvisí s tím i očekávání rodičů, které do svých dětí promítají. Srov. *tamtéž*, s. 178-179, 189.

⁸⁹ Asi od 8. až 9. roku do 12. roku.

⁹⁰ Ta je dána mozaikou naší zkušenosti se sebou, názory a postoji, kterými nás hodnotí naše okolí, a naší znalostí o druhých lidech, se kterými se porovnáváme. Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Cit. dílo*, s. 202-203.

⁹¹ Srov. *tamtéž*, s. 201-204.

⁹² Můžeme ho také nazývat druhým obdobím emancipace, neboť se vrací vzdor druhého roku věku v dospělejší

základem naší vědomé identity, překračujeme aktuální pojetí sebe sama a uvažujeme o tom, čím se chceme stát. Jsme schopni uvažovat o sobě v teoretických možnostech. Komplikuje nám to naše zvýšená sebekritičnost spojená s emoční labilitou a nejistotou, která je důsledkem našeho výraznějšího vymezení se vůči rodičům a jejich hodnotovému systému⁹³ a odmítnutí jejich nadměrného pečování, hlídání a dávání rad.⁹⁴ Podporou nám je tzv. skupinová identita, která se vytváří naším sjednocením s určitou skupinou, která nás přijatelným způsobem definuje a tak podporuje naši sebeúctu.⁹⁵

Druhým obdobím dospívání je adolescence, kterou lokalizujeme mezi 15. a 20. rok života a má za úkol poskytnout nám čas a prostor stát se dospělým. Rozděluje ji na tři fáze. První je fáze postupné stabilizace, kdy dochází k vyrovnávání našeho vztahu s rodiči.⁹⁶ Druhá je fáze psychického osamostatnění, kdy už je jasné naše vymezení se vůči rodině,⁹⁷ ze které jsme vyšli, a třetí je fáze individuace, která znamená dosažení úplné samostatnosti a vytvoření identity, která si je jasně vědoma svých hranic, potvrzuje jedinečnost naší osobnosti a zároveň je alespoň přibližně realistická.⁹⁸ Hlavním problémem období adolescence je nezáměr o zodpovědnost, která těsně souvisí s čerstvě nabytou a uhájenou svobodou, ze které se těšíme.⁹⁹

Vůči rodině se v období dospívání intenzivně vymezujeme. Přichází ale jiná možnost, jak opustit čerstvě vymezené hranice, a tou je zamilovanost. Zamilování se nás vede k úplnému zbourání hranic a návratu k symbióze. Vzhledem k tomu, že se týká dvou samostatných jedinců, nemůže tato symbióza vydržet dlouho. Přijde moment, kdy se objeví střet mezi tím, co chci já a co chce ten druhý. Zde se teprve otvírá prostor

podobě rigidní neprůchodné hranice vůči všemu, co pochází od rodičů nebo jiné výchovné autority. Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 75-76.

⁹³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Cit. dílo*, s. 209, 222-223. Oceňujeme každého, kdo s námi nejedná z pozice autority, neboť odmítáme podřízenou roli. Respekt projevujeme pouze tomu, kdo si ho v našich kritických očích skutečně zaslouží. Srov. *tamtéž*, s. 229.

⁹⁴ Srov. *tamtéž*, s. 242.

⁹⁵ Srov. *tamtéž*, s. 226. Pozice, kterou v této skupině zaujímáme, je velmi důležitá pro náš další vývoj. Srov. *tamtéž*, s. 230.

⁹⁶ To je známka, že vymezujeme hranice, které již nepotřebují být vyztuženy naprostým odmítáním rodičů a jejich hodnot ve snaze o udržení vlastní samostatnosti.

⁹⁷ Nové hranice vymezené v našem vztahu k rodičům respektují svobodu obou stran a umožňují harmonický kontakt.

⁹⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Cit. dílo*, s. 263. K hledání této identity patří především otázky po smyslu života, absolutně platných a trvalých hodnotách a způsobu naplnění potřeby přesahu vlastního života. Srov. *tamtéž*, s. 273. Můžeme říci, že tyto otázky jsou konkrétním vyjádřením naší stvořenosti pro Boha. Srov. KKC 27.

⁹⁹ Srov. *tamtéž*, s. 266.

pro skutečný vztah lásky, ve kterém o sebe chtějí oba partneři pečovat, přestože jsou rozdílní, jejich zájmy se střetávají a v mnohém si nerozumějí.¹⁰⁰

To už jsme se ale přesunuli do období mladé dospělosti, která je ve své první fázi charakterizovaná přechodem od adolescentního egocentrismu k altruismu a zodpovědnosti. V druhé fázi je zdůrazněna zodpovědnost a péče o druhé i na úkor uspokojení vlastních potřeb. V třetí fázi mladé dospělosti se snažíme o harmonizaci potřeb vlastních s potřebami jiných.¹⁰¹ Období mladé dospělosti můžeme proto charakterizovat jako čas přijetí základní zodpovědnosti za život svůj i za život svých nejbližších. Je to čas, kdy intenzivně hledáme, k čemu nás Bůh volá, nejen ve smyslu konkrétního okamžiku, ale především ve smyslu svobodného celoživotního rozhodnutí, které je možné právě až v momentě přijetí zodpovědnosti za sebe sama, své chování a rozhodování.

Celý náš život směřujeme v určitém smyslu k stále větší psychické oddělenosti, samostatnosti a samotě. Touha zrušit hranice a stát se součástí většího celku v nás přetrvává, ale s rostoucí zkušeností roste naše samostatnost, tato touha nám přestává bránit v prožívání štěstí¹⁰² a stává se předpokladem růstu společenství a jednoty na úrovni duchovní.

Vymezování naší identity vztahovými hranicemi je aktivitou, která ale nemusí být, a často není, partnerem ve vztahu akceptována. Proto přichází na řadu následující podkapitola, ve které se budeme věnovat obraně svých zdravých vztahových hranic.

2.4 Obrana zdravě vymezených hranic: asertivita

Už jsme si řekli, že hranice utváří naši identitu. Z toho vyplývá, že nejsme-li jasně vymezení vůči okolnímu světu, ztrácíme se v něm, naše identita se oslabuje a nemusí být respektována. Naopak vymezením svých hranic jasně říkáme svému okolí, kdo jsme a kdo nejsme, co chceme a co nechceme. Lidé okolo nás ale nemusí naše hranice automaticky respektovat, proto je nutné umět si své hranice bránit. Obraně zdravě

¹⁰⁰ Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 75-76. „Láska je mostem mezi dvěma břehy, mezi dvěma autonomními územími.“ *Tamtéž*, s. 76.

¹⁰¹ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Cit. dílo*, s. 311-312.

¹⁰² Nejde o trpné snášení samoty jako nutného zla, ale o stav, ve kterém se můžeme radovat ze života i sami. Strach ze samoty pro nás přestává být svazujícím pojátkem všech našich vztahů. Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 76, 92.

vybudovaných hranic se říká asertivita.¹⁰³ Používáme ji jako obranu před manipulací, nejde tedy o prosazování sebe na úkor druhého. Asertivní chování pomáhá překonat naši neschopnost říci „ne“ špatným věcem, vyslovit vlastní názor a stát si za ním a zastat se vlastních práv. Pomáhá nám aktivně vstupovat do situací, které se nás týkají, a tak nám umožňuje přijímat zodpovědnost za náš život a žít ve svobodě.

Základní obranou našich hranic je jejich jasné sdělení. Není možné, aby kdokoli, včetně nás samotných, respektoval naše hranice, pokud jsme je před ním nevyslovili či nedali najevo. Hranice musí být zřetelná pro obě strany, které jsou ve vztahu. Součástí tohoto vyhlášení hranic je i „ne“, které říkáme, ať už druhému nebo sami sobě, a to i přesto, že tím způsobujeme bolest. Způsobit bolest nutně neznamená, že někomu ublížujeme nebo škodíme.¹⁰⁴ Můžeme také chránit hranice své i druhých tím, že za ně neřešíme jejich průšvihy, ale necháme na ně dopadnout důsledky jejich chování. Pak jim můžeme nabídnout pomoc, která bude odpovídat jejich skutečné snaze se změnit.¹⁰⁵ Neboť nikdy není v našich možnostech druhého změnit, ale můžeme se chovat tak, že na nás jeho manipulace nebude fungovat, a tak se můžeme chránit před manipulací a vydíráním.

Pomocí pro obranu našich zdravých hranic jsou i blízké fungující vztahy s druhými lidmi, které nám pomohou nespadnout do patologického vztahu závislosti a zneužívání jenom z důvodu nedostatku lidského kontaktu. Musíme-li přebudovat hranice v nějakém našem zásadním vztahu, pak nutně potřebujeme podporu přátel. Jde o lidi, kteří nás nesou ve svých modlitbách, hovoří s námi o našich problémech, pomáhají nám zorientovat se ve svých emocích a učinit nezbytné kroky.¹⁰⁶

V prvních dvou kapitolách jsme získali základní pohled na problematiku hranic v životě křesťana. Ve třetí kapitole se pokusíme ozřejmit specifické souvislosti mezi hranicemi a zasvěceným životem. Řekneme si, co má církev pod tímto pojmem na mysli, jaké je místo Bohu zasvěceného života v plánu spásy a uvedeme si jeho základní souvislost s hranicemi zasvěcených osob.

¹⁰³ Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 83-84.

¹⁰⁴ Když chce zubní lékař vytrhnout bolavý nebo rozpadlý zub musí také nejprve píchnout injekci, která je nepříjemná nebo bolí. A přesto víme, že je potřeba to vydržet, protože díky injekci nás nebude bolet trhání. Díky vytržení nás zase už nebude bolet postižený zub. Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 96-97, 224.

¹⁰⁵ To se týká především lidí vnitřně neukázněných nebo závislých na drogách a alkoholu.

¹⁰⁶ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 31.

3 SPECIFIKA HRANIC V ŽIVOTĚ ZASVĚCENÝCH OSOB

V předchozích kapitolách jsme se seznámili s problematikou hranic z pohledu Boha a jeho plánu stvoření a z pohledu psychologie. V této kapitole se budeme snažit posunout svůj pohled dál a hovořit o některých specifických souvislostech, které se týkají hranic Bohu zasvěcených osob.

První podkapitola nás uvede do samotné problematiky zasvěceného života, jako nedílné součásti života církve, a obecně nastíní jeho souvislosti s psychologickými hranicemi osob, které tímto způsobem odpověděly na osobní Boží pozvání k následování Krista. Ve druhé podkapitole se budeme věnovat nastavení hranic v prožívání jednotlivých evangelijních rad, ve třetí podkapitole budeme hovořit o významu formace v procesu vymezení a nastavení hranic zasvěcených osob, ve čtvrté podkapitole se zastavíme u vztahových modelů, které si přinášíme do společenství zasvěceného života z rodiny a v páté podkapitole zdůrazníme potřebu konfrontace našich hranic s realitou života ve společenství zasvěcených osob a nutnost včasného začátku hledání a vymezení nových zdravých hranic.

3.1 Vztah hranic a zasvěceného života

V předchozích dvou kapitolách jsme hovořili o hranicích ze dvou základních pohledů, kterými byly pohled biblicko-teologický a psychologický. Máme-li se v této kapitole zabývat vztahem hranic k zasvěcenému životu, měli bychom i zasvěcený život krátce charakterizovat.

Zasvěcený život je jednou z možných forem křesťanského života. „*Má svůj základ v Kristově příkladu a učení, je darem Boha Otce jeho církvi, a to prostřednictvím Ducha svatého.*“ (VC 1) Je určitou konkrétní odpovědí na „*volání Otce a výzvu Ducha svatého*“ (VC 1), které stojí na začátku cesty následování Krista u každého člověka. Zasvěcení se Bohu je těsně spjato s „*vyznáním evangelijních rad, čistoty, chudoby a poslušnosti*“ (VC 1), formou veřejných slibů nebo posvátných závazků. Jimi se zavazujeme, že budeme zviditelňovat vlastnosti Ježíše Krista ve světě (srov. VC 1). Nemůžeme jim ale

dostát jen ze svých sil; postupně do nich dorůstáme v síle milosti, kterou nám dává Otec, žijeme-li ve vztahu lásky s jeho Synem, působením Ducha svatého. Jde o cestu úplného sebedarování. Jen Bůh má právo na tak úplný dar lidské svobody (srov. LG 44; RC 2).

Z pohledu hranic je podstatou našeho zasvěceného života Bohem motivované svobodné rozhodnutí¹⁰⁷ posunout naše zdravě utvořené hranice způsobem, který ze zasvěcení se Bohu přijetím evangelijních rad vyplývá. Předpokladem je naše jasně identifikované „já“ vymezené hranicemi. Toto uchopení naší identity přirozenými hranicemi nazýváme individualismem,¹⁰⁸ který následně můžeme svobodně odmítnout, protože poznáváme, že naplněním našeho života je překročení našich přirozených možností a naše otevření se cílům, které nás přesahují.¹⁰⁹

Skutečnost života podle evangelijních rad je dynamická stejně jako budování našich hranic a náš život ve vztazích, protože, v konečném důsledku, je to život vedený naším osobním vztahem s Bohem. Proto i otevření se pro posun přirozených hranic naší identity v důsledku slibů evangelijních rad, nebo-li vydání se Bohu a skrze něho druhým, je procesem, nikoli jednorázovým aktem, který je vzájemným dialogem naší svobody a svobody Boží a neznamená to, že najednou žijeme „bez hranic“. Hranice tu stále jsou a vymezují naše „já“. Přijetím evangelijních rad jsme se pouze rozhodli, že dáme Bohu možnost, aby je rozšiřoval podle své vůle na další lidi a situace, do kterých nás chce pozvat, abychom tam přinesli lásku, kterou nás obdarovává. Vnímáme se totiž jako součást světa, na kterém nám záleží, a chápeme naší osobní cestu ke svatosti jako součást putování celého Božího lidu.

¹⁰⁷ Je to rozhodnutí následovat Boha v jeho štědrosti, se kterou se dává nám lidem, a věnovat lásku, kterou od něho dostáváme, našim bližním.

¹⁰⁸ Ten není ničím negativním, pokud zůstává jedním, i když poměrně zásadním, milníkem na naší cestě následování Krista. Ta pokračuje jeho svobodným odmítnutím, které nás otvírá pro Boží vůli a potřeby druhých lidí. „*Cesta dozrávání vede od postoje 'musím' a 'mám' nebo 'líbí se mi' a 'vyhovuje mi' k postoji 'chci' a 'vybírám si' podle vlastního životního konceptu, který považuji za správný.*“ MAUREDER, J. *Zralost není luxus*. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 64.

¹⁰⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 87, 92. Bůh nás stvořil se schopností a touhou po transcendenci, která spočívá v překračování sebe sama vstříc jemu. Je to touha po větším naplnění, než je to, které si můžeme dát sami, nebo které nám může dát druhý člověk. Vyplývá z našeho stvoření k obrazu Božímu (srov. Gn 1;26, 27) a uskutečňuje se v následování Krista, který nám dal příklad života s Bohem Otce v lásce a poslušnosti (srov. např. Mt 3;17, Jan 4;34, Jan 10;30). Vždyť už od počátku jsme pozváni mít podíl na životě nejsvětější Trojice (srov. Ef 1;4-5). Na tomto světě se toto naše povolání k životu, jehož principem je láska, uskutečňuje v praktickém naplňování příkázání lásky, které se projevuje ve vztahu k Bohu, k nám samotným a k našim bližním (srov. Mt 22;37-39, Jan 13;34, Jan 15;12-17). Oproti tomu někteří odmítáme již samo vymezení svých hranic, protože se bojíme samoty a osočení z egoismu. Hovoříme pak ale spíš o podlehnutí naší autonomie „tlaku“ potřeb okolí a o bezkonfliktním přizpůsobení se požadavkům druhých lidí. Důsledkem takového našeho jednání je, že své samostatné „já“ nikdy nevybudujeme. Srov. *tamtéž*, s. 87-88.

Následující podkapitola nám přiblíží nastavení hranic v souvislosti s jednotlivými sliby evangelijních rad.

3.2 Hranice a sliby evangelijních rad

V církvi se postupně ustálilo pojetí zasvěceného života jako života podle evangelijních rad, kterými se rozumí čistota, chudoba a poslušnost. Ty jsou přijímány formou slibů nebo jiných posvátných závazků. Postupně se u každé z nich zastavíme, abychom si řekli, kde je principiálně v souvislosti s tou kterou radou vymezena naše hranice.

Chápání poslušnosti se vyvíjí, ale nemění se obsah samotného slibu. Jde o evangelijní radu přijatou „*v duchu víry a lásky k následování Krista až k smrti poslušného*“, která „*zavazuje k podřízení vůle zákonným představeným jako zástupcům Boha, když dávají příkaz podle vlastních stanov*“ (CIC, kán 601). Slibem poslušnosti proto dobrovolně podřizujeme svou vůli, nikoli rozum, emoce, myšlenky. Jde o dobrovolné posunutí hranice rozhodování a jednání v oblasti naší vůle směrem k Bohu a jeho vůli, kterou nám prezentují naši zákonní představení. To znamená, že přestože máme jiný názor, uděláme to, co po nás žádají, aniž bychom se od toho jakkoli veřejně distancovali. Naše srdce může být plné opačných názorů, emocí nebo myšlenek, ale zevně zůstáváme loajální rozhodnutí svých představených jako by to bylo rozhodnutí Boha. Jejich rozhodnutím zpravidla předchází čas osobního nebo komunitního rozlišování, na kterém máme všichni podíl, neboť jsme pozváni a povoláni, abychom pravidelně naslouchali Božímu slovu. Skrze Písmo nacházíme cesty života a způsoby, kterými nás Bůh chce vést ke svobodě, živíme duchovní vnímavost k tomu, co se líbí Bohu, stáváme se citliví pro jeho vůli a nacházíme v ní zalíbení. V Písmu nalézáme pokoj a radost z věrnosti Slovu a otevřenou vnímavost ke všem způsobům vyjádření poslušnosti, kterými jsou evangelium, víra a pravda.¹¹⁰ Boží vůli ale nacházíme především v pravidlech našeho společného života, ke kterým je třeba přistupovat s důvěrou, že jsou plodem Ducha, který ve společenství od jeho samotného počátku působí.

¹¹⁰ Srov. KONGREGACE PRO INSTITUTY ZASVĚCENÉHO ŽIVOTA A SPOLEČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Faciem tuam, Domine, requiram. Služba autority a poslušnost*, odst. 7. *Instrukce z 11. května 2008*. [Internet 10.3.2010.] <<http://www.kvpzr.cz>> Odkaz: Dokumenty a přednášky.

Velmi často se dnes hovoří o krizi autority a výjimkou nejsou ani naše společenství. Pomyslné kyvadlo se od rigidní pasivní poslušnosti, která neočekávala od jednotlivých členů, že budou samostatně myslet, pokud se jim to nedovolí, vychýlilo na opačnou stranu, kde se klade velká zodpovědnost na samotného jedince a jeho vědomé a dobrovolné rozhodnutí podřídít se pravidlům života společenství. K této změně došlo v důsledku velkého tlaku zdola, který kráčel ruku v ruce s již zmíněnou krizí autority. Vycházel z představy, že poslušnost je totéž jako „ponižování, útlak a ovládání. Bez dalšího odůvodnění se“ poslušnost „interpretovala jako otázka podrázenosti a nadřazenosti. Bývala ztotožňována autorita a moc“.¹¹¹ Proto je důležité zdůraznit, že v rámci obnovy řeholního života se snažíme o obnovu pojetí způsobu vykonávání autority v duchu služby¹¹² podle vzoru Krista, který svým apoštolům umýval nohy (srov. Jan 13;1-15).

Evangelijní rada chudoby, ke které se v zasvěceném životě zavazujeme, nás vede k opouštění výhradního vlastnictví věcí potřebných pro každodenní život a výlučného užívání prostoru a času, ve kterém žijeme, ve prospěch společného dobra svých bratří a sester.¹¹³ Slib chudoby nás také vede k prostotě života, neboť nemusíme mít všechno, co mají ostatní, ale zvažujeme skutečný přínos příslušné skutečnosti pro naše i společné dobro s ohledem na náš cíl, kterým je Kristus a služba podle charismatu konkrétního společenství.¹¹⁴ To se týká i skutečností duchovních. Jde o naše vnitřní rozhodnutí napodobovat Krista a přijímat chudobu a jednoduchost jeho života, abychom zbohatli z jeho chudoby (srov. 2Kor 8;9). Je zde ukryto i Kristovo „*blahoslavení chudí v duchu*“ (Mt 5;3), které nás vede k oprošťování našeho srdce nejen od myšlenek a tužeb špatných,¹¹⁵ ale i od těch dobrých nebo neutrálních, které nám ale na cestě k němu nijak

¹¹¹ CROISSANT, J. *Cit. dílo*, s. 58.

¹¹² Srov. *Instrukce Služba autority a poslušnost*, odst. 14.

¹¹³ Zde může být kořen mnoha našich konfliktů, neboť názory na užívání společných prostor, věcí a času se mohou velmi lišit.

¹¹⁴ Tuto skutečnost krásně vyjádřil sv. Ignác z Loyoly ve svém fundamentu: „Člověk je stvořen, aby chválil Boha, našeho Pána, vzdával mu úctu a sloužil mu, a takto spasil svou duši. Ostatní věci na světě jsou stvořeny pro člověka a aby mu pomáhaly k dosažení cíle, pro který je stvořen. Z toho plyne, že je má člověk užívat natolik, nakolik mu k jeho cíli pomáhají, a nakolik že se jich musí zříci, nakolik mu v tom překážejí. Proto je nutné, abychom se vůči stvořeným věcem stali indifferenčními ve všem, co je dovoleno svobodě našeho rozhodnutí a není jí zakázáno. A tak, co se nás týká, nemáme chtít více zdraví než nemoc, bohatství než chudobu, čest než potupu, dlouhý život než krátký; a stejně tak ve všech ostatních věcech, že si přejeme a volíme jediné to, co nám více napomáhá k cíli, pro který jsme stvořeni.“ IGNÁC Z LOYOLY. *Duchovní cvičení*. In ALTRICHTER, M. *Ignác z Loyoly. Souborné dílo. Duchovní cvičení. Vlastní životopis. Duchovní deník*. 1. vydání. Refugium Velehrad-Roma: Olomouc, 2005, odst. 23, s. 19.

¹¹⁵ K těm v neposlední řadě patří negativní myšlenky o druhých lidech, hlavně o našich bratrech a sestřích v komunitě. Zde se setkává slib chudoby se slibem čistoty, neboť o nich máme smýšlet v čistotě srdce. Jde

nepomáhají. Prakticky to znamená vnitřní rozhodnutí pouze pro ty skutečnosti, které nám pomáhají v budování vztahu s Bohem, se členy komunity a v naší službě, kterou jsme byli pověřeni. Konkrétní podoba naplňování tohoto slibu je ustanovena ve vlastním právu každého společenství.

Zachovávání evangelijní rady čistoty nás zavazuje k čistotě srdce a k čistému pohledu na skutečnosti našeho života, čehož jsme schopni pouze tehdy, upíráme-li pohled svého srdce na Boha. V tělesném rozměru slibujeme úplnou sexuální zdrženlivost, kterou překračujeme hranice své přirozenosti. Dobrovolně bereme krásu svého mužství nebo ženství, které jsme přijali za své, a vkládáme je do rukou Boha, aby je on sám dovedl k plodnosti, „*jak si to napřed sám u sebe ustanovil*“ (Ef 1;9).¹¹⁶ Nejde o „zahození“ daru naší sexuality, ale o jeho jiné rozvinutí ve snoubeneckém vztahu duše s jejím Stvořitelem, Vykupitelem a Spasitelem.

Abychom byli schopni se dobrovolně podřídit Bohu a jeho vůli skrze lidi ve slibu poslušnosti, zřici se volného nakládání s věcmi, časem a prostorem našeho každodenního života ve slibu chudoby a před dobrem manželství dát přednost čistotě pro Boží království, musíme nejprve vědět, kdo jsme, a přijmout zodpovědnost za svůj život. K tomu potřebujeme zdravé psychologické hranice vymezované pod Božím pohledem. Proto budeme v další podkapitole hovořit o klíčovém významu řeholní formace pro hledání a vymezování zdravých vztahových hranic u kandidátů zasvěceného života.

3.3 Význam formace k zasvěcenému životu pro vytváření hranic zasvěcených osob

Řeholní formace je doba přípravy na zasvěcení se Bohu. V první podkapitole jsme si řekli, že pouze Bůh má právo na tak úplný dar lidské svobody, jaký s sebou nese

především o to, abychom o druhých nesmysleli zle, nepohlíželi na ně neuctivě, jako by snad měli menší hodnotu než my, a abychom s nimi nejednali lstivě. Řešením této problematiky, která je v našich komunitách živá, jsou naše vnitřní hranice. Jen my sami neseme zodpovědnost za své vnímání okolní reality.

¹¹⁶ Sexualita je velkou silou a potenciálem každého z nás. Slib čistoty nevede k útěku od ní a k jejímu zatlačení kamsi do sklepení našeho já, ale k jejímu přetavení v plodnost duchovní dimenze, neboť „*nikomu, ani sobě samým nesmím nic odejmout, aniž bych to nahradili nějakým vyšším prožitkem, o jehož kvalitě zůstáváme přesvědčeni. Jen vyšší hodnoty ospravedlňují odřeknutí si něčeho, co nám předkládá příroda.*“ MAUREDER, J. *Zralost*, s. 52-55. Vzhledem k síle, kterou v nás sexualita představuje, je toto „přetavování“ dlouhodobým a nesnadným procesem, ve kterém si můžeme často připadat jako „nazi v trní“. Naši nutností je přicházet blíže k Bohu, který jediný může plně utišit touhu po intimitě, sjednocení a naplnění. Život v čistotě se tak pro nás skrze osobní modlitbu stává pomocí v našem vztahu s Bohem.

zasvěcení se sliby nebo závazky evangelijních rad. Velikost tohoto daru a naše neschopnost naplňovat evangelijní rady vlastními silami je důvodem, proč církve požaduje dobu přípravy a konkretizuje její podobu i v církevním právu (srov. CIC kán. 648, kán. 649, kán. 656).

Jedním z cílů řeholní formace je pomoci nám dozrát ke skutečně svobodnému a vědomému darování se Bohu a zjistit, jsme-li ho schopni. Období formace by proto mělo být rovněž časem, kdy hledáme sami sebe, svá pozitiva, negativa a své hranice, zjišťujeme, jak vidíme sebe a okolní svět, přijímáme za své postoje zodpovědnost, vše porovnáváme s pravdou, kterou poznáváme na stránkách Písma a v úsilí o každodenní život ve vztahu s živým Bohem skrze Ducha svatého, a podle poznané pravdy se snažíme své hranice posouvat na jejich správná místa.

Úkol formátorů se stává náročnějším, neboť stále roste neschopnost a neochota mladé dospělé generace přijímat zodpovědnost za svůj život a za svá životní rozhodnutí, neschopnost postarat se o sebe způsobem, který by nedeformoval jejich lidství.¹¹⁷ Mívají za sebou také minimum modelových situací prožitých v předchozí službě nebo práci.¹¹⁸ Proto má zkoumání existence a stavu našich hranic a jejich další budování v období formace zásadní význam.

Období přednoviciátní a noviciátní formace nás má vést k hlubšímu přezkoumání a eventuálnímu přenastavení hranic, které podmiňují vzorce našeho chování, podle poznané pravdy o sobě a o Bohu. Pomáhá nám v tom každodenní život ve formační komunitě (srov. VC 67) a zakoušení Boha v duchovním životě. Včasné rozpoznání individuálního nastavení hranic u příchozích žadatelů o řeholní život nám umožní hned od počátku je motivovat k vymezení nových, zdravých hranic, nebo nám ukáže, že příchozí není života ve společenství vůbec schopen.

V okamžiku skládání časných slibů nebo závazků bychom měli mít určité vědomí své identity, tedy svého ohraničeného „já“, i když mohou zůstat oblasti, kde je vymezení hranic teprve ve vývoji. Důležité je, že už se tak děje. Období života s časnými sliby nebo závazky, kdy se zapojujeme do služby v rámci společenství a žijeme již plněji životem zasvěcené osoby, je časem praktické zkoušky a prověření našich

¹¹⁷ Máme na mysli „děti ulice“ a děti z různě deformovaného rodinného prostředí, které se o sebe naučí postarat způsobem degradujícím jejich lidskou důstojnost a deformujícím jejich systém hodnot.

¹¹⁸ To se snaží jednotlivá společenství eliminovat přijímáním jen takových mladých lidí, kteří již mají ukončené vzdělání a nějakou pracovní zkušenost.

„nových“ hranic. Čas přípravy na doživotní sliby, který je také spojen s jistou odloučeností od světa,¹¹⁹ je opět prostorem pro setkání s Bohem v samotě a časem pro další hledání pravdy o sobě v něm, aby doživotní profese byla svobodným a zodpovědným darováním celého našeho „já“ Bohu, který má právo na celého člověka.

Náš život je stále otevřen novým událostem, které nemáme pod kontrolou a které nás mohou vždy znovu „vyhodit ze sedla“ vědomí vlastní identity. Vyvstává zde proto nutnost celoživotní formace jako možnosti pobýt „na poušti“ a zde znovu najít sám sebe v Bohu, i kdyby to byla „jen“ poušť našeho srdce.

Ve třetí podkapitole budeme hovořit o tom, jak může vliv rodinného prostředí na nastavení našich hranic během období lidského růstu a zrání zásadně ovlivnit náš pozdější zasvěcený život ve společenství.

3.4 Zátěž vztahových modelů rodiny u kandidáta zasvěceného života

Přicházíme-li do společenství zasvěceného života, přinášíme si s sebou všechna svá obdarování i nedostatky, své životní zkušenosti i jisté nastavení hranic ve vztazích. Dosud jsme byli formováni svou rodinou, školou, pracovním kolektivem nebo farností. Toto prostředí ale nemuselo být, pokud jde o hranice, zcela zdravé. V této části se zaměříme na rodinu, ze které vycházíme, abychom si uvedli několik příkladů, jak mohou vztahy s rodiči zásadně ovlivnit nastavení a budování našich hranic.

Problémy s hranicemi pramení z prvních negativních zkušeností ohledně hranic, které prožíváme často ve velmi raném věku a prostupují celým naším dětstvím až k dospělosti. Čím mladší jsme a čím násilněji konflikt nastane, tím hlubší problémy s hranicemi míváme.¹²⁰

Jednou z možných zkušeností v raném dětství je emocionální vydírání ze strany rodičů, kteří nás nutí ustoupit z vymezování našich hranic.¹²¹ Pokud bychom to neudělali, hrozí nám odnětí jejich lásky.¹²² Snažíme se proto o minimální konfliktnost. Tato výchova

¹¹⁹ V závislosti na vlastním právu konkrétního společenství.

¹²⁰ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit dílo*, s. 63.

¹²¹ To je ale normální součástí lidského vývoje, které nabývá konkrétního vnějšího významu od batolecího věku.

¹²² Je nutné, aby nám rodiče stanovili hranice našeho jednání. Pokud je ale porušíme, neměli by reagovat odtazením a nepřátelstvím, ale měli by na nás nechat dopadnout přiměřené důsledky našeho jednání. Měli by jednat podle

z nás dělá lidi povolné, kteří v sobě i v druhých podezřívají a nenávidí vše bojovné, pravdomluvné a samostatné. V dospělosti trpíme velkým strachem stanovit si hranice, neboť očekáváme, že jediným důsledkem bude naše naprostá osamocení.¹²³

Další konflikt v dětství nastává tam, kde nám rodiče vymezí nepřiměřeně přísné hranice a jejich překročení velmi tvrdě trestají. Nestojí o to, abychom si vytvářeli své vlastní, protože jediné závazné jsou ty jejich. Tím v nás popírají existenci naší samostatné osobnosti. Je to výchova, která nás naučí předstírat poslušnost, abychom se vyhnuli hněvu někoho druhého, naučí nás ochotnému úsměvu, který skrývá bezmocný smutek nebo vztek.¹²⁴ V dospělosti nás to může vést k povolnosti, kterou provází pocity úzkosti a deprese, nebo k tendenci ovládat druhé, ať už agresivním nebo manipulačním způsobem.¹²⁵

Třetí nesprávnou variantou výchovy v oblasti hranic je naše přílišná ochrana ze strany rodičů, kteří nám natolik „umetají cestičku“, že nemáme prostor se na základě svých chyb o hranicích cokoli naučit. Žijeme v prostředí, kde hranice nejsou, nikdo nám neklade odpor a vše se překonává velkou „láskou“. Tato výchova nás přivede k neukázněnému a bezstarostnému přístupu k životu agresivního člověka, který ovládá druhé a žije na jejich úkor.¹²⁶

Kombinování hranic na jedné straně velmi přísných a na druhé straně velmi volných vyvolává specifické konflikty hlavně v rodinách alkoholiků či jinak závislých rodičů. Pro nás to znamená především zmatek. Nevíme, jaká jsou pravidla, nikdy netušíme, jaká bude odezva na naše jednání. V dospělosti pak máme problém si uvědomit, za co máme a za co nemáme zodpovědnost, cítíme se rozpolcení a nejistí a jsme neustále ve střehu.¹²⁷

Problém některých lidí může být v jejich „uvíznutí“ v primárním symbiotickém vztahu s vlastními rodiči. Může se jednat o důsledek trestů nebo negativních reakcí rodičů

vzoru Boha, který hřích nenávidí, ale hříšníka miluje. Navíc někdy zaznamenáváme odtažení rodičů, které s námi ve skutečnosti nemá nic společného. Souvisí s jejich vzájemnými problémy nebo obtížným obdobím v práci. V tomto věku to ale nejsme schopni rozlišit a výsledek je tedy stejný.

¹²³ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 63-65.

¹²⁴ Je velmi zajímavé, že i s touto problematikou se setkáváme v Písmu. V listu Kolosanům jsou otcové nabádáni, aby nedráždili své děti, aby ty neztráceli odvahu (nestávali se z nich povolní lidé) a v listě Efezanům zase sv. Pavel nabádá otce, aby své děti nedráždili k hněvu, (aby se z nich nestali agresivní lidé, kteří stejně ovládají druhé), ale vychovávali je v kázni (srov. Kol 3;21 a Ef 6;4).

¹²⁵ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 65-67.

¹²⁶ Vždyť nám už od dětství všichni jenom slouží, proč by to nemělo fingovat stále? Jsou z nás lidé, pro které je nesmírně obtížné nebo skoro nemožné vnímat hranice a potřeby druhých lidí. Srov. *tamtéž*, s. 67-68.

¹²⁷ Srov. *tamtéž*, s. 69.

na snahu dětí o osamostatnění.¹²⁸ Autonomie je pak pro ně spojená s jistotou samoty, kterou nechtějí akceptovat. Pokud z nějakého důvodu dojde později k přerušení jejich symbiotického vztahu, hledají náhradu, protože nedokážou žít sami za sebe. Opačnou variantou, která má ale stejný důsledek, úpornou touhu po symbiotickém vztahu, je situace, kdy vztah symbiózy s matkou zcela chyběl. Takoví lidé se často snaží tento nedostatek doplnit celý život.¹²⁹

Vývoj našich hranic zásadně poznamenávají i traumata, která nás mohou potkat kdykoli. Opět platí, že čím ranější věk, tím větší je jejich dopad. Může jít o citové, fyzické či sexuální zneužívání, o vážnou nehodu či nemoc, o úmrtí mezi rodiči, o rozvod rodičů, atd. Tato traumata ničí náš pocit bezpečí v tomto světě a způsobují v nás rostoucí strach, že v případě jakéhokoli nebezpečí nemáme nic na svou obranu. To nás podle našeho vnitřního charakterového nastavení buď disponuje k tomu stávat se lidmi závislými na druhých, kteří nás „ochrání“, nebo naopak – vede nás to k vymezování hranic podobných mohutným ochranným zdem.¹³⁰

3.5 Přijetí existence hranic a jejich aplikace v zasvěceném životě

Z předchozích podkapitol vyplývá, že nastavení osobních hranic na prahu našeho zasvěceného života může být velmi rozdílné. Mnozí z nás dnes do společenství přichází s různými zraněními a patologickými vzorci chování, které jsme si osvojili často již v raném dětství. K jejich rozvinutí nebo prohloubení může dojít i během samotného zasvěceného života, pokud se problematice nevěnuje odpovídající pozornost, špatně funguje duchovní doprovázení nebo ve společenství nejsou respektovány hranice jednotlivých členů.¹³¹

Zdálo by se, že ideálními pro zasvěcený život by byli lidé s jasně vymezenými hranicemi, kteří jsou si vědomi svých obdarování a jsou schopni je svobodně nasadit do služby bližním. Reálně toho ale nejsme schopní, protože vymezování hranic je skutečností dynamickou, která je poznamenána naším hříchem. Vztahy, ve kterých

¹²⁸ Viz předchozí odstavce o emocionálním vydírání dětí ze strany rodičů a o negativním postoji rodičů ke snaze dítěte o budování vlastních hranic.

¹²⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 78.

¹³⁰ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 69-70.

¹³¹ Této problematice se budeme blíže věnovat v kapitole 4 a 6.

žijeme, se vyvíjejí a stále se setkáváme s novými lidmi, se kterými navazujeme nové vztahy. Proto reálnou ideální připraveností pro zasvěcený život je naše otevřenost pro vymezování zdravých hranic v přítomné realitě.¹³²

Lidské zrání a budování skutečně zdravých a funkčních hranic je dlouhodobý proces, který souvisí také s věkem. Proto není nejdůležitější, jak naše hranice vypadají, ale zda jsme ochotni se učit, zda jsme otevřeni dialogu. To je důvod, proč většina společenství určuje dolní i horní věkovou hranici pro vstup do svých řad. Příliš mladí lidé ještě nejsou schopni se začít vymezovat a přebírat zodpovědnost za svůj život, starší lidé zase už většinou nejsou schopni něco nového přijímat, jsou už příliš sami sebou a nechtějí něco zásadního měnit.

Na začátku cesty přijetí existence hranic do našeho života je pochopení, že vymezují naše „já“, a proto jsou reálnou nutností stejně jako hranice mezi dvěma státy. K tomu potřebujeme, aby nám byly jasně definovány a abychom se je učili vnímat jako všudypřítomnou realitu. Tuto skutečnost nám stěžuje fakt, že jsou nehmatatelné a je proto těžší je rozeznat.¹³³

Rozhodujícím obratem, který nám umožňuje začít přijímat sebe sama, vymezovat své hranice, a tak se stavět zodpovědně ke svému životu, je zkušenost, že jsme Bohem milovaní a chtění v každém okamžiku svého života.¹³⁴ Vědomí nepodmíněné Boží lásky nám pomáhá postupně vymezovat své hranice a díky nim reflektovat okolní dění a sebe sama, svůj život i své chování. Díky jasným zdravým hranicím jsme otevřeni pro mnohostranné vnímání, myšlení a posuzování svého okolí. Opouští nás černobílý pohled na svět a začínáme chápat, že život mezi lidmi je utkán z nepřehledného množství vztahů a souvislostí, které nemusí být hned zřejmé. Chceme a také odpovědně promýšlíme následky svých slov a skutků, rozvíjíme své svědomí, učíme se rozlišovat cíle a prostředky, dobro a zlo¹³⁵ a postupně stále více upevňujeme své vnitřní a vnější hranice.

V následujících dvou oddílech budeme proto hovořit o oblastech vymezování našich vnitřních a vnějších hranic.

¹³² To znamená nebýt zajatcem svých patologických hranic a vzorců chování, i když v nich žijeme, a být ochotní je s pomocí Boží milosti poznávat a opouštět.

¹³³ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 24.

¹³⁴ Srov. MAUREDĚR, J. *Zralost*, s. 10-11.

¹³⁵ Srov. *tamtéž*, s. 63-64.

3.5.1 Přijetí a vymezení vnitřních hranic zasvěcenou osobou

Vnitřní hranice souvisí s naším sebepřijetím a vymezují naši identitu pro nás samotné. Obklopují prostor, kde může bez cenzury zaznít cokoli, co v nás je, abychom si to mohli prohlédnout, a abychom se mohli rozhodnout, co s tím uděláme. V tomto procesu je zásadní naše zkušenost nezasloužené Boží lásky, která nám umožňuje, abychom jednotlivé součásti sebe sama, zvláště ty dle našeho soudu negativní, přijali a své vnitřní hranice vymezili.¹³⁶

Častým problémem je přijetí vlastního těla, které nás základním způsobem vymezuje vzhledem k okolí. V pastorální konstituci o církvi v dnešním světě „Gaudium et spes“ čteme, že „člověk je jednota duše a těla“ (GS 14). Tělo je naší přítomností a skrze ně se setkává naše duše a duch se světem, s bližním a s Bohem.¹³⁷ K našemu tělu patří i sexualita, která není něčím špatným, je pro nás darem i celoživotním úkolem. Míří k životu a patří k jeho tajemství.¹³⁸ Kultivace sexuality nevede cestou jejího potlačení, neboť tím bychom zahubili nejen ji, ale nejprve sami sebe.¹³⁹ Rakouský jezuita Josef Maureder říká, že náš život je ovládán dvěma velkými silami – erosem a agresí. Eros je hybatel, který nás vytrhává z nás samých k sebevydání druhému.¹⁴⁰ V případě zasvěcených osob je zaměřen k Bohu v osobě Ježíše Krista.¹⁴¹ Druhou pozitivní silou je agrese, která nám umožňuje ujmout se vlády nad svým životem, vymezovat hranice svého „já“.¹⁴² Spojení erotu a agrese nám pomáhá svobodně jednat s druhými, činí nás osobami dialogu.¹⁴³

¹³⁶ To znamená, abychom určili, co bude mít jaký prostor, čím se budeme nebo nebudeme řídit.

¹³⁷ Srov. MAUREDER, J. *Zralost*, s. 23-24. Není možné následovat Krista jinak než v těle, není možné jinak oslavovat Boha než v těle (1Kor 6;13) a není možné jinak ho milovat než svými tělesnými projevy, protože jinak to neumíme. Naše tělo bylo stvořeno podle obrazu Božího (srov. Gn 1;26-27) a na konci časů bude vzkříšeno z mrtvých. To je základ jeho důstojnosti a základní důvod, proč ho máme přijímat jako svoji nedílnou součást (srov. GS 14).

¹³⁸ Srov. MAUREDER, J. *Zralost*, s. 47.

¹³⁹ Chceme-li se dobrovolně vzdát její fyzické stránky, musí pro nás získat význam jiné formy intimity a lásky. Mírou úspěchu našeho procesu integrace vlastní sexuality je schopnost prožívat intimitu, aniž bychom se dostali do závislosti nebo do závislosti uvedli druhé. Srov. *tamtéž*, s. 54.

¹⁴⁰ Srov. *tamtéž*, s. 47-48.

¹⁴¹ Bůh nás miluje jako první láskou, ve které se spojuje éros - láska, kterou po nás Bůh touží (srov.: „Žízním!“ Jan 19;28), a agapé - láska, kterou se nám daruje (srov. 1 Jan 4;10). Naše odpověď obsahuje také oba zmíněné prvky. Naše touha po Bohu, eros, nás přivádí až k darování sebe sama, agapé (srov. DCE 7-9).

¹⁴² Srov. MAUREDER, J. *Zralost*, s. 48-49.

¹⁴³ Srov. *tamtéž*, s. 54. Podobný názor nacházíme i u Karla Frielingsdorfa v jeho knize „Agrese vytváří vztahy“. Autor zde hovoří o původním významu slova „aggressi“, které znamená „kráčet“, „přibližovat se k někomu“, „vejít s někým ve styk“. Jedná se o životní energii, kterou má každý k dispozici a která je nutná pro kreativní utváření našeho života. Ve vztahu ji zaměřujeme na druhého a sdílíme ji ve vzájemném dávání a přijímání. Současné negativní zabarvení vnímání tohoto slova vychází z dualistického pojetí člověka jako duše a těla, kde

Uvnitř hranic, které vytyčujeme, se nacházejí i naše emoce, potřeby, rozhodnutí, chování a hodnoty. Hodnoty jsou součástí systému, kterým posuzujeme předchozí kategorie. V našem případě jde o hodnoty křesťanské, které přijímáme z Písma a učení magisteria. Podrobněji se zastavíme u emocí a potřeb, které bývají hybnou silou našeho rozhodování a následně i chování.

Emoce jsou „*prožívané tendence chování, které nás budí k něčemu motivují, nebo nám v něčem zabraňují.*“¹⁴⁴ Na nás je, abychom si je uvědomili, pojmenovali je a přijali je jako součást sebe sama. Pak je možné se svobodně rozhodnout, co s nimi podle přijatých křesťanských zásad chceme udělat. V dlouhodobějším horizontu hledáme, jak máme jejich podobu utvářet ve spojení s Kristem.¹⁴⁵

Podobné je to i s potřebami, které „*jsou všeobecnými tendencemi jednání či sklony jednat určitým způsobem.*“¹⁴⁶ Rozlišujeme potřeby fyzické a psychické. Potřeby vyžadují naplnění, ať se nám to hodí nebo ne. Liší se svou důležitostí a můžeme je dále dělit na vědomé a nevědomé. Některé jsou s křesťanskými hodnotami slučitelné, jiné jsou neutrální a jiné neslučitelné. Jejich integrace do zvoleného systému hodnot probíhá v podobných krocích, jako u emocí. Nejprve si je musíme uvědomit a pojmenovat. Následuje naše přiznání se k nim jako ke svému pozitivnímu vlastnictví. Poté se opět svobodně rozhodujeme, jak s kterou potřebou naložíme a dlouhodobě je formujeme ve spojení s Kristem.¹⁴⁷

Naše emocionální potřeby, za které jsme nepřijali zodpovědnost a nic s nimi neděláme, jsou jedním ze základních problémů v otázce hranic. Žijeme ve stálém napětí mezi touhou po lidské blízkosti, která ale ukrývá nebezpečí závislosti, a touhou po autonomii, která je nám vlastní, ale nese s sebou riziko samoty. Jedním z projevů této emocionální nezralosti je např. potřeba symbiotického vztahu.¹⁴⁸ Pokušení zcela zrušit

agrese byla přičleněna k tělu jako něco negativního a nechťného. Ukazuje to na nepochopení této životní energie, se kterou je potlačován i náš životní potenciál. Srov. FRIELINGSDORF, K. *Agrese vytváří vztahy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 13, 19, 26-29.

¹⁴⁴ MAUREDOR, J. *Zralost*, s. 28.

¹⁴⁵ Srov. *tamtéž*, s. 28.

¹⁴⁶ *Tamtéž*, s. 29.

¹⁴⁷ Srov. *tamtéž*, s. 29-30.

¹⁴⁸ Byli jsme stvořeni z lásky a pro lásku, a proto je potřeba lásky a společenství v lásce naší nejvnitřnější touhou. Všichni v hloubi srdce toužíme být milováni a přijímáni, i když ne všichni jsme ochotni si to přiznat. Každý z nás má v sobě velmi hluboce otisknuto prenatalní i postnatalní období, kdy jsme byli symbioticky spojeni se svou matkou. Byl to čas, který se nejvíc přibližoval naší hluboké touze po naplnění láskou, a proto je v nás touha po symbiotickém vztahu tak silná.

hranice je zvlášt' velké ve vztazích blízkých včetně těch, které navazujeme ve společenství s jinou zasvěcenou osobou.¹⁴⁹

Naučit se žít s hranicemi úzce souvisí také s přijetím napětí mezi ideálem a realitou našeho života.¹⁵⁰ Dokážeme-li si nastavit vnitřní hranice na rozumné úrovni vědomého odříkání našich sebestředných potřeb, vzniká napětí, které je plodné. Roste naše svoboda od nás samotných, ve které se vědomě otvíráme pro potřeby a záležitosti našeho okolí.¹⁵¹ Učíme se přijímat každodenní paradoxní realitu svého života a vnímat ji jako prostor, kde se odehrává nejdůležitější bitva našeho života.¹⁵²

Součástí přijetí vlastní identity a osvojení si hranic svého „já“ je i přijetí vlastních představ a jejich konfrontace s realitou. V zasvěceném životě se často setkáváme např. s falešnými představami o dokonalosti,¹⁵³ které nemají nic společného se skutečnou svatostí, ale znemožňují nám v ní růst.

Abychom byli skutečnými vlastníky svého „já“, je nutné kromě svého aktuálního stavu přijmout i celou svou minulost a tento svět s jeho Stvořitelem. K tomu patří přijetí našich pocitů provinění. Musíme vysledovat pocity viny, které vyrostly z našeho samolibého zraňování, neboť nám brání milovat sebe i druhé, a musíme se jich začít zbavovat hledáním pravdy o sobě tváří v tvář Bohu. Pravda nám odhalí naše skutečně špatné jednání, které místo jeho popírání nebo zlehčování musíme s důvěrou v Boží milosrdenství přijmout. Potřebujeme odpustit sami sobě a přijmout odpuštění od Boha nebo druhých lidí. Vědomí vlastní slabosti, které jsme získali, a osobně prožité odpuštění nám pomáhá, abychom byli dále milosrdní k sobě i k druhým.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Je možné ho dosáhnout dočasně, ale nikdy by nemělo jít o trvalý stav, protože dříve nebo později vede k vážným deformacím vztahu. Reakcí druhého na dlouhodobou snahu o zrušení hranic může být na jeho straně například tvorba rigidních neprostupných zdí. Vztah symbiózy navíc brání lidem v jejich normálnímu emocionálnímu vývoji, schopnosti se samostatně začlenit do života, přijmout za sebe zodpovědnost a v neposlední řadě i schopnosti celoživotního rozhodnutí, ať už pro druhého člověka nebo pro život v zasvěcení. Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 92

¹⁵⁰ Srov. MAUREDOR, J. *Zralost*, s. 64-66.

¹⁵¹ Srov. *tamtéž*, s. 31.

¹⁵² „Snášet napětí dává růst schopnosti žít tady a teď. (...) Poklad je zde, kde stojím, zakopaný pod ohništěm v mém domě. (...) Vydřet, že jsem na cestě – teprve vypřahuji, ještě jsem nedorazil, ale již tady a teď mohu najít štěstí.“ *Tamtéž*, s. 66.

¹⁵³ První takovou představou o dokonalosti je mýtus neomylnosti, který zaměňuje svatost s perfekcionismem a s bezhříšností a představuje tak nedostizitelný cíl. Přitom na skutečné cestě ke svatosti je důležitým mezníkem právě uznání svých hranic, přijetí zodpovědnosti za to, kdo jsem, a pokračování v cestě s důvěrou v Boží milosrdenství. Druhou mylnou představou o dokonalosti je mýtus nezranitelnosti, kdy se domníváme, že dokonalost je spojená s nezranitelností. Ve skutečnosti nám hranice mají pomáhat, abychom se vyhýbali zlu právě proto, že jsme ve své hříchem porušené přirozenosti velmi křehcí a zranitelní. Je naivní se domnívat, že nám nevadí dívat se na nevhodný film, protože si myslíme, že to tím pro nás skončí. Srov. *tamtéž*, s. 10-11.

¹⁵⁴ Srov. *tamtéž*, s. 75.

Vnitřní hranice nacházejí svou odezvu i v našich hranicích vnějších, kterými se vymezujeme vůči druhým lidem, neboť sebepojetí je naším východiskem pro pohled na druhého člověka a pro vytváření našeho vzájemného vztahu. V následujícím oddíle proto budeme hovořit o vymezování hranic vnějších.

3.5.2 Přijetí a vymezení vnějších hranic zasvěcenou osobou ve vztazích

Důležitým ukazatelem vymezování našeho ohraničeného „já“ jsou vztahy, ve kterých žijeme. V nich se učíme uchopit sebe sama, protože vztah s nějakým „ty“ je možný teprve, když ono „já“ a „ty“ jasně rozlišujeme. Naučíme-li se vytvářet zdravé vztahy, jejichž hlavní náplní má být již od stvoření láska, můžeme říci, že jde o stejný zázrak, jako když z malého mimina vyrostle dospělý člověk.

Předpokladem zdravě nastavených hranic v našich vztazích je změna našeho pohledu na druhého člověka podle vzoru Krista, který nás vybízí, abychom měli k sobě navzájem lásku, jakou on miloval nás (srov. Jan 13;34). Vždyť Bůh nás od počátku tvoří, abychom si byli vzájemně darem, nikoli nebezpečím. Náš hřích ale způsobuje, že se vzájemně nejen obdarováváme, ale i zraňujeme. Do hry tak vstupuje nutnost odpuštění a hledání, kde vymezit své hranice vůči konkrétnímu člověku tak, abychom se nenechali zraňovat, ale zároveň abychom mu mohli prokazovat lásku. S tím souvisí i pečlivé rozlišování, co je vůči němu projevem skutečné lásky, která by ho vedla k cíli jeho života, ke spáse jeho duše. Změna našeho pohledu na druhého člověka, která pramení v modlitbě, je nutným východiskem pro růst každého dialogu, vztahu a společenství.

Ve zralém vztahu dokážeme žít, přijímáme-li sami sebe, známe-li své pozitivní i slabé stránky a chápeme-li, že druhý člověk je na tom podobně. Naše vnitřní hranice nám pomáhají unést napětí, které vyvolává stále znovu se objevující existenční osamělost, která způsobuje, že i v hezkých chvílích je naše touha vždy poznamenána napětím mezi naplněním a prázdnotou.¹⁵⁵ Byli jsme stvořeni na prvním místě pro osobní vztah s Bohem a máme v sobě neuhasitelnou touhu po transcendenci, kterou nemůže naplnit nikdo jiný než on. Žádný člověk pro nás nikdy nemůže a nesmí být vším, stejně jako my pro něho. Vyslovení našeho celoživotního závazku pro zasvěcený život je proto možné, až když

¹⁵⁵ Srov. MAUREDOR, J. *Zralost*, s. 40-41.

jsme připraveni unést svou existenciální osamělost, respektovat hranice svých bratří a sester v komunitě a vydržet ve věrné lásce, i když se změníme my, naši bratři, sestry nebo celé společenství.¹⁵⁶

Realita prožívání vztahů ve společenství zasvěcených osob není postavená na dokonale zvládnutých psychologických hranicích. Musíme si přiznat, že jsme na cestě, na které zdravé hranice neustále hledáme a bojujeme o jejich vymezení. Často nám to stěžuje nebo nám v tom brání naše rodinná dispozice, životní zkušenost, nesprávně uchopená vlastní povaha nebo třeba falešná představa o Bohu či bliženské lásce.

Ve čtvrté a páté kapitole budeme hovořit o některých konkrétních vztazích, které jsou součástí života zasvěcených osob, přiblížíme si jejich specifika s ohledem na skutečnost zasvěcení jejich protagonistů Bohu, řekneme si, jak by měly vypadat a upozorníme na některá úskalí, která s nimi souvisejí. V poslední kapitole této práce si uvedeme, jak tyto vztahy mohou vypadat, jsou-li v nich špatně nastaveny hranice.

¹⁵⁶ Srov. MAUREDÉ, J. *Zralost*, s. 44.

4 HRANICE A ŽIVOT ZASVĚCENÝCH OSOB VE SPOLEČENSTVÍ

Míra fungování každé společnosti je mj. charakterizována i fungováním hranic, a to v několika rovinách: jak má své hranice nastaveny společnost jako celek, jak jsou ze strany jejích členů respektovány, zda společné hranice dávají prostor respektovat hranice jednotlivých jejích členů a zda její členové respektují hranice sobě navzájem i své vlastní.

Ve společenství zasvěcených osob je situace stejná. Od běžné společnosti se liší základním nastavením svých společných hranic, které v konkrétním společenství vyrůstá z osobního zasvěcení každého jejích člena Bohu. Jak už jsme si řekli v minulé kapitole, nejedná se v žádném případě o život bez hranic, ale o život ve svobodném dialogu s Bohem, který nás působením své milosti disponuje, abychom své přirozené hranice svobodně posunovali v poslušnosti jeho vůli. Jedná se o cestu našeho vydávání, které má své hranice a ty je nutné respektovat.¹⁵⁷ První, kdo je respektuje, je Bůh. Proto řekneme-li mu k něčemu své svobodné „ano“, měli bychom být připraveni, že podle toho začne jednat.¹⁵⁸ Měla by v tom být naše radost, protože to bylo naše dobrovolné rozhodnutí. Pokud tomu tak není, je to signál, že něco není v pořádku.¹⁵⁹ Zodpovědný přístup k přijatým závazkům evangelních rad, který se opírá o vědomí a přijetí vlastní identity

¹⁵⁷ Uvedme si příklad jednoho z velkých světců, sv. Karla Boromejského, který zemřel po návratu z vizitační cesty ve švýcarské části své diecéze ve věku 46-ti let. Byl to muž, který se zcela vydal. Zemřel na fyzické vyčerpání v pověsti svatosti. Nešlo o psychické zhroutilí ani hlubokou depresi. Bůh ho pozval k vydanosti a sv. Karel souhlasil. Vedl ho skrze životní události k postupnému posouvání jeho hranic. Sv. Karel nebyl pasivní obětí, jeho odpověď byla svobodnou volbou. Kdyby nebyla svobodná, vedlo by to v jeho srdci k hněvu nebo k hluboké depresi a sv. Karel by skončil v syndromu vyhoření.

¹⁵⁸ Přesto se nám někdy stává, že něco, co spadá do naší přijatých povinností a co souvisí s naším zasvěcením, konáme s negativním pocitem. Je důležité, abychom si uvědomili, že náš pocit neodpovídá našemu dřívějšímu rozhodnutí. Naše osobní hranice, ve kterých se bojíme o sebe, neodpovídají ideálu, který jsme přijali. Vzniklé napětí je prostorem pro působení Boží milosti, bez které nejsme schopni posunout své přirozené hranice vstříc ideálu, ke kterému nás Bůh zve. V Božím pozvání vždy zůstává prostor pro naše skutečné potřeby. Řešení proto není své emoce a vnímané potřeby zašlapávat a ignorovat, ale spíše se učit je rozlišovat a pod Božím vedením se rozhodovat zda, jak a kdy jim naslouchat a dát prostor k jejich uspokojení. Přiznat si, že náš postoj v dané věci je špatný, je prvním krokem ke změně, neboť znamená, že přijímáme zodpovědnost za své pocity.

¹⁵⁹ Problém může být v naší falešné představě Boha a jeho jednání, nebo v tom, že jsme nepočítali s důsledky svého rozhodnutí. Prakticky to znamená, že naše hranice nefungují správně. Buď jsme něco dali někomu, koho jsme neznali (falešná představa o Bohu), nebo jsme Bohu dali něco, co jsme nevlastnili (nepřijali jsme zodpovědnost za svůj život, naše rozhodnutí nebylo zralé). To je častá situace, žijeme-li v zajetí zranění, které mají své kořeny v ranném dětství, nebo byla naše představa Boha deformována jakoukoli jinou negativní životní zkušeností, kterou jsme dobře nezpracovali. Potom denně narážíme na svoji neschopnost dostat ideálu zasvěceného života. Možná řešení vzniklé situace jsou dvě. Buď se budeme snažit přijmout za své předchozí rozhodnutí a své současné rozčarování zodpovědnost, přijmeme důsledky svého postoje i nastalou situaci s důvěrou v Boží dobrotu a lásku, se kterou by Bůh po člověku nechtěl nic k jeho škodě, nebo zvážíme, zda naše rozhodnutí bylo správné a zda v něm chceme setrvat celý život.

utvářené hranicemi, je nutným východiskem pro možnost zdravého komunitního života a vzájemnou podporu na cestě růstu k společné i osobní svatosti.

Tato kapitola nám přiblíží význam hranic v komunitním životě zasvěcených osob. Budeme hovořit o hranicích společenství zasvěcených osob jako celku a jejich vztahu k osobním hranicím jeho členů, o vnitřní hranici zasvěcených osob, která umožňuje sebeovládání a život ve společenství, a o hranicích ve vztazích, ve kterých zasvěcené osoby žijí. K nim patří vztah k autoritě, vztahy mezi jednotlivými členy společenství, vztahy s rodinnými příslušníky a přátelské vztahy mimo komunitu.

4.1 Hranice mezi společenstvím zasvěcených osob jako celkem a jednotlivými členy společenství

V této práci hovoříme o hranicích, které vymezují naši identitu. I naše komunity se svými společnými hranicemi, které jsou vymezeny v řeholi, konstitucích či směrnicích,¹⁶⁰ mají „svou identitu“. Ta je založena na následování Krista podle evangelia a Božských ctnostech víře, naději a lásce. Ty by měly být v našich komunitách živé, i když se potýkáme s těžkostmi. Neusilujeme-li ve svých vztazích o lásku, odpuštění a vzájemnou důvěru, přestáváme si být darem. Zmocňuje se nás nedůvěra a obavy o sebe sama, ztrácíme naději, a jedinou cestou se nám stane možnost ovládat druhé. Muži to dělají většinou silou,¹⁶¹ ženy používají lest.¹⁶² Na samotném faktu to nic nemění. Je to návrat k „zákonu džungle“,¹⁶³ je to útěk od našich společných hranic, které začínají v srdci každého člena komunity. Znamená to, že sami nerespektujeme naše společné hranice.¹⁶⁴

Stejně jako je nutné, aby jednotlivci respektovali hranice společné celému společenství, je nutné, aby tyto hranice byly vymezeny tak, že respektují hranice svých

¹⁶⁰ Všechna pravidla našeho společného života jsou postavena na našem dobrovolném přijetí evangelních rad a jejich konkretizaci v charismatu jednotlivého společenství.

¹⁶¹ Ta může vyplývat z jejich pozice moci, po které touží, nebo z jejich fyzické či slovní agresivity. Jde většinou o typ agresivních ovládajících. Srov. Kapitola 2.2.

¹⁶² Srov. CROISSANT, J. *Cit. dílo*, s. 56. Zde jde většinou o typ manipulativních ovládajících. Srov. Kapitola 2.2.

¹⁶³ Ten říká „*urvi, co můžeš*“ a může mít i formu parazitární „*vyžebrej, co můžeš*“ nebo adaptovanou „*co je doma, to se počítá*“. Srov. KOPŘIVA K. *Cit. dílo*, s. 88.

¹⁶⁴ Každý z nás je zodpovědný sám za sebe, zda skrze své hranice nechá projít osten nedůvěry, nebo mu jeho hranice pomohou před ním obstát. Nedůvěra může být mezi jednotlivými členy komunity, ale může být namířená i na představené. To bývá častější, protože jsou nesprávně vnímáni jako ti, kteří o většině věcí života komunity rozhodují, a proto v nás nedůvěra k nim vyvolává přímý pocit ohrožení. Srov. kapitola 3.2.

jednotlivých členů. Jde především o hranice jejich individuálního vnímání a porozumění okolní realitě, ze kterého vyplývá jejich jednání.¹⁶⁵ To by se u všech, i přes veškerou individuální rozdílnost, mělo „vejít“ do společných pravidel, která jsou pro příslušné společenství platná. S nimi jsme se seznámili dřív, než jsme se k jejich plnění zavázali. Mělo jít o naše zodpovědné a svobodné rozhodnutí, které jsme učinili s vědomím svých hranic, a proto není nejmenší důvod předpokládat, že by tato pravidla naše osobní hranice nerespektovala.

4.2 Hranice zasvěcené osoby ve vztahu k sobě samé

Jedná se o hranice, které vymezujeme ve svém nitru a v předchozí kapitole jsme je nazvali hranicemi vnitřními. Řekli jsme si, že dávají prostor našemu svobodnému rozhodování, neboť vymezují necenzurovaný prostor, ve kterém jsme schopni si prohlédnout a promyslet naše emoce, potřeby a myšlenky a rozhodnout se, co, kdy a jak uskutečníme.

Vnitřní hranice nám pomáhají přijmout omezení, která vyplývají z našich životních rozhodnutí a z našich fyzických možností. Zvláště důležitými se stávají ve středním věku, kdy si začínáme uvědomovat pomalé, ale zřetelné ubývání fyzických sil, dochází nám, že mnohé v našem životě je jinak, než jsme si to představovali, a že nás tísní přemíra zodpovědnosti a práce, která se stává rutinou, stejně jako se to může stát s naším vztahem k Bohu neseným stále stejnými modlitbami a pobožnostmi. Je to příležitost, abychom se naučili zacházet se stále se zužujícími hranicemi plodně. Stanou se naším ochranným prostorem, který nám umožní zdánlivé hranice překračovat a dále se přibližovat k Bohu. Naše fyzické hranice omezují možnosti naší konkrétní služby, ale nijak nebrání růstu naší duchovní vydanosti. Známe staré členy našich komunit, kteří byli zcela odkázáni na pomoc mladších bratří nebo sester a přitom vynikali obzvláštní moudrostí srdce.¹⁶⁶

¹⁶⁵ Pro naše vzájemné pochopení je nutné, abychom si uvědomili, že vnímání okolního světa je individuální. Přirozeně máme pocit, že naše vnímání vnější reality je zcela objektivní, a tak nám připadá legitimní žádat, aby ji druzí viděli stejně. Ale my nejsme fotoaparáty, a proto vidíme realitu okolo sebe každý svým jedinečným způsobem. Pro život ve společenství je klíčové pochopit, že to tak je. Chceme-li vědět, jak můj bratr nebo má sestra něco vidí, musíme se jich zeptat a chceme-li se s nimi dorozumět, musíme jejich obraz světa vzít v úvahu, i když se s ním nemusíme ztotožnit.

¹⁶⁶ Srov. MAUREDOR, J. *Zralost*, s. 73-75.

4.3 Hranice ve vztahu autority a jí svěřených osob

Vztah autority a jí svěřených osob se v zasvěceném životě úzce dotýká našeho slibu poslušnosti, o jehož vztahu k hranicím jsme hovořili v minulé kapitole.¹⁶⁷ Řekli jsme si, že složením tohoto slibu se svobodně rozhodujeme posunout své hranice v rozhodování a jednání a přijímat rozhodnutí svých představených.

Ve vztahu k autoritě našich představených rozeznáváme dvě základní hranice. První hranice mezi námi a představenými vede oblastí našeho vědomého rozhodování. Umožňuje nám uvnitř srdce svobodně cítit a uvažovat, ale omezuje naše jednání, aby bylo v souladu s přijatou vůlí představeného. Navíc nejde jen o její pasivní přijetí, ale o aktivní postavení se za rozhodnutí svého představeného, neboť věříme, že naše poslušnost je Boží vůlí a může přinést více užitku než naše řešení, které nám osobně připadá v dané situaci lepší. Druhou hranicí mezi námi a autoritou představených je hranice hříchu. Nikdo nás nemůže nutit, abychom vykonali něco v jasném rozporu s Božími zákony.¹⁶⁸

Třetí důležitou hranicí ve vztahu k představeným je naše vnitřní hranice, která nás chrání před falešnými představami o realizaci svého života. Ty mohou vycházet z naší hříchem porušené přirozenosti nebo z různých zranění, které mají kořeny často v ranných okamžicích našeho života a v našem útlém dětství. Stává se nám, že do našich představených promítáme veškerá svá životní očekávání,¹⁶⁹ které nemají šanci nikdy splnit. Nejen, že je neznají, protože jejich vnitřní svět je jiný než náš, ale také to není možné, protože pánem našeho života nejsou naše plány a představy, ale Bůh. Vnitřní hranice nás chrání před uzavřením se do soukromého světa vlastních představ, a tak nám umožňuje vnímat realitu kolem sebe, neboť jen ona je prostorem, který nám Bůh dává k životu.

Z pohledu představeného jsou hranice mezi ním a jemu svěřenými osobami důležitou skutečností, neboť by je měl respektovat, a to i ty, které se netýkají přímo poslušnosti. Jeho úkolem je sledovat, jsou-li hranice jednotlivců v souladu s hranicemi společenství jako celku. Určitá znalost osobních povahových hranic jednotlivých členů

¹⁶⁷ Srov. kapitola 3.2.

¹⁶⁸ Záměrně nehovoříme o činu v rozporu s naším svědomím, protože to se může mýlit a je potřeba ho vychovávat. „(...) svědomí není samo sobě rozhodčím mravní hodnoty skutků, ke kterým vede; je odkázáno na objektivní normy a, je-li třeba, musí být opravováno a správně řízeno.“ ET 28.

¹⁶⁹ Srov. CROISSANT, J. *Cit. dílo*, s. 55.

společenství je pro něho pokladem, který může používat při rozlišování osobním i komunitním.

Neměli bychom zapomenout, že představený je jeden ze členů komunity, člověk stejně chybující jako ostatní, který potřebuje důvěru, lásku a odpuštění jako každý jiný. Od Boha dostává dar rozlišování, jako základní výbavu pro svou službu, který ho disponuje mít při rozhodování poslední slovo.

4.4 Hranice ve vztazích mezi členy společenství

Naše hranice nám pomáhají nalézat správnou míru a vyváženost našeho jednání i úsudku, abychom byli aktivní, ale ne manipulativní. Učí nás se omezit a něčeho vzdát pro společné dobro, které je i naším osobním dobrem, aniž bychom podlehli rezignaci. Učíme se trpělivosti, umění čekat a jsme schopni unést, když nám něco nebo někdo chybí, protože chápeme, že nejsme měřítkem života.¹⁷⁰ Tento zdravý pohled na realitu není vždy všem zcela jasný, a proto mezi námi dochází v komunitách k různým patologickým vztahům. Někdy jde o jevy vysloveně přechodné a krátkodobé vyvolané zvýšeným napětím v životě konkrétního jednotlivce, který se s něčím potýká, jindy jde o situace dlouhodobější, které mají svůj kořen v konfliktu kolem hranic identity, který se neřeší a neřeší, nebo o situace dlouhodobé, kdy konflikty vyplývají z našeho charakteru a základního životního nastavení.

Každá etapa našeho života přináší specifické těžkosti, které v nás často vyvolávají určité pocity strachu. Nutným předpokladem pro úspěšné zvládnutí konkrétní etapy je tyto pocity překonat. To je ovšem proces, nikoli jednorázový úkon, a proto naše jednání, dočasně sevřené aktuálním strachem, může v komunitě vyvolat jisté mezigenerační pnutí,¹⁷¹ které je prožíváno jako konflikt. Strach nás může vést jak ke snaze v konkrétní situaci ovládat druhé, abychom se vyhnuli tíživé skutečnosti, tak k rezignaci, ve které buď pasivně podlehneme nevyhnutelnému a uvnitř sebe pěstujeme hněv, nebo se obklopíme neprodyšnou bariérou, která nás má chránit, ale ve skutečnosti nás izoluje od okolí. Správné řešení vede cestou otevření se Bohu a skrze něho druhým lidem. Všechny

¹⁷⁰ Srov. MAUREDER, J. *Zralost*, s. 75-77.

¹⁷¹ Srov. *tamtéž*, s. 38-39.

patologické reakce, o kterých jsme právě mluvili, jsou důsledkem opaku - uzavření se do sebe.

Skutečností zůstává, že život zasvěcených osob ve společenství je tajemstvím Boha, který spojuje lidsky nespojitelné. Proto uprostřed našich komunit panuje velká rozmanitost povah, která kráčí ruku v ruce s mnohostí názorů a pohledů na jednu skutečnost. Zákon lásky nás učí respektovat hranice našeho bratra nebo sestry a důvěřovat, že i on(a) se autenticky snaží jít ke Kristu a usiluje o dobro, přestože nám to tak zrovna nepřipadá. Měli bychom mít společný cíl, který nás spojuje, i když naše cesty mohou být velmi různorodé. Také si musíme být vědomi, že za skutečnost, jak svého bratra nebo sestru vnímáme, jsme zodpovědní my sami.¹⁷²

4.5 Hranice ve vztahu zasvěcené osoby k jejím rodinným příslušníkům

Vztahy zasvěcených osob s jejich rodiči a rodinnými příslušníky byly u nás až do nedávné doby jasně vymezené – odehrávaly se na úrovni vánoční a velikonoční pošty. Domů se nejezdilo, pokud ano, tak k smrtelnému lůžku rodičů nebo na jejich pohřeb, a ani se moc netelefonovalo. Příbuzní za námi mohli přijet, ale znamenalo to pro ně často cestu napříč republikou. V době totality navíc z bezpečnostních důvodů někdy ani nevěděli, že si vybral za svou životní cestu zasvěcení Bohu. Odchod do kláštera proto znamenal víceméně odchod z konkrétního života našich nejbližších.

V současnosti je situace většinou výrazně jiná. Pravidla života v řeholních komunitách nám vymezují větší prostor pro kontakt s rodinou. Problémem se stává snadnost a dostupnost nových komunikačních prostředků, jakými jsou mail, skype nebo mobilní telefon, které nás mohou snadno svést k dlouhodobému překračování vhodné míry komunikace s naší rodinou nebo dalšími lidmi mimo komunitu. Je proto nutné vymezit si vlastní hranici k míře využívání komunikačních prostředků, která úzce souvisí s vymezením hranic ve vztahu k našim rodinným příslušníkům.

¹⁷² To, že nějakou situaci, nějaké chování druhého vnímáme tak a tak, je i na naší zodpovědnosti a rozhodně za to nemůže jen ten druhý, který nějak jedná. Pokud nepřijmeme zodpovědně svůj vnitřní obraz světa, budeme se domnívat, že za něj i za naše prožitky, které jsou s ním spojené, mohou druzí, a jedinou cestou ke změně nepřijemných prožitků bude opět snaha o ovládnutí našeho okolí. Můžeme se pak často ve svých komunitách přistihnout, že nás nezajímá, co druhý skutečně vidí, cítí, co si myslí, jak co hodnotí, atd., ale hovoříme o tom, co by druhý měl prožívat, cítit, myslet a jak by měl věci hodnotit. Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 31, 32, 35.

Jistá odloučenost od rodiny je pro zasvěcený život nezbytností. Hlavním důvodem je skutečnost, že komunity jsou nové rodiny, ve kterých žijeme, a stejně jako je potřeba investovat svůj čas do vztahů se svým manželem a dětmi, je potřeba investovat čas i do života s bratry nebo sestrami v komunitě¹⁷³ a na prvním místě do vztahu s Bohem, který nás k tomuto způsobu života pozval. Věnovat čas snoubeneckému vztahu s Kristem, který je naší „životní volbou“, je prioritní. Od tohoto vztahu se v našem životě odvíjí vše ostatní. Proto první oblastí, kde je potřeba vymezit rodinné hranice, je čas a síly, které jí můžeme věnovat.

Druhou oblastí, ve které vymezujeme hranice své rodině, je náš samostatný život, neboť nutným předpokladem pro zasvěcený život je schopnost definitivně vystoupit ze zbytků symbiotického vztahu s rodiči. Skutečnými vlastníky našeho života nemají být rodiče, ale my. Realita se rozpozná na naší schopnosti rozhodnout se odlišně od jejich představy a na našem případném pocitu viny z takového rozhodnutí. Prvním testem může být moment, kdy rodičům sdělíme své rozhodnutí zasvětit se Bohu. Není mnoho rodičů, kteří by jásali. Musíme si své rozhodnutí obhájit a unést jeho důsledky. Je vhodné být k rodině od začátku otevřený a důsledný a nesnažit se jim pro zmírnění „akutních bolestí“ slíbit něco víc, než víme, že je možné.¹⁷⁴ Jasně vyslovené hranice vůči rodině nás chrání před různými tendencemi organizovat nám život a říkat, co je a co není správné.

Další hranicí, kterou bychom měli vůči svým rodinným příslušníkům vymezit, je hranice informační. Vzhledem k tomu, že naši příbuzní většinou nemají povolání k životu v zasvěcení, jsou pro ně některé skutečnosti našeho života nepochopitelné. Nemá proto smysl jim říkat o těžkostech, které se zasvěceným životem souvisí, protože je tím pouze rozlítostníme a oni se nám budou snažit v dobré víře pomoci způsoby, které nejsou adekvátní, neboť řešení našich problémů na nás čeká před Boží tváří, v otevřenosti k našim představeným a bratřím nebo sestrám a v duchovním doprovázení.

¹⁷³ Investovat čas a síly do vztahů v komunitě je o to důležitější, oč jsme jednotlivě rozdílnější a je pro nás náročnější najít cestu k sobě navzájem. V rodinách jsou dnes většinou tři nebo čtyři lidé. Nás může být v komunitě stejně, ale také deset, třicet, nebo třeba padesát. Nepojí nás žádné pokrevní pouto a individuální rozdílnost je proto větší než v přirozené rodině. Dalším náročným faktorem pro společný život jsou i mezigenerační rozdíly.

¹⁷⁴ Neslibovat jim častý kontakt, když víme, že počet dnů u rodiny je jasně vymezen, stejně jako možnost domů psát nebo telefonovat.

4.6 Hranice ve vztazích zasvěcené osoby s lidmi mimo její komunitu

Pod pojmem „přátelství“ se dnes myslí mnohé. My tím budeme rozumět vztah dvou lidí, které nepojí práce nebo nějaký jiný dočasný cíl, ale pouze osobní náklonnost.¹⁷⁵ Tyto vztahy jsou přirozenou potřebou každého z nás. Je zcela normální, že je nám někdo sympatický, připadá nám zajímavý a čas strávený s ním je nám příjemný.

Hranice patří ale i do našich přátelských vztahů, které bychom měli poměřovat jednoduchým pravidlem: nakolik mě přibližují k cíli mého života. Mohlo by se zdát, že je-li naším cílem spása duší a věčný život ve společenství s Bohem, musí všechna naše přátelství mít náboženskou náplň nebo mají být uzavírána pouze s lidmi věřícími. To by ale znamenalo, že žijeme uzavřeni sami do sebe a ztrácí se misijní rozměr církve.

Zdravý přátelský vztah má být darem vzájemné lásky a přijetí, který si dávají dvě svobodné osoby. Pro zasvěcené osoby je důležité, že by tyto vztahy měly prožívat především ve svých komunitách. To neznamená, že by nemohly mít přátelské vztahy s lidmi vně vlastního společenství. Důležité ale je, aby jim tato přátelství nebránila prožívat vztahy uvnitř komunity, aby je neodváděla od jejich základního životního vztahu s Bohem a aby je nestrhávala ke konzumnímu způsobu života, který je vlastní naší současné společnosti (srov. 1Kor 10;23).¹⁷⁶ Mohlo by se nám pak snadno stát, že místo abychom směřovali k Bohu, skončili bychom v hluboké krizi vlastního povolání k zasvěcenému životu, krizi víry a nakonec i krizi identity.

Ve všech svých vztazích bychom měli vymezovat hranice, které nám pomáhají bdít a chránit poklady našeho života, aby se nám nestalo, že se necháme oklamat něčím zdánlivým. Základní hranici podpírá poslušnost, která limituje čas a způsob, jakými konkrétní přátelství můžeme žít. Další hranice se opírá o chudobu, která nám pomáhá se ptát, zda skutečně potřebujeme vše, co se nám skrze nějaké konkrétní přátelství nabízí, a poslední hranice bdí nad čistotou srdce, která ho střeží pro našeho Pána.

Přátelství mezi osobami opačného pohlaví

Hranice, které souvisí s čistotou našeho srdce, mohou být ohroženy zvláště v případě přátelství s osobou druhého pohlaví. Nejprve bychom si ale měli říci, že jde o určité

¹⁷⁵ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 121.

¹⁷⁶ Tyto vztahy by neměly být útekem od všední reality, což je poměrně častá realita.

zjednodušení následující problematiky směrem k pohledu majoritní části populace. Ve společenstvích zasvěcených osob žijí ale i bratři a sestry s homosexuální orientací. Pro ně je vymezování hranic, o kterém budeme hovořit, součástí vztahů uvnitř společenství a představuje tak ještě naléhavější skutečnost.

Základním předpokladem pro vymezení zdravých hranic v těchto vztazích zůstává zodpovědný přístup k sobě samému a své vymezené a přijaté identitě. Víme-li, kdo jsme a co je náš cíl a žijeme-li rádi svůj zasvěcený život, je naše situace snadnější.

Vnější hranice chování v těchto vztazích jasně vymezuje morálka a jsou součástí slibu čistoty, která se hluboce dotýká zakořeněných skutečností našeho lidství, a proto je nutné poctivě vymezit a střežit své hranice vnější i vnitřní.

K vnějším hranicím patří obezřetné chování, které nás vede, abychom nedělali nic, čím bychom mohli druhého podpořit v jeho případné náklonnosti k nám, ve které by se domníval, že stojíme o jeho intimní blízkost. Stejně tak si vybíráme filmy a literaturu, které v nás zbytečně nedráždí touhu po tělesné intimitě. Další vnější hranicí je nevystavování se situacím, kdy bychom zůstávali sami s druhým člověkem, ke kterému nás poutá výrazná sympatie, nebo do kterého jsme se už zamilovali. Důležitou vnější hranicí je také to, že o existenci potencionálně nebezpečného vztahu řekneme třetí osobě.¹⁷⁷ Pokud s osobou druhého pohlaví, která je nám pro ohrožení naší věrnosti Kristu nebezpečná, pracujeme, může být součástí vnější hranice i změna práce. Celkově můžeme říci, že vnější hranice jsou hranicemi „vzdálenostními“.

Vnitřní hranice jsou oproti vnějším komplikovanější. Budujeme je na základě našeho sebezpozorování. Po čase víme, co nás nebezpečně vzdaluje od Boha a vrhá tak do potřeby přirozené intimity, od které je už jen krok k nalezení blízké osoby, která by doplnila náš deficit. Vnitřní hranicí je proto snaha o intenzivní život s Bohem, zodpovědná výchova vlastní fantazie, přijetí emočních výkyvů a výchova k askezi, která nám pomáhá se vzepřít touze, když by nás v nebezpečné situaci chtěla strhnout.

Naše hranice ve vztahu k osobám druhého pohlaví podporují i vztahy přátelství s bratry nebo sestrami v komunitě, neboť pokud tyto vztahy fungují, nemáme potřebu hledat je jinde (srov. PC 12, PI 13).

¹⁷⁷ Srov. *Konstituce Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského*. 2. přepracované vydání. PRAHA: KMSKB, 2000, s. 20.

Určitou zvláštní „kategorií“ vztahu k osobě druhého pohlaví je duchovní přátelství mezi mužem a ženou žijícími v celibátu. Je potřeba na něj pohlížet realisticky. Už jsme si řekli, že každé přátelství je uzavíráno, aby bylo darem. Přátelství duchovních osob opačného pohlaví ale hrozí, že se z něj stane „tanec na ostří nože“, a proto vyžaduje zodpovědný přístup obou zúčastněných. To neznamena, že nemůže být velkým obohacením. Zásadní je moment supervize tohoto vztahu. Kritériem jeho „nezávadnosti“ je, aby všechny jeho detaily obstály v pohledu třetí osoby, aby tento vztah nevyklučoval ani jednoho protagonistu ze života v jeho společenství a z jiných přátelství a aby byl, jako každé duchovní přátelství, otevřený Bohu, který ho může změnit.¹⁷⁸

Smyslem života ve společenství je snaha jít společně k cíli a vzájemně se na cestě podporovat. Nemělo by zde být místo pro soupeření a manipulaci, protože jediný důležitý je Bůh, se kterým smíme žít a o kterém máme svědčit celému světu. Prakticky se nám to vždy nedaří, protože realita našeho života je poznamenaná hříchem. Přesto tu zůstává Kristův požadavek, abychom byli jedno jako je jedno on s Otcem (srov. Jan 17;21), aby svět skrze nás uvěřil. Jednota, ke které nás Kristus volá, je jednotou v různosti a je postavena na vzájemném odpuštění a usmíření (srov. CNChA 26), na přijetí a respektování hranic.

Problematika hranic může pomoci pojmenovat problémy, které souvisí s naším vzájemným nažíváním v komunitách. Může odhalit jejich kořen v nefunkčních nebo špatně nastavených hranicích. Zůstává ale na nás, jak s problémy vlastních hranic budeme pracovat a nakolik budeme ochotní je přijímat jako součást růstu a života u sebe i u druhých.

¹⁷⁸ Srov. MAUREDOR, J. *Zralost*, s. 52-55.

5 HRANICE A SLUŽBA ZASVĚCENÝCH OSOB

Služba zasvěcených osob vyrůstá z niterné povahy církve, která je vyjádřena trojím úkolem: zvěstováním Božího slova, slavením svátostí a službou lásky, kterou nazýváme caritas. Ta překračuje hranice církve a odkazuje na univerzalitu lásky, která má být uplatňována vůči potřebnému člověku, ať už je to kdokoli (srov. DCE 25). Pramenem služby je láska samého Boha, který nás miluje jako první. Naše láska k Bohu jako odpověď na jeho lásku je neoddělitelná od lásky k bližnímu, neboť vnitřní zakoušení Boží darované lásky, k jejíž nejvlastnější povaze patří darování se,¹⁷⁹ nás vede k jejímu sdílení dalším lidem (srov. DCE 18).

Řekli jsme si, že osobní setkání s Boží láskou je podstatné pro pochopení naší identity.¹⁸⁰ Ve vztahu s Bohem nacházíme pravdivé hranice svého „já“, odhalujeme svoji lidskou důstojnost, přijímáme zodpovědnost za vše, co k nám patří.¹⁸¹ S jasným vědomím sebe sama a svých přirozených hranic, ve kterých se odráží i naše křehkost a náklonnost ke hříchu, se svobodně rozhodujeme k radikálnímu následování Krista v zasvěceném životě a ke stejnému radikálnímu vyjití ze sebe vstříc jakémukoli bližnímu s důvěrou v Boží pomoc a v síle jeho milosti.

Předložili jsme si ideál naší služby. Život zasvěcené osoby je cestou dorůstání do tohoto ideálu. Stejně jako se prohlubuje náš vztah s Bohem, rosteme do pravé lásky Kristovi a očišťujeme motivace svého jednání. Hranice nám pomáhají udržet si v tomto procesu vědomí nás samých, abychom do něj nepromítali své nezralé potřeby, a jejich respektování u druhých lidí nám pomáhá sloužit jim tak, abychom tišili jejich skutečné potřeby a dávali jim prostor stávat se sami sebou.

V jednotlivých podkapitolách se budeme postupně věnovat osobním hranicím zasvěcené osoby ve službě a hranicím ve vztahu zasvěcené osoby k ní, hranicím mezi zasvěcenou osobou a jejím klientem a obraně hranic.

¹⁷⁹ Srov. kapitola 1.1

¹⁸⁰ Srov. kapitola 1.3, 3.5.

¹⁸¹ Srov. kapitola 2.1.

5.1 Hranice ve službě zasvěcených osob

Určitá forma služby je nedílnou součástí života zasvěcené osoby. Vyplývá z vnitřní potřeby lásky stávat se plodnou.¹⁸² Není naším cílem, ale je prostředkem, kterým odpovídáme na lásku přijatou od Boha (srov. Jak 2;18,26). Ta formuje naše srdce k lidskosti, taktní pozornosti, vnímavosti a skutečné lásce k bližnímu.

Kromě formace srdce (srov. DCE 31) vstupuje do naší služby fenomén specializace¹⁸³ pro určitý obor. Konkrétní odborná profilace přirozeně posiluje vědomí naší identity, která je potom utvrzována nejen osobním vztahem s Bohem ale i konkrétní činností ve službě bližním. Samotný tento fakt nemusí být zcela negativní. Důležité je si uvědomit a uchovat správné pořadí hodnot. Nejprve jsme Bohu zasvěcenou osobou a až na druhém místě jsme odborníkem v daném oboru (srov. 1 Petr 4;11).¹⁸⁴ Vymezování zdravé hranice, která by nám pomáhala uchovat správný poměr mezi službou bližním a duchovním životem nebo-li mezi akcí a kontemplací, není snadné.

Dlouhodobý proces nalézání svých osobních hranic ve službě rozděluje Josef Maureder na tři fáze.¹⁸⁵ Nejprve se nám ve službě daří a máme z ní lidsky dobrý pocit a radost. Domníváme se, že k úspěchu stačí naše úsilí a žádné hranice si neuvědomujeme. Poté se objeví obtíže, které nám jasně ukáží hranice našich schopností i možností. Jde o srážku ideálu služby s realitou našeho stvořeného nedokonalého „já“.¹⁸⁶ Zodpovědným přijetím skutečnosti svých profesních limit se přesouváme do třetí fáze, ve které se učíme svou službou spolupracovat s Bohem - jediným skutečným tvůrcem a udržovatelem všeho dobra.¹⁸⁷ Prakticky to znamená, že se nestavíme na piedestal zachránců světa, ani se na něj nenecháváme vmanipulovat, ale sloužíme druhým podle svého nejlepšího svědomí s vědomím omezenosti svých možností a schopností.

¹⁸² Bez ní by se náš život modlitby mohl stát zbožným kroužením kolem nás samých.

¹⁸³ V lidské společnosti došlo od I. světové války k mohutné profilaci jednotlivých oborů pomáhajících profesí, které byly do té doby víceméně doménou zasvěcených osob. Dnes se jim věnují z velké většiny laici. Praktický důsledek pro zasvěcené osoby je požadavek společnosti, aby byly pro svou službu stejně specializovány jako laičtí spolupracovníci. Naše služba se stala do určité míry i naší profesí. Do společenství zasvěcených osob dnes přicházejí lidé s odborným či vysokoškolským vzděláním, kteří již mají nějaké „své zaměření“.

¹⁸⁴ Služba by měla být založena na osobním láskyplném vztahu s Bohem, kterému sloužíme svojí konkrétní specializací. Tu bychom měli vnímat jako hřivnu, kterou nám Pán svěřil (srov. Mt 25;14-30). Není proto na místě s ní zacházet lehkovážně a jen tak ji ukrýt do země. Na druhou stranu tato hřivna neurčuje zásadně, kdo jsem. Jsem na prvním místě služebník svého Pána a až na druhém ten, kdo má tu a tu hřivnu.

¹⁸⁵ Srov. MAUREDER, J. *Zralost*, s. 58-59.

¹⁸⁶ Nejsme všemohoucí a vševědoucí, naše fyzické i duševní schopnosti jsou omezené.

¹⁸⁷ Srov. MAUREDER, J. *Zralost*, s. 58-59.

Cílem naší služby je z lásky k Bohu napomáhat dobru druhých, které se shoduje s Boží vůlí. Odpovědí na Boží lásku je už samotná služba, a proto bychom měli dorůstat k nezávislosti na konečném výsledku našeho snažení. Denně přijímaná Boží láska nám pomáhá vymezit hranice ve vztahu k hodnocení a faktickým výsledkům služby. Čím více je naším motivem Boží láska, tím jsme vnitřně svobodnější¹⁸⁸ od všech projevů, které výsledky naší činnosti hodnotí, ať už pozitivně nebo negativně.¹⁸⁹ Roste naše radost ze služby jako takové, z vědomí, že smíme spolupracovat s Bohem na spáse jeho stvoření a svou službou přinášet druhým lidem lásku Otce, již nám zjevuje ve svém Synu, a jež je nám vlévána „do srdce skrze Duchu svatého, který nám byl dán“ (Řím 5;5). Bůh nás nepřetěžuje, ale vede nás v naší službě tajemnou spoluprací se svou milostí po cestě důvěry a otevřenosti.¹⁹⁰

5.2 Hranice ve vztahu zasvěcené osoby s klientem

Vztah zasvěcené osoby s klientem je postaven na potřebě na straně klienta a možnosti pomoci na straně zasvěcené osoby. Jasně vymezení hranic mezi nimi je základním předpokladem pro funkčnost tohoto vztahu. Motivace zasvěcených osob ke službě je založená na osobním snoubeneckém vztahu s Bohem, který nás miluje jako první. Zasvěcená osoba by proto měla svou službou přinášet klientovi vždy i Krista, přestože to nemusí být konkrétně zřejmé.

Očekávání na straně klienta mohou být v souvislosti se zasvěcenými osobami různá. Většina starších klientů předpokládá větší empatii, blízkost, „dobrotu“¹⁹¹ a „nasazení“¹⁹² nebo se naopak bojí, protože zasvěcené osoby jsou pro ně symbolem něčeho, co odvrhli, čemu nerozumí a z čeho mají strach. Mladší lidé většinou vnímají zasvěcené osoby jako kohokoli jiného nebo s jistou zvědavostí, ale hodnotí je podle práce, nikoli oděvu. Věřící klienti se někdy ve snaze získat nějakou „výhodu“ uchylují k manipulaci argumentací, že

¹⁸⁸ Srov. MAUREDER, J. *Zralost*, s. 59.

¹⁸⁹ Včetně projevů vlastních.

¹⁹⁰ Srov. MAUREDER, J. *Zralost*, s. 60-61.

¹⁹¹ Máme na mysli dobrotu ve smyslu hodnosti, laskavosti. Skutečná dobrota naproti tomu někdy vyžaduje určitou přísnost a důslednost.

¹⁹² Mohli bychom také říci „větší poctivost“ ve smyslu poctivého plnění všech povinností oproti snaze některých lidí si práci maximálně zjednodušit.

chodí do kostela.¹⁹³ Tato různá očekávání mohou nastavení zdravých hranic ve vztahu s klientem zkomplikovat, a proto je vhodné, abychom s nimi počítali.

Zdravé hranice mezi klientem a zasvěcenou osobou jsou velmi důležité, protože svou službou vstupujeme do klientovy intimity a dotýkáme se jeho identity. Základem pro fungování vztahu je proto vlastní zakotvenost naší identity ve vztahu k Bohu,¹⁹⁴ ze které jediné může vyrůst empatický kontakt s klientem, aniž bychom ztratili svobodu svého srdce.¹⁹⁵

Hranice jasně vymezují, co je záležitostí naší a co je záležitostí klienta. Rozdělení kompetencí můžeme nejprve vnímat odlišně, ale časem se ustálí určitý rovnovážný stav. Vzhledem k asymetričnosti našeho vztahu s klientem, ve kterém máme trochu „navrch“, neboť jsme těmi, kteří disponují něčím, co on potřebuje, jsme také těmi, kdo mají zodpovědnost za konečné nastavení vzájemných hranic.¹⁹⁶ Proto je důležité hned na začátku jasně „rozdělit úkoly“. Domluvit se na tom, co od nás klient očekává a co je skutečně možné mu z naší strany poskytnout, co je potřeba, aby udělal on, a zda je to pro něho reálné, a co se možná povede a možná ne, podle toho, jak se bude situace vyvíjet. Rozdělení kompetencí, na kterém se s klientem domluvíme, je ochranou pro obě strany. Hned v zárodku utne nerealistická očekávání, se kterými k nám klient někdy přichází, a vytvoří nám prostor spolupráce, bez kterého nelze druhému pomáhat.

Podstatné je také nahlédnutí do klientova vnímání světa, které je pro nás důležitou realitou. Nemusíme se s ním ztotožnit, ale měli bychom ho respektovat.¹⁹⁷ Klient sám a jeho projev nám může být sympatický nebo naopak. Láska k bližnímu ale vyrůstá z Boží milosti a měla by proto být do jisté míry „svobodná“ od našich emocí. Milovat se učíme od Krista, který nás vede k otevřenosti pro každého, kdo potřebuje naši pomoc, a k tomu, abychom přijímali člověka takového, jaký je. Papež Benedikt XVI. říká, že láska k bližnímu „*spočívá v tom, že já miluji v Bohu a s Bohem také tu osobu, která mi není příjemná (...). To se může dít jedině na základě niterného setkání s Bohem, setkání, které*

¹⁹³ Je-li naše služba postavená na osobním vztahu s Kristem, pak usilujeme o službu podle svého svědomí s reálným náhledem na své a klientovi možnosti, takže jakákoli manipulace je nesmyslná. Ve třetí podkapitole si proto nastíníme, jak se manipulaci bránit.

¹⁹⁴ Máme-li svým klientům skutečně pomáhat, je důležité předkládat svou službu Bohu v modlitbě a zvat ho, aby to byl především on, kdo skrze nás pomáhá. Nadpřirozené výsledky naší služby se mohou dostavit pouze v případě, že uznáme nedostatečnost vlastních sil a skloníme se před Boží prozřetelností s hlubokou důvěrou v jeho lásku a pomoc a s nadějí, která směřuje do věčnosti.

¹⁹⁵ Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 92.

¹⁹⁶ Srov. *tamtéž*, s. 74.

¹⁹⁷ Srov. *tamtéž*, s. 30-31.

se stalo jednotou vůle a dospělo až k tomu, že se týká i citu.“ (DCE 18) Náš duchovní život s Kristem nám umožňuje „*za hranicemi toho, jak se nám ten druhý jeví, vnímat jeho vnitřní očekávání projevu lásky a pozornosti.*“ (DCE 18) Problémem zůstává, že jsme lidé na cestě, a náš vztah s Bohem často není na úrovni zmíněné *Deus caritas est*. Nejsme schopni každého člověka emocionálně přijmout, ale můžeme každému přát dobro a podle svých možností mu je prokazovat. Je důležité, abychom si své pocity uvědomovali, přijímali svou nedokonalost, slabost a zranitelnost a s důvěrou je přinášeli před Boží tvář. Růst ve vztahu k Bohu, duchovní doprovázení a sebereflexe nám pomohou stávat se od svých emocí svobodnějšími.¹⁹⁸

5.3 Obrana zdravých hranic zasvěcených osob v pomáhajících profesích

O obraně hranic jsme obecně hovořili ve druhé kapitole, kde jsme si seznámili s chováním, kterému se říká asertivita.¹⁹⁹ Znat její principy je důležité i pro zasvěcené osoby v jejich službě, neboť klienti mají často nereálnou představu o tom, kdo a jak jim má pomoci. Snaží se nás vmanipulovat a „útočí“ na naše hranice, a to jak přímo svou agresivitou, tak i skrytou či otevřenou manipulací.

V předchozí podkapitole jsme si řekli, že nutným předpokladem fungování našeho vztahu s klientem, kterému sloužíme, je jasné vymezení kompetencí obou stran. Hranice musí být stanoveny a obě strany by s nimi měli souhlasit. Pokud s nimi klient nesouhlasí, snažíme se ho k tomu motivovat nebo může odejít hledat pomoc jinde.

Asertivní jednání je věcí cviku. Pro jeho odpovídající používání je důležitá role supervizora, kterým je někdo, s kým můžeme o svých konfliktech s klienty hovořit a kdo nám pomůže pojmenovat kořen problému. U zasvěcených osob stojí v této pozici většinou duchovní „doprovázející“.

¹⁹⁸ „Žít podle ušlechtilých zásad je něco jiného než tyto zásady uznávat či hlásat. (...) je třeba pracovat s vlastním cítěním.“ KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 91.

¹⁹⁹ Srov. kap. 2.4. Jde v něm o schopnost obhájit vlastní práva, podle kterých jednáme, při respektování práv druhých lidí, nebo jinak o schopnost obhájit právo na své hranice při respektování hranic druhého. Mezi asertivní dovednosti patří umět dát najevo své požadavky a trvat na nich, nebát se nesouhlasit, nestydět se o něco požádat, umět vyjádřit kompliment. Máme právo vyjádřit své názory a emoce a být za ně a za jejich důsledky zodpovědní. Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 83-84.

Asertivita je někdy považována za nástroj egoismu. Všichni víme, že zneužitelné je víceméně všechno. Proto je důležité chápat, čemu má asertivita sloužit. Pokud je to obrana zdravých hranic, které nás chrání před manipulací ze strany těch, kterým sloužíme, o egoismus se nejedná. Ježíš Kristus se také nechal přibít na kříž, až když přišla jeho hodina, když vykonal vše, co měl. Kdykoli to dříve vypadalo, že se ho židé zmocní a zabijí ho, unikl jim (srov. např. Jan 10;32). Ani my se nemáme dobrovolně vystavovat násilí druhých lidí. Je rozdíl mezi nevyhnutelným násilím, které není v našich rukách, a mezi násilím, kterému se můžeme legitimně vyhnout. A právě k tomu má asertivita sloužit.

Ve čtvrté a páté kapitole jsme hovořili o hranicích zasvěcených osob v nejrůznějších vztazích, které žijí ve společenství nebo ve službě. Řekli jsme si, jak by v nich měly zdravé hranice vypadat, a poukazovali jsme na některá úskalí, která jsou spojená s jejich vymezováním. Poslední kapitola je stručným přehledem několika příkladů špatně nastavených hranic na úrovni vztahu k Bohu a vztahů, o kterých jsme hovořili ve čtvrté a páté kapitole.

6 PŘÍKLADY ŠPATNĚ VYMEZENÝCH HRANIC VE VZTAZÍCH ZASVĚCENÝCH OSOB

Život v zasvěcení se Bohu je životem v následování Krista, životem v dynamickém vztahu s Bohem. Znamená to, že se snažíme žít s pohledem upřeným na Krista, jenž ztělesňuje ideál našeho života, kterého nedosahujeme, ale ke kterému směřujeme cestou postupného zrání. Stejně je to i s našimi hranicemi. Postupně odhalujeme, které hranice máme vymezené špatně, a učíme se nacházet a vymezovat hranice zdravé. Tento proces je pevně spjat s růstem sebepoznání a svobody Božích dětí.

Jako zasvěcené osoby jsme lidé na cestě a patologicky vymezené hranice jsou realitou našich životů. Až dosud jsme hovořili o hranicích v nejrůznějších souvislostech a o jejich správném nastavení v některých vztazích, ve kterých jako zasvěcené osoby žijeme. V této kapitole si ale uvedeme příklady patologicky nastavených vztahových hranic. V souvislosti s tímto špatným nastavením hranic se pokusíme uvádět i příklady s Písmem, které, jsou-li špatně pochopené, mohou jejich patologické vymezení v našem životě podporovat.

V jednotlivých podkapitolách se budeme zabývat příklady patologicky vymezených hranic ve vztahu k Bohu, ve vztahu k bližnímu, ve vztahu ke společenství a ve vztahu ke službě.

6.1 Některé projevy patologických hranic ve vztahu k Bohu

Patologické hranice ve vztahu k Bohu mají svůj počátek ve falešných představách o Bohu, které si vytváříme od svého nejtělejšího dětství²⁰⁰ a které mohou směřovat k životu nebo proti němu, neboli mohou vést k vymezení hranic zdravých nebo patologických.²⁰¹ Potřeba určité představy o Bohu je legitimní potřebou každého z nás. Důležité ale je, abychom si stále uvědomovali, že naše představa nikdy nebude cele vystihovat skutečnost. Není v naší moci svým rozumem Boha obsáhnout, neboť je vždy jiný. Zdravý je proto postoj očekávání, ve kterém máme určitou představu o Bohu, ale zároveň jsme připraveni ji neustále korigovat podle aktuální zkušenosti, kterou s Bohem

²⁰⁰ Srov. kapitola 1.3.

²⁰¹ Srov. FRIELINGS DORF, K. *Falešné představy*, s. 16.

máme. Základním problémem je zdánlivá neslučitelnost imanentní Boží blízkosti a transcendentní Boží nedosažitelnosti. Proto máme sklon přijmout pouze jednu stranu Boha, kterou prohlásíme za celek, a vytvoříme si tak jednostrannou představu o Bohu.²⁰² Uvedeme si dvě falešné představy o Bohu, které si vytváříme v ranném dětství a řekneme si, jak negativně ovlivňují vymezení hranic ve vztahu s Bohem.

6.1.1 Falešná představa Boha jako „pomocníka v nouzi“

Tuto představu Boha si vytváříme, je-li od počátku narušena naše základní důvěra k okolnímu světu, která má své kořeny již v prenatálním období, nebo v důsledku jakéhokoli špatného zacházení i v pozdějších fázích naší psychogeneze.²⁰³ Utíkáme se proto k vymyšlenému Bohu, který je naším „pomocníkem v nouzi“. Promítáme do něj všechny pozitivní vlastnosti, které ve svém okolí postrádáme. Svět rozlišujeme na dobrý u Boha a zlý u lidí.²⁰⁴ Náš vztah s Bohem se dá vyjádřit jako „pověšení se Bohu na krk“. V jeho hloubce se ukrývá nedůvěra, kterou od počátku svého života trpíme. Držíme se Boha „zuby nehty“, aby nás nemohl setřást, abychom neztratili svoji zdánlivou jistotu. V hloubi našeho srdce je ale ukryt vztek, hněv a zklamání z Boha a z celého světa. Bojíme se ale své emoce projevit, protože máme představu, že by nás náš „pomocník v nouzi“ odhodil a už bychom neměli nikoho.²⁰⁵

Z řečeného jasně vyplývá, že žijeme s představou „pseudosymbiotického“ vztahu s Bohem. Nepřijímáme svobodu, kterou nám Bůh daroval. Bojíme se být před ním sami sebou a jakkoli se vymezit, protože bychom mohli ztratit jedinou „oporu“, kterou jsme si pracně vytvořili a kterou křečovitě svíráme v dlaních, ale zároveň ve svém srdci nesouhlasíme se svým životem a bouříme se proti zlu, které na nás dopadá.

Cestou z této situace je nejprve její pochopení, ke kterému je potřebné určité osobní doprovázení, a postupné učení se vyjadřovat před Bohem negativní emoce, které se nashromáždili během času v našem srdci, a zakoušet, že i tak nás Bůh miluje a přijímá.²⁰⁶

²⁰² Srov. FRIELINGSDORF, K. *Falešné představy*, s. 25.

²⁰³ Srov. kapitola 2.3.

²⁰⁴ Tato naše představa o rozdělení světa může být i první motivací pro vstup do kláštera. V tom případě se ale nejedná o svobodnou odpověď na pozvání Boha, nýbrž o útěk od reality života, která je pro nás nepřijatelná.

²⁰⁵ Srov. FRIELINGSDORF, K. *Falešné představy*, s. 38-40.

²⁰⁶ Srov. *tamtéž*, s. 40-41.

6.1.2 Falešná představa Boha jako „strach nahánějícího a trestajícího“

Tato často nevědomá falešná představa Boha je velmi rozšířená.²⁰⁷ Úzce souvisí s negativními zkušenostmi z dětství, kdy jako „boha“ vnímáme nejprve své rodiče.²⁰⁸ Není proto divu, že jejich negativní chování později projektujeme do Boha. Zvlášť intenzivní to může být v případě otce, který se choval hrubě a který je našim jediným vzorem pro osobu Boha Otce. Je pro nás pak velmi obtížné navázat s Bohem osobní vztah důvěry a lásky.

Bůh je pro nás dráb, který nás potrestá za sebemenší prohřešek, aniž by zkoumal jeho motivy a okolnosti, který hlídá každý náš krok a který nám zakazuje všechno, co bychom udělali „jen tak“. Dovoleno máme pouze poslouchat a dokonale plnit své povinnosti. Je nám zakázáno mít vlastní vůli nebo osobní potřeby. Trestající bůh je bohem bez milosrdenství. V tomto pohledu mají všichni hříšníci konat pokání a být potrestáni, aby mohl být nastolen pořádek.²⁰⁹

Máme-li tuto představu o Bohu, bojíme se, stejně jako v prvním případě, vymezit své hranice. To nás může vést například ke službě bližním s pocitem, že tím budeme spíš Bohem „vykoupení“ a „zachráněni“ nebo že si před ním vylepšíme svou image.²¹⁰ Dobré skutky bychom neměli dělat ani proto, že „nemůžeme jinak“.²¹¹ Není správné někomu pomáhat jen proto, že staví na odív svou potřebnost, o které my nejsme tak úplně přesvědčeni a pomoci mu vlastně nechceme, ale bojíme se, že nepomůžeme-li mu, někdo nás odsoudí.²¹² Neprožíváme se ve skutečnosti jako svobodné osoby, ale v hloubi srdce se dusíme agresí a bolestí. Náš život postrádá radost, neboť vše pozitivní je zkaleno pocitem viny a přesvědčením, že na to „nemáme právo“.

²⁰⁷ Srov. FRIELINGSDORF, K. *Falešné představy*, s. 43.

²⁰⁸ Srov. kapitola 1.3.

²⁰⁹ Srov. FRIELINGSDORF, K. *Falešné představy*, s. 92-95. Tohoto Boha víceméně hlásali i jansenisté, kteří lidem Boha odcizili a „vštipili jim strach hraničící se zoufalstvím, a ducha kajicnosti, který porušoval základní zákony lásky a dobroty“, neboť popírali jakýkoli podíl lidské přirozenosti na schopnosti rozeznat dobro a zlo. Pouze milost mohla lidem pomoci konat dobré skutky a dovést je ke spáse duše. Spása se tak stala zcela závislou na milosti, kterou však nebylo možno lidskými silami získat. Bylo nutné žít život v pokání a úsilí o vnější i vnitřní dokonalost. Jansenisté natolik zveličili potřebu milosti, že v ni zapomněli věřit, a tak ztratili tvář milosrdného Boha. Jansenismus byl odsouzen papežem Klementem XI. Roku 1713, ale i přesto mohutně ovlivnil křesťanskou spiritualitu. Srov. AUMANN, J. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici*. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2000, s. 213-215.

²¹⁰ Jde o nepochopení nezaslouženého Božího daru, který jsme skrze život, smrt a zmrtvýchvstání Ježíše Krista dostali. Spásu si nemůžeme ničím zasloužit, tu dostáváme, věříme-li v Krista, který přišel, aby nám ji daroval, v jeho Otce, který ho poslal a miluje každého člověka a v Ducha svatého, který je nám vylit do srdce při křtu.

²¹¹ Bůh nám ústy sv. Pavla říká, že miluje radostného dárce (srov. 2 Kor 9;7).

²¹² Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 86-87.

Východiskem z života s touto falešnou představou o Bohu je opět osobní doprovázení, které nám pomůže demaskovat identifikaci Boha s některým z našich rodičů, či jiných blízkých lidí z našeho dětství. Dalším krokem je emoční vypořádání se s tímto naším falešným bohem, ve kterém opět vyjádříme všechny negativní emoce nastřádané ve svém srdci. V tom nám může bránit pocit, že není možné se vůči Bohu projevovat agresivně, protože Boha přece máme milovat (srov. např. Dt 6;4-7). Pointa je v tom, že mi nenadááme Bohu, ale falešné představě, kterou jsme si o něm vytvořili. Vyjádřením emocí, které jsme dlouho strádali sami v sobě, nám pomůže se osvobodit a začít proces přijímání své minulosti jako reálné součásti našeho života, který kráčí ruku v ruce s otvíráním se pro nový vztah se skutečným živým Bohem. Ten touží mít s námi osobní vztah, ve kterém je prostor vyjádřit cokoli, co cítíme nebo prožíváme, a je připraven s láskou proměňovat všechno, co je naší součástí, co je uvnitř našich hranic.²¹³

6.2 Některé podoby vztahu s bližním s patologicky vymezenými hranicemi

Ve druhé kapitole jsme hovořili o třech typech hranic a o čtyřech typech lidí s patologicky vymezenými hranicemi.²¹⁴ To vše platí i pro naše vztahy jako zasvěcených osob. V následujících podkapitolách se budeme jednotlivě věnovat některým vztahům zasvěcených osob, o kterých jsme hovořili ve čtvrté kapitole, a uvedeme si, jak mohou vypadat v případě pro zasvěcený život do určité míry specifického patologického nastavení hranic některé ze zúčastněných stran.

6.2.1 Vztah k autoritě

Tento vztah se v komunitách zasvěcených osob vyskytuje mezi jednotlivými členy společenství a jejich představeným. Patologické nastavení hranic se může projevit například tím, že se představený sám deleguje nebo se nechá vmanipulovat do pozice

²¹³ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 207-209.

²¹⁴ Srov. kapitola 2.2.

„ovládajícího“. Příčinou může být sklon jeho charakteru, negativní zkušenost z dětství,²¹⁵ která ho k tomu disponuje, nebo manipulace některého z bratří nebo sester, kteří rádi zaujmou pozici „povolných“, neboť život ve společenství je pro ně útekem od nutnosti přijmout odpovědnost za svůj život a postarat se o sebe.²¹⁶ Tato situace je nebezpečná, i kdyby tuto pozici zaujal jen ve vztahu k jediné osobě. Vždy to bude vztah splývání, který povede k jeho další deformaci a skončí otroctvím přijatým rolím a nikoli svobodným životem pro Boha a s Bohem.²¹⁷

6.2.2 Vztahy mezi členy jednoho společenství

V našich komunitách žijí lidé, kteří nepřijímají určitou část svého života, protože se jí bojí. Chtěli by od ní utéci a zároveň nemohou. Proto kolem sebe budují v určitém vztahu nebo všeobecně uzavřené a nepropustné hranice. Takovou osobní čínskou zeď, aby nemohli být ničím a nikým ohroženi. Kdyby jejich hranice nebyla zdí, mohl by být ohrožena jejich vnitřní křehká stabilita. Tato zeď může mít i podobu fyzického vydělení a vyhýbání se ostatním, kterým si zároveň dokazují svou nezávislost. Tyto přehnané hranice ale svědčí o naprostém opaku. Jde o lidi tíhnoucí ke vztahu symbiózy, kteří mají vždy nějaký zdroj „emoční výživy“, na kterém jsou zcela závislí, ať už je to druhá sestra, představená, duchovní vůdce, rodinný příslušník nebo někdo jiný vně společenství. Asi nejhorší verzí je, stane-li se tím nějaká věc nebo aktivita.²¹⁸

Podobně obtížné postavení zaujímají naši bratři nebo sestry, kteří se vzdali své autonomie ve jménu odmítnutí „sobectví“. Nastala u nich situace, o které jsme se už několikrát zmínili. Vzdali se svých hranic dřív, než je vybudovali. Opustili uvědomování si a přijímání svého „já“, aniž by jasně věděli, co opouští. A to vše ve jménu budování upřímných lidských vztahů a touhy pomáhat druhým. Jasnou známkou je jejich zlostný a závistivý pohled na ty, kteří tak neučinili a dál si žijí podle svých potřeb a starají se o své dobro. Kdyby jejich rozhodnutí bylo svobodné, a nešlo o útek od sebe sama, bylo by jim skutečných egoistů líto, protože by věděli, že tito lidé ještě nepochopili hlubší naplnění

²¹⁵ Srov. kapitola 3.4.

²¹⁶ Srov. kapitola 3.4 a 3.5.

²¹⁷ Srov. kapitola 3.5.1.

²¹⁸ Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 82.

života, které je ovocem vědomého a svobodného odstoupení od izolovaného naplňování potřeb vlastních k naplňování potřeb druhých. Výsledkem útěku těchto osob od sebe sama je paradoxně posílení jejich závislosti na citových uspokojeních z okolí, na které kladou velké emoční nároky. Potřebují, abychom jim stále naslouchali, souhlasili s nimi, věnovali jim dost pozornosti, a dávali jim najevo, že jsou nám prospěšní. Právě to jim ale nakonec brání, aby byli skutečně nesobeckými.²¹⁹

6.2.3 Vztahy s lidmi mimo komunitu

Tyto vztahy mohou mít dvě základní patologické podoby, které vyplývají z toho, kdo je v konkrétním vztahu „potřebným“. Může to být jak zasvěcená osoba, tak člověk vně komunity.

Známkou patologicky nastavených hranic ze strany zasvěcené osoby může být například její potřeba manipulovat nebo naopak nechat se manipulovat, která není v komunitě dostatečně saturována, a jejíž naplnění tedy hledá ve vztahu mimo komunitu. Pokud je jejím partnerem člověk s odpovídající opačnou potřebou, stává se tento vztah pro zasvěcenou osobu důležitějším než vztahy a život v komunitě. Jedná se o útěk, který může postupně vést až k osobní krizi povolání. Důležitá je zde role duchovního vůdce, který může tento únik rozpoznat, a ochota a otevřenost zasvěcené osoby mu naslouchat a jeho radami se řídit.

Patologicky nastavené hranice ve vztahu zasvěcené osoby a člověka mimo komunitu, které jsou na jeho straně, se projevují většinou snahou vmanipulovat zasvěcenou osobu, často pod záminkou „duchovního doprovázení“, k časově nepřiměřenému a nadstandardnímu kontaktu nebo jiné pomoci. Zde je na nás, zasvěcených osobách, abychom jasně vymezily hranice svých možností a dali je příslušnému člověku slušně, ale jasně najevo.

Pro zasvěcené osoby může být rovněž obtížné stanovit hranice ve vztahu s člověkem mimo komunitu, kterému se cítí zavázány, protože představa „nesplacení“ tohoto „dluhu“ v nich vyvolává pocit viny. Přijatý dar vyvolal pocit povinnosti recipocitního daru. Může se jednat o manipulaci člověka, který si nás svými „dary“ zavazuje, abychom nemohli

²¹⁹ Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 87-88.

odmítnout jeho požadavky. Dává, aby dostal. Takový „dar“ ale nemá se skutečným darem nic společného. O to důsledněji je u takového člověka potřeba hranice jasně vymežit.²²⁰ Problémem zůstává, že nemusí být ochotný je respektovat.

Věnovat pozornost hranicím v našich vztazích s lidmi mimo komunitu je důležité, neboť bychom je svým „přátelstvím“ neměli svazovat, aby byli schopni žít i bez blízkého kontaktu s námi, a také bychom se v těchto vztazích neměli nechat svázat my sami, neboť naše srdce mají patřit především Bohu.

6.3 Některé důsledky patologických hranic ve vztahu jednotlivce ke společenství jako celku

Poměrně častým konfliktem v našich komunitách je střet osobních zájmů jednotlivce a společenství.²²¹ Ve čtvrté kapitole jsme si řekli, že hranice jednotlivce by se měly „vejít“ do hranic společenství. Problém nastává, když tomu tak není, když se pouze částečně překrývají. Řešením není popření hranic jednotlivce ve prospěch společenství. Naopak je potřeba ho vtáhnout do procesu komunitního rozlišování, aby bylo možné zjistit, zda je potřeba změnit konkrétní nastavení společných hranic společenství, nebo zda má být příslušný jedinec veden k dobrovolnému ustoupení od realizace určité části svého „já“ posunutím své vnitřní hranice, která upřednostní dobro komunity. To je možné v zasvěceném životě díky slibu poslušnosti. Opustíme-li nějaký svůj plán z poslušnosti ve prospěch dobra komunity, je to vyjádření naší lásky Bohu, kterému jsme se slibem zavázali.

Konkrétní podobou tohoto konfliktu, pokud se neřeší, je situace, kdy jeden výrazný jedinec (nebo malá skupina) ovládá celou komunitu jen proto, že všichni ostatní chtějí mít klid. Ustálí se tu patologický vzorec vztahu mezi ovládajícím, ať už agresivně nebo manipulativně, a povolným. Dlouhodobě neřešená závažná situace tohoto typu může vést k frustraci jednotlivých členů společenství nebo k jejich uzavření do neprostupných

²²⁰ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 104-105.

²²¹ O tomto problému současnosti se zmiňuje i *Instrukce Služba autority a poslušnost*, která říká: „Při sledování některých prvků vlivů současné kultury je třeba mít na paměti, že touha po seberealizaci se často může dostat do konfliktu s komunitními projekty; snaha o osobní naplnění jak v materiální, tak v duchovní rovině může ztěžovat úplné odevzdání službě cestou společného poslání; příliš subjektivní pojetí charismatu i apoštolské služby může oslabit spolupráci a bratrské sdílení. (...) Není snadné nalézt vyrovnanost mezi jednotlivcem a komunitou a tedy také mezi autoritou a poslušností.“ *Instrukce Služba autority a poslušnost*, č. 3.

hranic, které vedou opět k manipulaci ve snaze „urvat alespoň něco“. Tento vzorec může být v komunitě několikanásobný. V jednotlivých oblastech jejího života to může být vždy někdo jiný, kdo si osočuje právo ostatními manipulovat, ať už je k tomu zmocněn nějakým úkolem nebo ne. Důležité je zvážit závažnost skutečností, kterých se tato manipulace týká. Pokud jde o věci skutečně závažné, je nutné situaci co nejdříve řešit. Prvním krokem může být bratrské napomenutí, pokud ovšem je příslušný bratr nebo sestra nakloněna něco slyšet. Dalším kroky má ve svých rukách představený. Může k řešení použít komunitní rozlišování nebo jednat sám.

Podobným problémem mezi jednotlivcem a komunitou je i stav, ve kterém někteří členové našich komunit dočasně nebo dlouhodobě trpí určitou uzavřeností své mysli. Domnívají se, že už našli definitivní názor na okolní svět a místo, které v něm zaujímají.²²² Žijí v našich komunitách, ale nežijí s námi. Jejich zákonický přístup k pravidlům našeho společného života je pro nás břemenem, kterým se snaží nás zavalit.

Podobně náročný život je s lidmi, kteří místo hledání sebe sama přijali křesťanství a zasvěcený život jako berličku, která jim dodává fasádu stability a úctyhodnosti. Ve skutečnosti jde o lidi „závislé na náboženství“.²²³ Podstatou této závislosti je vyhýbání se vlastním pocitům jako je hněv, zoufalství, osamělost nebo strach. Je pro ně nemyslitelné, aby vstoupili do svého nitra nebo do nitra druhého člověka, protože by tím ohrozili svoji sebekontrolu.²²⁴

6.4 Některé důsledky patologických hranic ve službě

Naše služba je výrazem touhy dělit se o to, co jsme od Boha sami přijali. Měli bychom v ní nacházet radost, i když na nás doléhá náročnost každodenního stereotypu, neboť by měla být vyjádřením našeho svobodného rozhodnutí. Nalézt a uchovat si tento postoj ale není úplně jednoduché. V následujících dvou podkapitolách budeme hovořit o tom, jak se projeví patologické nastavení hranic ve vztahu ke službě jako takové a

²²² Přisvojili si proto soubor pravidel, jehož plnění jim zajišťuje pocit, že oni jsou ti dobří. Tito naši bratři a sestry „nehledají, netrápí se, nestarají se o to, co si myslí a co cítí jiní, protože lidem nechtějí rozumět, nýbrž je pouze hodnotí. Nevšimnou si, že jakási mnohem hlubší spiritualita jim uniká“. Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 89-90.

²²³ Tato závislost je na stejné úrovni jako alkoholismus, narkomanie a narcistická závislost na pomáhání druhým.

²²⁴ K obrazu této závislosti patří i snaha manipulovat Bohem v modlitbě, neboť tyto lidé vůbec nepochopili, že jde o lásku. Můžeme jen doufat, že jich je v našich komunitách minimum. Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 89.

ve vztahu ke klientovi. Třetí podkapitola se bude věnovat syndromu pomocníka, který představuje určitou syntézu různých patologických mechanismů a špatně vymezených hranic, které se maximálně manifestují právě ve službě bližním.

6.4.1 Ve vztahu ke službě samotné

Najít a udržet správný poměr služby k ostatním každodenním povinnostem stavu a odpočinku není jednoduché. Je nesnadné nalézt místo pro vymezení této hranice a samozřejmostí ani není ji na správném místě udržet. Pokud se nám to nepovede, dojde k její deformaci směrem k jednomu ze dvou extrémů. Prvním je vyhýbání se službě, které může být maskováno velkou zbožností,²²⁵ a druhým je naopak neschopnost udržet si od služby odstup.

Mohli bychom se domnívat, že to ve společenstvích zasvěceného života není možné, protože čas je jasně vymezen mezi modlitbu a práci. Pohled do našich komunit často hovoří o něčem jiném. Potkáváme bratry nebo sestry, které poprosit o službu znamená vyslechnout si sáhodlouhé vysvětlování, proč nám pomoci nemohou, které se stále opakuje. Druhou variantou jejich reakce je otevřený konflikt, ve kterém dávají najevo, že toho mají víc než dost, nebo že mají právě zasloužené volno, a vůbec nechápou, jak od nich můžeme žádat pomoc. V některých případech se mohou pomoci druhým přímo vyhýbat pod rouškou dlouhých modliteb v kapli, apod. Jejich hranice jsou vysokými zdmi, které jim brání vidět potřeby druhých nebo celku. Vyplývá to buď z jejich naprosté zahleděnosti do sebe a vlastních potřeb, které vnímají jako nesaturované, nebo z pocitu, že oni si svoji práci také musí udělat sami, tak proč my ne. Někdy mají pocit, že už se v životě nadřeli dost a už po nich nikdo nemůže nic chtít, nebo žijí v iluzi svatosti, ve které „modlitba“ znamená víc než láska k bližnímu. Tito členové společenství proto neuznávají oprávněnost našeho požadavku a potřeby pomoci.

Mezi našimi bratry a sestrami jsou ale i ti, které potkáváme spíš výjimečně. Pohled na tyto naše uhoněné, unavené a vystresované bratry a sestry není povzbuzením ani pro nás ani pro ty, kterým slouží. Naneštěstí si to oni sami nedokáží vždy připustit. Pokud

²²⁵ Pak se podobáme onomu synu z podobenství, který řekl otci, že půjde pracovat na vinici, ale nakonec nešel (srov. Mt 21;30).

bychom je odstavili od jejich aktivit, najdou si jiné. Nemají-li přemíru aktivit, nejsou schopni normálně existovat. Obecně se této závislosti na činnosti říká workoholismus.

6.4.2 Ve vztahu ke klientovi

Patologické hranice mezi námi a klienty mohou být deformovány z mnoha příčin. Jako první příklad uvádíme vztah, ve kterém nerespektujeme klienta jako člověka s jeho potřebami. Je pro nás jen nástrojem našeho profesního sebeuspokojení. Nejde nám o jeho dobro, ale o náš profesionální výkon,²²⁶ kterým potvrzujeme svou identitu. Shodneme se na tom, že tento přístup je v zásadním rozporu s podstatou služby zasvěcené osoby, která by měla svou identitu odečítat někde úplně jinde, než ze svého profesního výkonu, ale přesto se s tímto postojem ke službě, nebo jeho určitým odstínem, v našich komunitách můžeme setkat.

Patologickou hranicí v našem vztahu s klienty je i situace, kdy sloužíme druhým pro přijetí a pocity vděčnosti, které nám projevují. Nesnažíme se najít sebe sama, přiznat své emoce, potřeby, touhy a povahové limity, ale ve jménu odmítnutí egoismu se vrháme do služby, aniž bychom našli svou identitu a vytyčili své hranice. Služba je našim únikem od nás samotných. Krásný ideál je použitý jako obrana před vnitřními tíživými pocity a zraněními z minulosti. Nakonec se obrací zcela proti našemu původnímu úmyslu, neboť se stáváme zcela závislími na emoční podpoře z okolí. Paradoxně jsou z nás egoisté vyžadující pozornost, bez které nejsou schopni samostatně fungovat.²²⁷

Dobře nastavené hranice mohou být ohrožovány i naší tendencí ovládat klienta, tedy nerespektovat hranice jeho „já“. V páté kapitole jsme si řekli, že služba zasvěcených osob vyrůstá z daru Boží milosti. Měli bychom ale počítat s tím, že na rovině naší přirozenosti

²²⁶ Velmi výstižně se o této problematice zmiňuje ve své knize psychoterapeut Karel Kopřiva: „Lékař se může cítit dobrým lékařem, když udělá atestace a sleduje vývoj v oboru a léčí na úrovni – takto spokojen se sebou si třeba vůbec nevšimne, že mu jde o léčení, a ne o konkrétní pacienty. Psycholog se stane člověkem uzavřené mysli, když nějakou teorii vymyšlenou jako pomůcku pro psychoterapeuty vezme za návod, jak rozumět světu, a jako vlastník takového návodu se cítí nadřazen nad svými klienty. Sestra v domově důchodců čerpá pocit dobře vykonané práce z toho, že zde realizuje nemocniční režim a přísnou hygienu, aniž by přemýšlela nad tím, zda to obyvatelům přinese víc prospěchu než újmy. Učitel se může ztotožnit se školním řádem či sociální pracovnice s konvenční morálkou natolik, že už je vnitřní světy těch, kteří tyto normy přestupují, vůbec nezajímají. V těchto případech jde o lidi, kteří jsou se svou profesí silně identifikováni. Nejsou to již oni neangažovaní pomáhající, kteří svou práci dělají třeba jen z nedostatku jiné pracovní příležitosti. Stačilo by jen málo, jen obnovit kontakt se sebou, s vlastním cítěním, a téměř současně by se taková změna promítla i do větší vnímavosti vůči klientům při aplikaci profesionálních hodnot a postupů.“ KOPŘIVA, K. Cit. dílo, s. 90.

²²⁷ Srov. tamtéž, s. 88.

jsme limitováni naší individuální životní historií a současnou osobní situací. Pokud nebudeme tento rozpor reality a ideálu vnímat jako součást svého života a hledat pomoc u Boha, budeme z reality frustrováni a své profesní sebepotvrzení budeme vyžadovat od svých klientů. Najednou se náš vztah k nim změní. Budeme je svým chováním manipulovat, abychom si pro sebe vynutili jejich pochvalu a přijetí. Dobrý vztah už nebude potřebou pouze klienta, ale i naší. Cítíme z toho, že tato situace už nemá mnoho společného se skutečnou službou, která hledá dobro druhého člověka. Stává se nám pak nemožným způsobit našemu klientovi například bolest nebo být na něho tvrdí, abychom mu pomohli, neboť takový postup by nejspíš nebyl oceněn pochvalou.

Další tendencí, která nerespektuje autonomii klienta a zasvěcené osoby, je obětování se pro klienta. Znamená to, že se vzdáváme svých vnitřních hranic, které vymezují naše důležité potřeby, ve prospěch služby druhým. Nejde o dobrovolné rozhodnutí, nýbrž o nutnost pomáhat druhým, která vychází z našeho pocitu méněcennosti²²⁸ nebo osamocení. Odborně se tomuto stavu říká „syndrom pomocníka“ a zmíníme se o něm samostatně.

Nejběžnějším problémem naší služby je nebezpečí „splývání“ ze soucitu. Může jít o manipulaci ze strany klienta, který se snaží nás přimět, abychom za něj řešili i to, co může řešit sám. Soucit se situací klienta nás vede ke ztotožnění se s jeho problémy, ztrácíme své hranice a jsme zaplaveni stejnými emocemi jako on. Tento postoj, který nás velmi vysiluje, v sobě ukrývá naši obavu o sebe sama. Klademe si ve svém srdci otázky typu: „Co bych dělal já, kdyby se mi něco takového stalo?“ Náš klient by přitom potřeboval spíš naši zakotvenou empatii. Byli bychom schopni pochopit, co se v něm děje, odhalit případnou manipulaci z jeho strany a zároveň bychom zůstali sami sebou a uchovali si odstup, který by nám umožnil vymezit hranice naší služby podle klientových skutečných potřeb.²²⁹

Zvláštním pokušením ve vztahu ke klientovi, který se snaží s námi manipulovat je tzv. „past netečnosti“. Jedná se o patologickou obranu před manipulací ze strany klienta, která se vyznačuje naším upadnutím do netečnosti, ve kterém se ani nesnažíme rozlišit, zda je skutečně něco, čím bychom mohli klientovi pomoci, aniž bychom podlehli jeho tlaku.

²²⁸ Srov. KOPŘIVA, K. *Cit. dílo*, s. 25-26.

²²⁹ Srov. *tamtéž*, s. 79.

6.4.3 Syndrom pomocníka

Pojem „syndrom pomocníka“ zavedl roku 1977 Wolfgang Schmidbauer. Pojmenoval tak patologickou strukturu osobnosti člověka, který své skutečné hranice nikdy neobjevil, a ani je objevit nechce, a zcela popřel své potřeby. Syndrom pomocníka spočívá v neodvratné nutnosti pomáhat druhým na úkor vlastních potřeb. Tato nutnost se ukrývá pod zdánlivě dokonalou a všemohoucnou maskou vydanosti, se kterou odpovídá na potřeby vyplývající ze slabosti druhých. Sám ale není schopen vyjádřit a akceptovat své vlastní pocity a potřeby. Jako slabé a potřebné přijímá ty druhé, ale ne sebe sama.²³⁰

Bůh nás stvořil z lásky a povolává nás k plnosti života založeného na láskyplném vztahu s ním. Pouze ve vztahu s Bohem poznáváme své skutečné hranice a svou důstojnost Božího dítěte. Schopnost přijetí lásky Boha, který nás miluje jako první, tváří v tvář vlastním limitům je pramenem služby, která skutečně respektuje druhého s jeho lidskou důstojností a nehledá své vlastní uspokojení. Z toho jasně plyne, že bychom jako zasvěcené osoby měly být na hony vzdáleny syndromu, o kterém zde hovoříme, neboť je v zásadním rozporu se samou podstatou našeho života. Budeme se jím přesto zabývat, protože něco z něj může být v každém z nás a je důležité ho rozpoznat u mladých lidí, kteří přicházejí do našich společenství.

Nositel syndromu pomocníka žije ve lži, kterou si nedokáže přiznat, neboť se jedná o nevědomou obranu.²³¹ Zasvěcený život mu může připadat jako výborný způsob, jak si zajistit neustálou realizaci své potřeby pomáhat, může se domnívat, že touto „dokonalostí“ získá hodnotu sám před sebou a může jít i o domnělý únik před osamělostí do společenství lidí, kteří „naplní jeho samotu“. Vnímá se jako vynikající kandidát na zasvěcený život. Jeho představa zasvěcené osoby je ale idealizovaná a zcela deformovaná, protože nepočítá s lidskými hranicemi.

Každý z nás, kteří žijeme ve společenství, nese v sobě stejné pokušení: odečítat svou hodnotu od dokonalosti své služby, dokonalosti, která je spíše idealizovaným perfekcionismem než reálnou možností a skutečností. Můžeme mít pocit, že se od nás očekává 120% nasazení, popírání vlastních potřeb, protože máme být milosrdní, jako je milosrdný náš nebeský Otec (srov. Lk 6;36). To je ale zcela zvrácené pojetí milosrdenství.

²³⁰ Srov. SCHMIDBAUER, W. *Syndrom pomocníka*. 1 vydání. Praha: Portál s.r.o., 2008, s. 18.

²³¹ Srov. *tamtéž*, s. 12.

Přijetí vlastních limitů, které chrání naši identitu, je základní obranou před životem ve lži a základním předpokladem naší skutečně milosrdné služby.

Syndromu pomocníka byl Wolfgangem Schmidbauerem definován jako soubor pěti složek, které jsou u jeho nositele nakombinovány v individuálním poměru. Postupně se u nich jednotlivě zastavíme, abychom si vykreslili celý obraz této deformace vztahu k sobě a k druhým, která nezachvacuje pouze prostor služby, ale celý život člověka.

V samém srdci tohoto problému je „odmítnuté dítě“, které si sice odmítá přiznat emoce vyjadřující jeho potřeby, slabost nebo nedokonalost, ale zároveň se snaží jednat tak, aby bylo přijato a nikoho nikdy nezklamalo. Znamená to pro něj být vždy k dispozici a podávat nadstandardní výkon.²³² Důvody vzniku tohoto stavu mohou být různé.²³³ U křesťana může být způsoben v případě, že je křesťanská identita nesprávně chápána jako „nadlidství“. Křesťan je pak viděn jako ten, kdo slouží bez potřeby odpočinku, díky nebo uznání a nikdy nemyslí na své potřeby a zájmy. Není prostě jako ostatní lidé. Jasně zde vidíme ukrytou pýchu.²³⁴

Další složkou syndromu pomocníka je představa, že je nutné jednat podle morálního ideálu, jak ho tato osoba vnímá. Pokud to nedělá, je zavalena pocity viny. Jde o určitou formu perfekcionismu, ve které je na sebe i ostatní velmi přísná. Může se ale také domnívat, že již dosáhla dokonalosti ve svém jednání, že už není potřeba někam směřovat, protože už dosáhla cíle. Výsledkem je v obou případech naprostá nepřijatelnost vlastního selhání, které ji vnitřně velmi dekompenzuje, a proto ji tato osoba popírá a zkresluje dále svůj vnitřní obraz skutečnosti, ve které žije.²³⁵

Třetí složkou syndromu pomocníka je narcistická nenasytlost. Nositel syndromu pomocníka vyžaduje od svého okolí totéž, co mu dává – pozornost, čas, přijetí, atd. Ale vzhledem ke své představě, že nemá nárok saturovat vlastní potřeby, stává se v těchto očekáváních nenasytným. Stále dokola si nalhává, že to přijetí, kterého se mu dostává, není přijetím, protože tak by musel přiznat svou potřebu být přijat.²³⁶

²³² Srov. SCHMIDBAUER, W. *Cit. dílo*, s. 19.

²³³ Může jít o dítě v dětství chronicky přetěžované zodpovědností (nejstarší sourozenec starající se o mladší; dítě nervově labilních, starších, nemocných, rozvádějících se nebo velmi chudých rodičů); o dítě přetěžované nároky na dokonalost, protože rodiče do něho promítali své představy a nutili ho k perfektním výkonům ve škole, sportu, hudbě, atd.; nebo o dítě, jehož rodiče se ztotožnili s identitou oběti, což dítě vedlo k vnitřnímu postoji, že je nutné sloužit, snášet utrpení a nic nechtít pro sebe.

²³⁴ Srov. SCHMIDBAUER, W. *Cit. dílo*, s. 31-34.

²³⁵ Srov. *tamtéž*, s. 34-37.

²³⁶ Srov. *tamtéž*, s. 41-45.

Dalším specifickým člověka uzavřeného v tomto stavu je „uhýbání před vzájemností“, které se manifestuje jeho neschopností navazovat rovnocenné vztahy. Vyhledává asymetrické vztahy, ve kterých je vždy v roli toho, který sytí potřeby druhých, aniž by přiznal potřeby vlastní a nechal se také obdarovávat. Zvláště nepřijatelná jsou pro něho přání jakkoli související s dětstvím, která by mohla odhalit identitu odmítnutého dítěte pečlivě uschovanou na prahu vědomí. Není schopen akceptovat vztah, kde se partneři střídají v jisté míře egoismu a pomoci a kde se v dlouhodobé perspektivě ustaluje určitá rovnováha regulovaná systémem polopropustných hranic.²³⁷

Pokud je nositel syndromu pomocníka dlouhodobě frustrován neúspěchem ve své roli pomocníka, může vyjít najevo agresivita namířená na ty, kdo „maří“ jeho potřebu dokonalého pomocníka, který má „výsledky“. Cílem může být nespolupracující klient nebo třeba někdo úspěšnější ve službě nebo i on sám. V plnosti se v tu chvíli odhaluje zranění jeho pocitu nadřazenosti, který pramení ze sebeuspokojování vlastní dokonalostí, a nedostatek empatie, který je ve službě sice maskován, neboť empatie je jako součást profesionálního postoje hrána, ale nyní vyplouvá na povrch jako nelichotivá realita.²³⁸

6.5 Příklady citací Písma, které zdánlivě podporují patologicky vymezené hranice

O hranicích jsme si toho řekli již mnoho. V této podkapitole se zastavíme u několika úryvků z Písma, které mohou podporovat patologické nastavení našich hranic a pokusíme se je postavit do správného světla. Některé jsme si uvedly již v předchozím textu.²³⁹

Prvním textem Písma, o kterém budeme hovořit, může být samo přikázání lásky: „*To je mé přikázání: Milujte se navzájem, jako jsem já miloval vás. Nikdo nemá větší lásku než ten, kdo za své přátele položí svůj život.*“ (Jan 15;12-13). Toto slovo v nás může vyvolávat pocit, že vymezení vlastních hranic je něčím sobeckým, co ke křesťanství a humanismu nepatří. Ukrývá v sobě strach, že se místo o druhé budeme starat jen o sebe. Problém je ve špatném pochopení hranic, které vymezují prostor, o který se máme starat primárně, kde nás Bůh ustanovil za správce. Sobectví začíná až tam, kde z našich hranic

²³⁷ Srov. SCHMIDBAUER, W. *Cit. dílo*, s. 39-41.

²³⁸ Srov. *tamtéž*, s. 46-50.

²³⁹ Srov. kapitola 6.1.2 a 6.4.3.

uděláme zdi, přes které není druhý člověk vidět, a proto nám je lhostejný. Stanovení hranic nám ve skutečnosti umožňuje se o druhé starat efektivněji, protože si hlídáme své síly, naše vnitřní přání a touhy. Díky svým vnitřním hranicím je udržujeme v souladu se svým životním cílem a naší zodpovědností.²⁴⁰

Dalším textem mohou být následující slova Krále při posledním soudu: „*Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratrů, pro mne jste udělali.*“ (Mt 25;40). Tato slova v nás mohou podporovat nesprávný pocit viny, řekneme-li někomu „ne“, protože nejsme přesvědčeni o oprávněnosti jeho požadavku nebo jsme v situaci, kdy mu nemůžeme pomoci, aniž bychom se sami nedostali do nouze. Tento náš falešný pocit viny může být navíc umocněn strachem, že druhého svým „ne“ zraníme, neboť má pocit, že pomoc nutně potřebuje a naše „ne“ vnímá jako zraňující odmítnutí v nouzi. Ve skutečnosti se jedná o regulérní obranu našich hranic, když jsme zodpovědně uvážili, že není v naší moci mu vyhovět.²⁴¹

Podobný problém pro nás může znamenat výrok: „*Cokoliv jste neudělali pro jednoho z těchto nejposlednějších, ani pro mne jste neudělali.*“ (Mt 25;45). Může nás vést ke strachu vymezit své hranice, protože by to pro nás znamenalo ztratit své vnitřní „dobré já“. Máme pocit, že bychom byli neposlušnými, protože bychom řekli „ne“ něčemu, co je objektivně dobré. Ve skutečnosti může být hromadění mnoha dobrých aktivit ve svém důsledku naprosto zhoubné.²⁴²

Emocionálně velmi zbarveným slovem, které nás hluboce ovlivňuje, jsou následující slova Krista: „*Ale já vám říkám: Každý, kdo se na svého bratra hněvá, propadne soudu*“ (Mt 5;22). Proto se domníváme, že vymezit hranice je špatné, neboť jsme učinili zkušenost, že v nás provokují hněv, který ke křesťanovi nepatří. Máme se přece chovat zcela opačně, neboť nás mají poznat po lásce (srov. Jan 13;35). Tento hněv ale vznikal během dlouhodobého porušování našich hranic, rostl s každým „ne“, které jsme nedokázali vyslovit, nebo bylo ignorováno, a postupně se hromadil v našem srdci. Byl ve skutečnosti jedinou hranicí, které jsme byli schopni. Není nic špatného, pokud tento hněv v procesu vymezování zdravých hranic vyjde z našeho srdce ven. V kruhu lidí,

²⁴⁰ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 90-92.

²⁴¹ Druhý člověk si musí v tomto okamžiku poradit sám, přijmout zodpovědnost za svůj problém a řešit ho, nebo musí zkusit kontaktovat někoho jiného z okruhu svých přátel, který by mu mohl pomoci. Poučením pro nás je vědomí, že je dobré mít kolem sebe více lidí, na které se můžeme obrátit. Dáváme jim tak prostor být lidmi a nenutíme je do pozice supermanů. Mohou mít vlastní trápení a těžkosti, někdy nemusí mít čas, mohou být na dovolené nebo sami uprostřed lesa mimo dosah mobilních telefonů. Srov. *tamtéž*, s. 96-97.

²⁴² Srov. *tamtéž*, s. 92-94.

kteří nás mají skutečně rádi, můžeme prožít, že se na našich vztazích nic nezmění, ani když uvidí náš hněv.²⁴³

Kristovo slovo: „*Kdo chce být první, ať je ze všech poslední a služebníkem všech.*“ (Mk 9;35) nás může podpořit v našem komplexu méněcennosti, pro který nejsme schopni říci druhému „ne“, neboť se vnímáme jako lidé „druhé kategorie“ a určitému „trpitelství“ napomáhá také Kristova výzva: „*Kdo chce jít za mnou, ať zapře sám sebe, den co den bere na sebe svůj kříž a následuje mě.*“ (Lk 9;23). Může nás vést k dobrovolnému setrvávání v pozici toho, kdo všechno odnese a oddře, a zároveň k sebeukájení pocitem, že „bez nás by to nešlo“.

Určitě by bylo možné najít mnoho dalších citací Písma nebo různé „pseudokřesťanské poučky“, které se špatnou interpretací mohou stát nástrojem patologicky vymezených hranic. Jak už jsme si mnohokrát řekli, pomocí při hledání zdravých hranic je nám vždy Bůh. Budeme-li hledat pravdu o sobě a vztazích, které žijeme pod jeho pohledem s otevřeností srdce, dá nám ji poznat.

²⁴³ Srov. CLOUD, H., TOWNSEND, J. *Cit. dílo*, s. 98-101.

ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce byla snaha ozřejmit význam hranic a s nimi spojené problematiky v životě zasvěcených osob a tak jasně vyjádřit, že představa zasvěceného života jako „života bez hranic“ je falešná. Vzhledem k malému povědomí o této problematice jsem chtěla zprostředkovat pohled na hranice v širších teologických i konkrétních praktických souvislostech.

Hranice se ukazují jako významné pro život všech lidí a tedy i zasvěcených osob. Nacházíme čtyři oblasti, ve kterých je odhalení a vymezení zdravých hranic zásadní pro celý další život zasvěcených osob a jeho cíl. První se dotýká přijetí faktu ohraničenosti vlastního života, druhou je schopnost svobodného rozhodnutí pro zasvěcený život, třetí představuje život v komunitě a čtvrtou je služba bližním. V následujících odstavcích si shrneme význam hranic v těchto oblastech života zasvěcených osob.

Skutečnost, že hranice patří k životu každého člověka, tedy i zasvěcené osoby, vyplývá z podstaty, že jsme byli stvořeni. Samotným tímto faktem jsme byli vymezeni vůči svému Stvořiteli a ostatnímu stvoření. Bůh nás stvořil s hranicemi, díky kterým nemůžeme být vždy takoví, jací bychom chtěli být, nebo nemůžeme dělat vše, co se nám zachce. Naše stvořenost a s ní spojená stvořená svoboda jako základní hranice naší identity nás otvírají pro vztah s Bohem, kterého bychom nepotřebovali, kdybychom mohli ve svém životě udělat vše podle sebe. Přijetí vlastních hranic v nás tedy vytváří prostor pro setkání s Bohem a pro život ve vztahu s ním a je proto nutným předpokladem pro křesťanský život.

Následování Krista cestou evangelijních rad s sebou nese svobodné rozhodnutí posunout vlastní hranice vstříc druhým lidem. Je to rozhodnutí vydávat se druhým a „riskovat“, že má láska nebude přijata. Toto rozhodnutí předpokládá vědomí vlastní identity a jejích hranic a stojí na hluboké osobní zkušenosti s nepodmíněnou Boží láskou k nám. Jen tak jsme schopní dávat a „riskovat“, že nedostaneme nic nazpět. Ovšem dnešní mladí lidé, kteří přicházejí do našich společenství, často nejsou schopní jednoznačně říci, kdo jsou a kým jsou povoláni se stát. Mají rozsáhlé vědomosti v profánních oblastech, za kterými výrazně kulhá rozvoj jejich duchovního, duševního a praktického života (srov. PI 88). Proto je stále naléhavější potřebou pomoci jim v rámci formace najít a vymežit zdravé hranice jejich identity. Nejsou-li si totiž vědomí sami sebe, mají problém přijmout

Boží osobní lásku a „nechat se milovat“, nemohou s určitou mírou odpovědnosti ani říci, co skutečně chtějí, a proto je omezena i jejich schopnost se svobodně a odpovědně zasvětit Bohu.

Komunity zasvěcených osob by měly být prostředím života, ve kterém můžeme zrát, aniž by to vedlo k deformacím našich osobností. Dochází zde ale ke střetům mezi hranicemi společenství jako celku a hranicemi jednotlivce, který touží po „seberealizaci“ podle svých představ. Otázkou může být, proč se konkrétní jednatelce „dobrovolně“ rozhodl pro život ve společenství, jehož hranice se od počátku střetávají s jeho hranicemi osobními. Dalším důvodem střetu může být fakt, že konkrétní situace ve společenství nebyla daným jednatelcem předpokládána nebo její požadavek dočasně přesahuje jeho možnosti. Východisko může každý z nás nacházet v důvěryplném vztahu k Bohu, který nám pomáhá se vyrovnat i se situacemi, jež vyžadují náš sebezápor, neboť nás vede, abychom je přijali jako prostředek svého růstu.

V životě komunity může docházet i ke střetům mezi hranicemi jejích jednotlivých členů, zvláště mezi hranicemi představeného a jemu svěřeného člena komunity. Další konflikty mohou nastat mezi hranicemi zasvěcené osoby a někoho vně komunity. Zde se může jednat především o požadavek „nadstandardního“ nasazení zasvěcené osoby v setkávání, pomoci hmotné nebo duchovní atd. Abychom se ve všech těchto konfliktech správně orientovali, je velmi důležité nechat se ve vztazích vést Duchem svatým, „*obracet se Božím slovem, očišťovat pokáním, utvářet Eucharistií a posilovat slavením liturgického roku*“ (PI 27) a nebát se vymezovat zdravé hranice, které podporují nás i druhé v přijetí odpovědnosti za vlastní život a tak nás vedou k růstu naší osobnosti.

Ve službě zasvěcených osob platí stejně jako pro ostatní křesťany jeden ze základních principů hranic, který lze vyjádřit slovy Písma: „*Bůh miluje radostného dárce*“ (1Kor 9;7). Je-li následování Krista, a tím by měl zasvěcený život být na prvním místě, cestou vydávání sebe sama z lásky k Bohu, pak bychom měli mít neustále před očima toto pravidlo. Nelze dávat něco, protože jsem k tomu „donucen“, ať už sebou nebo druhým. Bůh čeká na naše každodenní svobodné rozhodnutí pro situace, které v našich životech dopouští. Jsou to pozvání říkat každý den „ano“ Bohu, kterému jsme zasvětili svůj život.

Poměrně často narážíme na konflikty mezi „rolimi“, které ve službě zaujímáme. V komunitách je jasně daná hierarchie a každý má své místo. Ve službě jsme často

zasvěcené osoby a zároveň profesionálové ve svém oboru, můžeme mít zodpovědnost, která je v protikladu k naší pozici v komunitě, setkáváme se se svými představenými jednou z pozice člena komunity a jindy z pozice manažera samostatného zařízení, které bylo naším společenstvím zřízeno. To jsou příklady střetů, kde dochází k velkým změnám kompetencí a zodpovědnosti a tedy i hranic v totožných vztazích. Zdravé hranice nám mohou pomoci jednotlivé pozice dle možností harmonizovat. Na nás je, abychom před Bohem v pravdě rozkrývali své představy o nastalých situacích, vlastní potřeby, které se v nich projeví, a pocity očekávání, které vnímáme u našeho partnera v daném konkrétním vztahu, ať už je to klient, civilní spolupracovník, náš bratr, naše sestra nebo představený. Tak do celé situace pustíme Boha, který je jediným skutečným pramenem naší služby a který nám dává pravdivou odpověď na naše hledání vlastní identity. Jeho láska k nám se tak stává skutečným motivem naší služby a umožňuje, aby se rozvíjela pod jeho pohledem, podle jeho vůle, podle skutečných potřeb našich klientů a ne podle nevědomých či potlačených potřeb našich.

Tato bakalářská práce si kladla za cíl přiblížit problematiku hranic zasvěceným osobám a inspirovat je, aby se jimi ve svých životech zabývaly. V navazující práci by bylo jistě možné se hranicemi v jednotlivých oblastech zasvěceného života zabývat podrobněji. Letmo jsme se setkali i s dalšími tématy, které by si zasloužily samostatné pojednání. Jsou jimi význam erosu a agrese jako dvou základních životních sil člověka²⁴⁴ a falešné představy o Bohu.²⁴⁵

Poměrně hodně prostoru jsme věnovali lidské psychogenezi, která nám umožňuje lépe pochopit problémy s vymezením zdravých hranic na pozadí nejrůznějších negativních zkušeností, které mají svůj kořen v našem dětství. Přestože jsme se v dalším textu na všechny zmíněné etapy lidské psychogeneze neodkazovali, domnívám se, že jejich přehledné zpracování může být obohacujícím při osobních úvahách o nastavení vlastních vztahových hranic.

Při studiu podkladů pro tuto práci a při jejím psaní jsem postupně pochopila, že objevování a vymezení zdravých hranic ve vlastním životě je dlouhodobý proces, během kterého odhalujeme své falešné představy a pohledy a konfrontujeme je s pravdou, kterou nám zjevuje Bůh. Přeji nám všem, abychom byli trpěliví v hledání sebe sama,

²⁴⁴ Srov. kapitola 3.5.1.

²⁴⁵ Srov. kapitola 6.1.1 a 6.1.2

abychom se nebáli důvěřovat lásce Boha, který nás vede i přes naše pády, a abychom vydrželi na cestě hledání pravdy. Svě hranice jsme si nevymysleli, byli jsme s nimi Bohem stvořeni a „*všechno, co učinil,*“ bylo a „*je velmi dobré*“ (Gn 1;31).

LITERATURA

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona včetně deuterokanonických knih. Český ekumenický překlad. 6. přepracované vydání. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.

Nový zákon. Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové vulgátě. Praha: Česká liturgická komise, 1989, 879 s.

Katechismus katolické církve (KKC). 1. vydání. Praha: Zvon, 1995, 793 s. ISBN 80-7313-132-6.

Kodex kanonického práva (CIC). Úřední znění textu a překlad do češtiny. Praha: Zvon, 1994. ISBN 80-7113-082-6.

II. Vatikánský koncil. *Lumen Gentium (LG). Věroučná konstituce o církvi.* In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu.* 1. vydání. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, 1995, 603 s. ISBN 80-7113-089-3.

II. Vatikánský koncil. *Gaudium et spes (GS). Pastorální konstituce o církvi v dnešním světě.* In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu.* 1. vydání. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, 1995, 603 s. ISBN 80-7113-089-3.

II. Vatikánský koncil. *Perfectae caritatis (PC). Dekret o přizpůsobené obnově řeholního života.* In *Dokumenty II. Vatikánského koncilu.* 1. vydání. Praha: Zvon, české katolické nakladatelství a vydavatelství, 1995, 603 s. ISBN 80-7113-089-3.

BENEDIKT XVI. *Encyklika Deus caritas est (DCE).* Překl. C. V. Pospíšil. 1. vydání. Praha: nakladatelství Paulínky, 2006, 63 s. ISBN 80-86949-03-6.

JAN PAVEL II. *Redemptionis donum (RD). O Bohu zasvěceném řeholním životě ve světle Kristova vykoupení. Apoštolská exhortace ze dne 25. března 1984.* In *Zasvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu. Dokumenty z let 1964 – 1997.* Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1997, 512 s.

JAN PAVEL II. *Vita Consecrata (VC). O zasvěceném životě a jeho poslání v církvi a ve světě. Apoštolská exhortace ze dne 25. března 1996.* In *Zasvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu. Dokumenty z let 1964 – 1997.* Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1997, 512 s.

KONGREGACE PRO INSTITUTY ZASVĚCNÉHO ŽIVOTA A SPOLEČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Congregavit nos in unum Christi amor (CNChA). Spojila*

nás v jedno Kristova láska. Dokument z 2. února 1994. In Zasvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu. Dokumenty z let 1964 – 1997. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1997, 512 s.

KONGREGACE PRO INSTITUTY ZASVĚCNÉHO ŽIVOTA A SPOLEČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Faciem tuam, Domine, requiram. Služba autority a poslušnost. Instrukce z 11. května 2008. [Internet 10.3.2010.] <<http://www.kvpzr.cz>>, odkaz: Dokumenty a přednášky.*

KONGREGACE PRO INSTITUTY ZASVĚCNÉHO ŽIVOTA A SPOLEČNOSTI APOŠTOLSKÉHO ŽIVOTA. *Potissimum institutioni (PI). Směrnice pro výchovu v řeholních institutech. Dokument z 2. února 1990. In Zasvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu. Dokumenty z let 1964 – 1997. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1997, 512 s.*

KONGREGACE PRO ŘEHOLNÍKY A SEKULÁRNÍ INSTITUTY. *Renovationis causam (RC). O obnově formace k řeholnímu životu. Instrukce z 6. ledna 1969. In Zasvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu. Dokumenty z let 1964 – 1997. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1997, 512 s.*

PAVEL VI. *Evangelica testificatio (ET). Obnovení řeholního života. Apoštolská exhortace z 26. června 1971. In Zasvěcený život ve světle reformy II. vatikánského koncilu. Dokumenty z let 1964 – 1997. Olomouc: Matice cyrilometodějská s.r.o., 1997, 512 s.*

ALTRICHTER, Michal. *Ignác z Loyoly. Souborné dílo. Duchovní cvičení. Vlastní životopis. Duchovní deník. 1. vydání. Refugium Velehrad-Roma: Olomouc, 2005, 470 s. ISBN 80-86715-42-6.*

AUMANN, Jordan. *Křesťanská spiritualita v katolické tradici. Přel. Mgr. Mlada Mikulicová. 1. vydání. Praha: Univerzita Karlova, 2000, 261 s. ISBN 80-7184-928-6.*

BIANCHI, Enzo. *Klíčové pojmy křesťanské spirituality. Přel. Prokop Brož. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009, 190 s. ISBN 978-80-7195-326-5.*

BUBER, Martin. *Já a ty. Přel. Jiří Navrátil. 3. vydání, v Kalichu 1. Praha: Kalich, nakladatelství a knihkupectví, s.r.o., 2005, 164 s. ISBN 80-7017-020-4.*

CANTALAMESSA, Raniero. *Život pod vládou Kristovou. Přel. Ivana Peprná, 1. vydání, Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1994, 298 s. ISBN 80-85527-47-2.*

- CLOUD, Henry, TOWNSEND, John. *Hranice*. Přel. Šimona Bouzková. 1. vydání. Praha: Návrat domů, 1998, 266 s. ISBN 80-85495-83-X.
- CROISSANT, Jo. *Žena neboli kněžství srdce*. Přel. Tomáš Chudý. 1. vydání. Praha: nakladatelství Paulínky, 2005, 165 s. ISBN 80-86025-93-4.
- FRIELINGSDORF, Karl. *Agrese vytváří vztahy*. Přel. Alžběta Sirovátková. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, 159 s. ISBN 80-7192-502-0.
- FRIELINGSDORF, Karl. *Falešné představy o Bohu, jejich vznik, odhalení a překonání*. Přel. Alžběta Sirovátková. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1995, 154 s. ISBN 80-85527-94-4.
- GOYA, Benito. *Psycologia e vita consacrata [Psychologie a zasvěcený život]*. Milano: Edizioni San Paolo s.r.l., 1996, 235 s.
- Konstituce Kongregace Milosrdných sester sv. Karla Boromejského*. 2. přepracované vydání. PRAHA: KMSKB, 2000, 136s. ISBN neuvedeno.
- KOPŘIVA, Karel. *Lidský vztah jako součást profese*. 3. vydání. Praha: Portál, 1999, 147 s. ISBN 80-7178-318-8.
- MAUREDER, Josef. *Porozumět Božímu volání*. Přel. Jan Zámečník. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007, 127 s. ISBN 978-80-7195-131-5.
- MAUREDER, Josef. *Zralost není luxus*. Přel. Lenka Pecharová. 1. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, 95 s. ISBN 978-80-7195-253-4.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi: náčrt trinitární teologie*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2007, 590 s. ISBN 978-80-85929-99-7.
- POSPÍŠIL, Ctirad Václav. Některé otázky ekleziologie společenství. *Teologické texty*. Praha: Královská kolegiátní kapitula sv. Petra a Pavla na Vyšehradě, 1998. ISSN 0862-6944. Roč. 9, č. 2, s. 42-45.
- SCHMIDBAUER, Wolfgang. *Syndrom pomocníka*. Překl. Petr Babka. 1. vydání. Praha: Portál, 2008, 234 s. ISBN 978-80-7367-369-7.
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství, dospělost, stáří*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000, 522 s. ISBN 80-7178-308-0.

SEZNAM ZKRATEK

Knihy Písma svatého byly označeny zkratkami používanými Českou liturgickou komisí.

CIC	Kodex kanonického práva
CNChA	Congregavit nos Christi amor
ET	Evangelica testificatio
GS	Gaudium et spes
KKC	Katechismus katolické církve
LG	Lumen gentium
PC	Perfectae caritatis
PI	Potissimum institutioni
RC	Ranovationis causam
RD	Redemptionis donum
RUP	Religiosi e promozione umana
VC	Vita Cinsecrata